

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Оцінювання рівня соціальної безпеки
та її відновлення в Україні»

Виконала: студентка групи СЗ-24-1м
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»

Сагач А. І.

Керівник Бондаревська К. В. д. е. н., професор,
професор кафедри соціального забезпечення
та податкової політики

Рецензент Вовк С. А. заступник начальника
Правобережного управління соціального
захисту населення по Новокодацькому району

Дніпро – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Сагач Анастасії Ігорівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Оцінювання рівня соціальної безпеки та її відновлення в Україні
керівник роботи Бондаревська К. В. д. е. н., професор, професор кафедри соціального забезпечення та податкової політики, затверджена наказом УМСФ (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання) від “01” вересня 2025 р. № 708к
2. Строк подання студентом роботи 15.01.2026 р.
3. Вихідні дані до роботи нормативно-правові акти з питань забезпечення соціальної безпеки; статистичні дані Мінфіну, Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України; праці вітчизняних науковців; матеріали інтернет-ресурсів.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
 1. Теоретико-методологічні засади дослідження соціальної безпеки.
 2. Оцінка сучасного стану соціальної безпеки в Україні.
 3. Напрями та рекомендації щодо підвищення рівня соціальної безпеки та її відновлення в Україні.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Таблиці: Табл. 2.1 Динаміка середньої місячної заробітної плати в Україні за даними ПФУ у помісячному розрізі за 2021 – 2025 рр., грн; Табл. 2.2 Помісячна динаміка рівня безробіття населення в Україні у 2022 – 2025 рр., %; Табл. 2.3 Динаміка частки населення, що змушене економити на продуктах харчування в Україні у 2022 – 2025 рр., %; Табл. 2.4 Видатки зведеного бюджету України на соціальний захист населення за основними напрямками за 2021 – 2025 рр., млрд грн; Рисунки: Рис. 2.1 Індекс споживчих цін в Україні за 2021 – 2025 рр., %; Рис. 2.2 Вікова структура внутрішньо переміщених осіб в Україні станом на грудень 2025 року, осіб; Рис. 2.3 Динаміка охоплення учнів з особливими освітніми потребами інклюзивною формою навчання в Україні у 2020/2021 – 2024/2025 н. рр.
6. Дата видачі завдання “02” вересня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Збір та обробка літературних джерел за темою дослідження	вересень 2025 р.	Виконано
2.	Складання плану (змісту) роботи	вересень 2025 р.	Виконано
3.	Написання першого розділу роботи	вересень 2025 р.	Виконано
4.	Консультації з науковим керівником	згідно з графіком консультацій	Виконано
5.	Написання другого розділу роботи	жовтень 2025 р.	Виконано
6.	Консультації з науковим керівником	згідно з графіком консультацій	Виконано
7.	Написання третього розділу роботи	листопад 2025 р.	Виконано
8.	Консультації з науковим керівником	згідно з графіком консультацій	Виконано
9.	Написання вступу та висновків до роботи	грудень 2025 р.	Виконано
10.	Оформлення роботи, надання її науковому керівнику, отримання відгуку	січень 2025 р.	Виконано
11.	Підготовка доповіді та демонстраційних матеріалів до роботи	січень 2025 р.	Виконано
12.	Здача роботи на кафедру	січень 2025 р.	Виконано
13.	Захист роботи	січень 2025 р.	

Студент _____
(підпис)

Сагач А. І.
(прізвище та ініціали)

Керівник _____
(підпис)

Бондаревська К. В.
(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

АНОТАЦІЯ

Сагач А. І. Оцінювання рівня соціальної безпеки та її відновлення в Україні.

Магістерська кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення». Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, 2026.

Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків. Робота викладена на 124 сторінках, містить 4 таблиці, 3 рисунки, 36 сторінок додатків. Список використаних джерел налічує 47 найменувань.

У магістерській кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні та прикладні аспекти забезпечення соціальної безпеки населення України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Розкрито сутність соціальної безпеки як складової національної безпеки та елемента системи соціального захисту населення. Проаналізовано сучасні соціально-економічні ризики, зумовлені повномасштабною війною, зокрема інфляційні процеси, внутрішнє переміщення населення, втрати доходів і доступу до базових соціальних послуг.

Проведено оцінку ефективності державної соціальної політики у сфері захисту соціальних інтересів населення на основі аналізу бюджетних видатків, розвитку соціальних програм та інституційних механізмів підтримки вразливих груп. Обґрунтовано пріоритетні напрями відновлення соціальної безпеки, зокрема підвищення адресності соціальної підтримки, розвиток соціальних послуг у громадах, посилення міжсекторальної взаємодії та залучення громадських ініціатив.

Запропоновано інструменти удосконалення системи моніторингу й оцінювання рівня соціальної безпеки, орієнтовані на інтеграцію статистичних, адміністративних і соціологічних даних та використання цифрових рішень у соціальній сфері. Практичне значення роботи полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій органами державної влади та місцевого самоврядування при формуванні й реалізації соціальної політики в умовах відновлення.

Ключові слова: соціальна безпека, соціальний захист, державна соціальна політика, воєнний стан, внутрішньо переміщені особи, соціальні ризики, моніторинг і оцінювання, міжсекторальна взаємодія.

Список публікацій здобувача:

1. Сагач А. І., Бондаревська К. В. Соціальні ризики на ринку праці: виклики для роботодавців і працівників. *Міжрегіональна Академія управління персоналом. Наукові праці МАУП. Проблеми модернізації України* / редкол.: С. В. Храпатий (голова) [та ін.]. Вип. № 1 (48). Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025. с. 143 – 146.

2. Корягіна Т. В., Сагач А. І. Оцінка ефективності функціонування пенсійної системи в Україні. *Розвиток науки та освіти України під час воєнного стану, СЛІІ Міжнародна науково-практична інтернет – конференція*. – м. Івано-Франківськ, 20 грудня 2024 року. с. 160 – 164.

3. Бондаревська К. В., Сагач А. І. Вплив економічної нерівності на соціальну безпеку: виклики для України. *БізнесІнформ*. 2025. Вип. № 11.

4. Участь у Конкурсі творчих робіт до Дня Конституції України щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб «Право бути вдома» (перемога у категорії «Студентська молодь» (магістерський рівень) із роботою «Право бути вдома: соціальна безпека ВПО в умовах воєнного стану»).

ABSTRACT

Sahach A. I. Assessment of the Level of Social Security and Its Recovery in Ukraine.

Master's qualification thesis for obtaining the degree of Master in the specialty 232 «Social Security». University of Customs and Finance, Dnipro, 2026.

The master's qualification thesis consists of an introduction, three chapters, and conclusions. The thesis is presented on 124 pages, contains 4 tables, 3 figures, and 36 pages of appendices. The list of references includes 47 sources.

The master's qualification thesis examines theoretical and applied aspects of ensuring social security of the population of Ukraine under martial law and during post-war recovery. The essence of social security as a component of national security and an element of the social protection system is revealed. Current socio-economic risks caused by the full-scale war are analyzed, including inflationary processes, internal displacement of the population, loss of income, and limited access to basic social services.

An assessment of the effectiveness of state social policy in protecting the social interests of the population is carried out based on the analysis of budget expenditures, the development of social programs, and institutional mechanisms for supporting vulnerable groups. Priority directions for restoring social security are substantiated, including improving the targeting of social assistance, developing community-based social services, strengthening intersectoral cooperation, and engaging civic initiatives.

Tools for improving the monitoring and evaluation system of the level of social security are proposed, focusing on the integration of statistical, administrative, and sociological data and the use of digital solutions in the social sphere. The practical significance of the thesis lies in the possibility of applying the proposed recommendations by public authorities and local governments in the formation and implementation of social policy in the context of recovery.

Key words: social security, social protection, state social policy, martial law, internally displaced persons, social risks, monitoring and evaluation, intersectoral cooperation.

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	11
1.1 Поняття та сутність соціальної безпеки: наукові підходи й концепції	11
1.2 Критерії та індикатори оцінювання рівня соціальної безпеки в Україні	18
1.3 Зарубіжний досвід оцінювання соціальної безпеки та можливості його застосування в Україні	25
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	35
2.1 Аналіз соціально-економічних чинників формування рівня соціальної безпеки в Україні	35
2.2 Діагностика ключових загроз та загального рівня соціальної безпеки населення України	40
2.3 Вплив воєнного стану на ключові індикатори соціальної безпеки	45
2.4 Оцінка ефективності державної політики у сфері забезпечення захищеності соціальних інтересів населення в Україні	51
Висновки до розділу 2	55
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ	56
3.1 Пріоритетні завдання державної політики у сфері відновлення соціальної безпеки	56
3.2 Роль міжсекторальної взаємодії та громадських ініціатив у забезпеченні соціальної безпеки	61
3.3 Інструменти та механізми удосконалення системи моніторингу й оцінювання рівня соціальної безпеки	67
Висновки до розділу 3	76
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Соціальна безпека є важливою складовою національної безпеки держави та показником соціальної стабільності суспільства, що відображає рівень захищеності життєво важливих соціальних інтересів населення і спроможність держави забезпечувати належні умови життя та доступ до базових соціальних послуг. В умовах повномасштабної війни та воєнного стану проблема соціальної безпеки в Україні набула особливої актуальності, оскільки воєнні дії спричинили різке зростання соціальних ризиків і трансформацію системи соціального захисту. Сучасний стан соціальної безпеки населення України характеризується макроекономічною нестабільністю, інфляційними процесами, втратою доходів домогосподарств, масштабним внутрішнім переміщенням населення, руйнуванням житлової та соціальної інфраструктури й обмеженням доступу до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг. За таких умов зростає навантаження на систему соціального захисту та актуалізується потреба у підвищенні адресності соціальної підтримки й переосмисленні підходів до оцінювання та відновлення соціальної безпеки.

Незважаючи на реалізацію державою низки соціальних програм підтримки вразливих категорій населення, практика їх впровадження свідчить про наявність структурних дисбалансів у фінансуванні, фрагментарність заходів і недостатню координацію між суб'єктами соціальної політики. Це зумовлює необхідність формування системного підходу до оцінювання соціальних ризиків, результативності соціальної політики та механізмів соціального захисту. Проблематика соціальної безпеки досліджується у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, однак переважна увага приділяється її теоретичним аспектам або окремим соціальним проблемам. Водночас питання комплексного оцінювання рівня соціальної безпеки в умовах воєнного стану та розробки практичних механізмів її відновлення залишаються недостатньо опрацьованими, що зумовило вибір теми

магістерської кваліфікаційної роботи та визначило її актуальність.

Метою магістерської кваліфікаційної роботи є наукове обґрунтування теоретичних засад і практичних аспектів оцінювання рівня соціальної безпеки населення України та розробка рекомендацій щодо її відновлення в умовах воєнного стану та післявоєнного розвитку. Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено виконання таких завдань дослідження:

- визначити поняття та сутність соціальної безпеки: наукові підходи й концепції;
- розглянути критерії та індикатори оцінювання рівня соціальної безпеки в Україні;
- проаналізувати зарубіжний досвід оцінювання соціальної безпеки та можливості його застосування в Україні;
- провести аналіз соціально-економічних чинників формування рівня соціальної безпеки в Україні;
- продіагностувати ключові загрози та загальний рівень соціальної безпеки населення України;
- оцінити вплив воєнного стану на ключові індикатори соціальної безпеки;
- провести оцінку ефективності державної політики у сфері забезпечення захищеності соціальних інтересів населення в Україні;
- запропонувати пріоритетні завдання державної політики у сфері відновлення соціальної безпеки;
- обґрунтувати роль міжсекторальної взаємодії та громадських ініціатив у забезпеченні соціальної безпеки;
- окреслити інструменти та механізми удосконалення системи моніторингу й оцінювання рівня соціальної безпеки.

Об'єктом дослідження є система соціальної безпеки населення України.

Предметом дослідження є сукупність соціально-економічних відносин, механізмів і інструментів оцінювання та відновлення соціальної безпеки населення в умовах воєнного стану та післявоєнного розвитку.

У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: аналіз і синтез – для дослідження сутності та структури соціальної безпеки; індукцію і дедукцію – для формування узагальнень і висновків; абстрагування та узагальнення – для систематизації наукових підходів; статистичний аналіз – для оцінювання динаміки соціально-економічних показників; порівняльний аналіз – для зіставлення довоєнних і воєнних тенденцій; моделювання – для обґрунтування напрямів відновлення соціальної безпеки; графічний метод – для наочного відображення результатів дослідження.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти з питань забезпечення соціальної безпеки; статистичні дані Мінфіну, Міністерства освіти і науки України, Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України; праці вітчизняних науковців; матеріали інтернет-ресурсів; звіти міжнародних організацій; аналітичні дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій органами державної влади та органами місцевого самоврядування при формуванні та реалізації соціальної політики, удосконаленні системи соціального захисту населення, розробці програм відновлення соціальної безпеки та впровадженні сучасних інструментів моніторингу й оцінювання соціальних процесів.

Список публікацій здобувача:

1. Сагач А. І., Бондаревська К. В. Соціальні ризики на ринку праці: виклики для роботодавців і працівників. *Міжрегіональна Академія управління персоналом. Наукові праці МАУП. Проблеми модернізації України* / редкол.: С. В. Храпатий (голова) [та ін.]. Вип. № 1 (48). Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025. с. 143 – 146.

2. Корягіна Т. В., Сагач А. І. Оцінка ефективності функціонування пенсійної системи в Україні. *Розвиток науки та освіти України під час воєнного стану, СЛІІ Міжнародна науково-практична інтернет – конференція.* – м. Івано-Франківськ, 20 грудня 2024 року. с. 160 – 164.

3. Бондаревська К. В., Сагач А. І. Вплив економічної нерівності на соціальну безпеку: виклики для України. *БізнесІнформ*. 2025. Вип. № 11.

4. Участь у Конкурсі творчих робіт до Дня Конституції України щодо забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб «Право бути вдома» (перемога у категорії «Студентська молодь» (магістерський рівень) із роботою «Право бути вдома: соціальна безпека ВПО в умовах воєнного стану».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Поняття та сутність соціальної безпеки: наукові підходи й концепції

Соціальна безпека належить до ключових категорій сучасної гуманітарної та соціально-економічної науки, оскільки відображає здатність держави, суспільства та особи підтримувати гідні умови життя, протидіяти соціальним ризикам і запобігати деструктивним процесам, що руйнують соціальну стабільність. В українських умовах (повномасштабна війна, демографічні втрати, вимушене переміщення, загострення нерівності й бідності, перевантаження системи соціального захисту) соціальна безпека набуває не лише теоретичного, а й виразного прикладного значення, стаючи підґрунтям для оцінювання стану соціальної сфери та визначення пріоритетів її відновлення.

В українській правовій традиції ціннісне ядро соціальної безпеки прямо пов'язане з людиноцентричним підходом. Конституція України закріплює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а держава відповідає перед людиною за свою діяльність [1]. Це положення задає фундаментальну рамку: безпека (у т. ч. соціальна) розглядається не як «додаткова опція» політики, а як базовий обов'язок держави та критерій легітимності публічних рішень.

У системі нормативного регулювання важливою є також логіка державних соціальних стандартів і гарантій. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [2] визначає, що держава встановлює соціальні стандарти та гарантії як інструмент забезпечення базових потреб і соціальних прав громадян. У контексті соціальної безпеки це означає: мінімальні стандарти та гарантії формують «нижню межу» захищеності людини, а відхилення від них (через бідність, безробіття,

недоступність послуг, насильство, руйнування житла тощо) перетворюється на соціальні загрози та ризики. При цьому соціальна безпека концептуально входить у ширшу систему національної безпеки. Закон України «Про національну безпеку України» [3] визначає загальну архітектуру безпекового сектору та логіку захисту національних інтересів. Важливо зазначити, що соціальна безпека фактично постає як «людиновимірний» компонент національної безпеки: її зміст розкривається через соціальні права, якість життя, доступ до ресурсів та послуг, суспільну згуртованість і стійкість до криз.

У сучасних прикладних дослідженнях українські автори також підкреслюють, що забезпечення соціальної безпеки є частиною соціальної політики та невід'ємною складовою соціально-економічних систем, а її зміцнення має стратегічне значення для розвитку держави та громадянської ідентичності. У вітчизняній літературі немає єдиного «універсального» визначення соціальної безпеки – натомість сформувався спектр підходів, які акцентують різні аспекти: стан захищеності; гарантії прав і інститутів; запобігання загрозам і ризикам; можливості розвитку та самореалізації.

У ґрунтовній монографічній традиції соціальна безпека трактується як стан та можливості захищеності соціальних інтересів людини, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз [4]. Така дефініція є методологічно продуктивною, бо поєднує дві площини:

- стан (фактичний рівень захищеності тут і тепер);
- можливості (спроможність системи відновлюватися та протидіяти загрозам у майбутньому).

Також соціальна безпека подається як стан гарантованості правової та інституційної захищеності суб'єктів суспільних відносин від викликів, ризиків і загроз [4], що підкреслює те, що соціальна безпека – не лише про «ресурси» (доходи, послуги), а й про якість інституцій (право, управління, соціальний діалог, ефективність соціальних сервісів), які забезпечують відтворення соціальних прав у щоденній практиці. Окремою лінією є «ризик-орієнтоване»

бачення: соціальна безпека як запобігання соціальним викликам, ризикам, небезпекам, загрозам, що підкреслює превентивність і управління ризиками. Узагальнюючи, можемо виділити інтегроване розуміння : соціальна безпека – це стан і спроможність людини, суспільства та держави забезпечувати захист життєво важливих соціальних інтересів і прав від внутрішніх та зовнішніх загроз, підтримувати гідний рівень і якість життя, а також створювати умови для розвитку та відновлення соціального потенціалу [4]. Таке трактування узгоджується і з людиноцентричною конституційною логікою, і з інституційно-правовим виміром захищеності.

Для коректного теоретичного викладу важливо розмежувати близькі, але не тотожні поняття. Соціальний захист у науковій літературі часто описується як діяльність/система заходів щодо попередження, пом'якшення та мінімізації соціальних ризиків. У монографічному визначенні [4] він прямо поданий як діяльність із попередження та мінімізації соціальних ризиків. Отже, соціальний захист є інструментальною складовою: він працює як механізм досягнення соціальної безпеки, але не вичерпує її. Соціальна захищеність – це радше результат і стан, що свідчить про досягнутий рівень безпеки/захисту особи чи групи. У наукових підходах вона пов'язана з відчуттям безпеки, доступністю прав і можливістю реалізовувати соціальні інтереси. Таким чином, логічний ланцюг можемо подати наступним чином: соціальна політика/соціальний захист (засоби, механізми, інститути) → соціальна захищеність (досягнутий стан для людини/груп) → соціальна безпека (більш широкий системний стан і спроможність суспільства/держави підтримувати та відновлювати цей стан).

Однією з ключових сучасних тенденцій є розгляд соціальної безпеки як багаторівневої системи. У статті О. Ачкасової, А. Полянської та А. Семенова [5], присвяченій проблемам соціальної безпеки молоді в умовах воєнного стану, підкреслюється відсутність єдиної системи дослідження соціальної безпеки, але водночас зазначається тенденція до формування методологічного інструментарію та обґрунтовується доцільність аналізу

соціальної безпеки як ієрархічної структури рівнів, з особливим виділенням безпеки людини (нанорівня) в умовах війни. Автори наводять ідею чотирьох підходів до аналізу соціальної безпеки (вертикального, горизонтального, моністичного та зовнішньоекономічного) і підкреслюють, що сучасні дослідження потребують комплексного погляду на взаємодію рівнів. Таким чином, загрози можуть «переходити» між рівнями, а стійкість системи визначається узгодженістю дій держави, інститутів, громад і домогосподарств. Найбільш прикладною для українських реалій є концепція, де соціальна безпека охоплює щонайменше три базові рівні:

- особистісний (людина, її права, базові потреби, доступ до послуг, психологічна стійкість);
- суспільний/громадський (соціальна згуртованість, довіра, солідарність, відсутність дискримінації, функціональність спільнот);
- державний (спроможність інституцій гарантувати права, підтримувати стандарти, управляти ризиками та відновленням) [4].

Ця трирівнева логіка прямо стикується з людиноцентризмом Конституції та з інституційним розумінням соціальної безпеки як гарантованості правової й організаційної захищеності.

Окремої уваги заслуговує концепт соціальної безпеки людини. Н. Буняк наголошує, що в сучасних умовах забезпечення соціальної безпеки людини є одним із пріоритетів держави, а мірилом соціальної безпеки виступає індивід і можливість його гідного існування та розвитку. Авторка підкреслює багатоплановість поняття соціальної безпеки людини та його об'єктивно-суб'єктивний характер (з одного боку – реальна відсутність/наявність загроз, з іншого – індивідуальне усвідомлення захищеності). Н. Буняк визначає соціальну безпеку як стан гарантованої захищеності людини від внутрішніх і зовнішніх загроз, що порушують її життєво важливі інтереси, права й свободи, за якого підтримується нормальна життєдіяльність, поліпшується добробут та створюються умови для розвитку й самореалізації [6]. Крім того, Н. Буняк підкреслює, що соціальна безпека людини є результатом соціальної політики

держави та пов'язується з дотриманням соціальних стандартів і гарантій – тобто прямо стикується з нормативним полем соціальних стандартів.

Сутність соціальної безпеки найвиразніше проявляється через її протилежність – соціальні загрози та ризики. У сучасній українській літературі, особливо у працях воєнного періоду, наголошується, що війна різко підсилює багатовимірні ризики: загрози життю й здоров'ю, руйнування інфраструктури і житла, переміщення населення, обмеження доступу до освіти й медицини, зростання психологічних травм. У статті Ачкасової, Полянської та Семенова також підкреслено, що за умов воєнного стану найбільш вразливі групи стають ще більш вразливими, а молодь зазнає сильного негативного впливу через обмеження освітніх і трудових можливостей та психологічні наслідки воєнних подій. Отже, соціальна безпека у воєнний час – це передусім про здатність системи (держави/громад/інститутів) зменшувати вразливість, підтримувати соціальні права та забезпечувати відновлення життєвих траєкторій людей [5].

О. Г. Сидорчук зазначає, що соціальна безпека пов'язана із захистом життєво важливих національних інтересів і прав людини та громадянина, реалізація яких забезпечує безпечні умови життєдіяльності й добробут громадян. У воєнних умовах соціальна безпека не зводиться лише до «виплат» чи «пільг», а включає:

- інституційну спроможність держави надавати послуги та гарантувати права;
- суспільну згуртованість і солідарність;
- підтримку людського потенціалу (освіта, здоров'я, зайнятість, реабілітація);
- умови для відновлення і повернення до повноцінної життєдіяльності [4].

Узагальнення сучасних українських наукових підходів дає змогу виокремити декілька базових концептуальних підходів до розуміння соціальної безпеки, які відображають різні аспекти цього складного

соціального явища та доповнюють один одного. Системний підхід розглядає соціальну безпеку як властивість соціальної системи підтримувати стабільність, відтворювати соціальні зв'язки та забезпечувати мінімально прийнятний рівень добробуту населення. У межах цього підходу соціальна безпека трактується як стан і водночас як потенціал соціальної системи протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Визначення соціальної безпеки як «стану та можливостей захищеності соціальних інтересів» органічно вписується у системне бачення, оскільки дозволяє поєднати оцінку поточного рівня захищеності з аналізом спроможності системи адаптуватися до кризових умов і відновлюватися після деструктивних впливів.

Інституційний підхід акцентує увагу на ролі правових та організаційних механізмів у забезпеченні соціальної безпеки. У фокусі цього підходу перебуває здатність державних і суспільних інститутів гарантувати реалізацію соціальних прав, дотримання соціальних стандартів, функціонування соціального діалогу та справедливі правила доступу до ресурсів і соціальних послуг. Трактування соціальної безпеки як стану гарантованості правової та інституційної захищеності населення від соціальних викликів і загроз є безпосереднім проявом інституційного підходу та підкреслює значення ефективності публічного управління у соціальній сфері.

Ризик-орієнтований (превентивний) підхід розкриває соціальну безпеку через управління соціальними ризиками та загрозами. У цьому контексті соціальна безпека розуміється як процес запобігання соціальним викликам, небезпекам і кризовим явищам, зменшення вразливості окремих соціальних груп та підвищення адаптивності соціальної політики. Такий підхід зміщує акцент із реагування на вже наявні проблеми до превентивних заходів і довгострокового планування, що особливо актуально в умовах нестабільності та воєнних викликів.

Людиноцентричний підхід зосереджується на правах, гідності, якості життя та можливостях самореалізації людини. У межах цього підходу соціальна безпека розглядається крізь призму забезпечення гідних умов

існування, доступу до базових соціальних благ та відчуття захищеності особи. Людиноцентричне бачення соціальної безпеки ґрунтується на конституційному положенні про людину як найвищу соціальну цінність, а також на сучасних наукових підходах, які визначають соціальну безпеку людини як ядро всієї системи соціальної безпеки.

Підсумовуючи розглянуті наукові підходи до трактування соціальної безпеки, слід зазначити, що в українській науковій традиції вона формується на засадах людиноцентризму, що випливає з конституційного розуміння безпеки як найвищої соціальної цінності та відповідальності держави за створення гідних умов життя населення. Такий підхід зумовлює орієнтацію соціальної безпеки не лише на захист державних чи суспільних інтересів, а насамперед на забезпечення прав, свобод і життєвих потреб людини. Аналіз сучасних наукових джерел свідчить про багатовимірність поняття соціальної безпеки, яке одночасно розглядається як стан і можливості захищеності соціальних інтересів, як правова та інституційна гарантованість соціальних прав, а також як превентивна діяльність, спрямована на запобігання соціальним ризикам і загрозам. Таке поєднання підходів дозволяє трактувати соціальну безпеку не лише як результат реалізації соціальної політики, а і як динамічний процес управління соціальними викликами.

Важливою методологічною позицією є розуміння соціальної безпеки як багаторівневої системи, у межах якої взаємопов'язані рівні особистості, територіальних громад, регіонів і держави. В умовах воєнного стану особливого значення набуває рівень людини, оскільки саме на ньому найбільш відчутними є наслідки соціальних ризиків, втрат і обмежень доступу до базових благ, що дозволяє комплексно поєднати проблеми соціальної безпеки на мікро-, мезо- та макрорівнях. Центральне місце у системі соціальної безпеки посідає концепція соціальної безпеки людини, яка поєднує захист прав і свобод із можливістю нормальної життєдіяльності, підвищення добробуту та самореалізації. Саме такий підхід є принципово важливим для аналізу процесів відновлення соціальної сфери після кризових і воєнних потрясінь,

оскільки орієнтує публічну політику на відновлення людського потенціалу та соціальної стійкості. Соціальна безпека також перебуває у тісному взаємозв'язку із соціальним захистом, однак не зводиться до нього. Соціальний захист виступає інструментом мінімізації соціальних ризиків і підтримки вразливих груп населення, соціальна захищеність відображає досягнутий рівень безпеки для окремої особи чи соціальної групи, тоді як соціальна безпека характеризує системну спроможність держави та суспільства підтримувати і відновлювати цей стан у довгостроковій перспективі.

1.2 Критерії та індикатори оцінювання рівня соціальної безпеки в Україні

Оцінювання рівня соціальної безпеки є необхідною умовою науково обґрунтованого аналізу соціального розвитку держави та одним із ключових інструментів формування й коригування державної соціальної політики. Соціальна безпека, будучи складною багатовимірною категорією, охоплює широкий спектр соціально-економічних, інституційних і людиноцентричних характеристик, які відображають умови життєдіяльності населення, рівень його захищеності та спроможність суспільства протидіяти соціальним ризикам і загрозам. У зв'язку з цим її оцінювання не може обмежуватися окремими статистичними показниками, а потребує використання системи критеріїв та індикаторів, що дозволяють комплексно охарактеризувати стан соціальної сфери та виявити проблемні зони. У цьому контексті ключовим завданням є формування системного підходу до визначення критеріїв і добору індикаторів, які дозволяють здійснювати комплексну, порівняльну та динамічну оцінку рівня соціальної безпеки в Україні. Саме така оцінка створює підґрунтя для виявлення соціальних ризиків, визначення пріоритетів державної соціальної політики та обґрунтування управлінських рішень у сфері соціального розвитку.

У наукових дослідженнях критерії соціальної безпеки розглядаються як узагальнені параметри, що відображають ключові напрями соціальної захищеності населення, тоді як індикатори виступають конкретними вимірюваними показниками, за допомогою яких здійснюється кількісна або якісна оцінка відповідних критеріїв. Таким чином, критерій визначає напрям аналітичного оцінювання, а індикатори забезпечують його практичну реалізацію та можливість моніторингу змін у соціальній сфері.

Попри втрату чинності, Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Міністерством економічного розвитку і торгівлі України [7], залишаються важливим методологічним орієнтиром, на основі якого сформовано значну частину сучасних підходів до оцінювання соціальної безпеки. У межах цієї методики соціальна безпека трактувалася як складова національної безпеки та оцінювалася через систему індикаторів із визначенням оптимальних і критичних порогових значень. Порівняння фактичних значень індикаторів із відповідними порогами дозволяло виявляти загрози соціальній стабільності, оцінювати глибину кризових явищ і обґрунтовувати необхідність державного втручання. Незважаючи на те, що зазначена методика була сформована до початку повномасштабної війни, її базові підходи до індикаторного аналізу соціальної безпеки зберігають наукову цінність і використовуються в сучасних дослідженнях з урахуванням нових соціальних викликів [8–10].

У працях сучасних українських науковців наголошується, що оцінювання соціальної безпеки має ґрунтуватися на принципах комплексності, системності та людиноцентричності. Так, О. Зибарева підкреслює, що соціальна безпека є невід'ємною складовою сталого розвитку та безпосередньо впливає на якість життя населення, рівень соціальної згуртованості та стійкість держави до кризових явищ [8]. У такому підході соціальна безпека розглядається не лише як поточний стан захищеності, а як довгострокова характеристика соціального розвитку, що визначає потенціал країни до відновлення та модернізації.

Узагальнення наукових підходів дозволяє виокремити кілька базових критеріїв оцінювання рівня соціальної безпеки в Україні, які відображають ключові виміри соціальної захищеності населення. Одним із фундаментальних є критерій матеріального добробуту та доходів населення. Саме рівень доходів визначає можливість людини задовольняти базові життєві потреби, забезпечувати належний рівень харчування, житла, доступу до освіти та медичних послуг. У вітчизняних дослідженнях до ключових індикаторів цього критерію відносять співвідношення середньомісячної заробітної плати та прожиткового мінімуму для працездатних осіб, співвідношення середнього розміру пенсії за віком і прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, а також частку витрат на продовольчі товари у структурі споживчих витрат домогосподарств [9].

В умовах воєнного стану значення індикаторів доходів і добробуту суттєво зростає, оскільки економічна нестабільність, інфляційні процеси, втрата робочих місць і вимушене переміщення населення безпосередньо впливають на рівень соціальної безпеки. Зростання частки витрат на харчування свідчить про зниження купівельної спроможності населення та підвищення ризиків бідності. У цьому контексті підтримка доходів населення та збереження мінімальних соціальних стандартів виступають ключовими інструментами стабілізації соціальної ситуації.

Наступним важливим критерієм оцінювання соціальної безпеки є доступність і якість соціальних послуг, передусім у сферах охорони здоров'я та освіти. У науковій літературі цей критерій пов'язується з обсягами соціальних видатків держави у відсотках до валового внутрішнього продукту, а також із показниками охоплення населення відповідними послугами [8; 9; 11]. Фінансування соціальних сфер відображає не лише економічні можливості держави, а й пріоритети її соціальної політики.

В умовах війни соціальні видатки зазнають значного тиску через перерозподіл бюджетних ресурсів на оборонні потреби. Скорочення або нестабільність фінансування освіти та медицини негативно впливають на

якість людського капіталу та довгострокову соціальну стійкість. Саме тому у працях українських дослідників наголошується на необхідності збереження мінімально достатнього рівня соціальних видатків навіть у кризових умовах, оскільки деградація соціальної інфраструктури створює довготривалі ризики для соціальної безпеки.

Окреме місце у системі оцінювання соціальної безпеки посідає критерій стабільності зайнятості та функціонування ринку праці. Зайнятість населення забезпечує економічну незалежність громадян, формує соціальну інтеграцію та знижує ризики соціального відчуження. До індикаторів цього критерію традиційно відносять рівень зайнятості населення, рівень безробіття та обсяги заборгованості із виплати заробітної плати. Проте після 2022 року доступність повних статистичних даних щодо ринку праці суттєво обмежена, що ускладнює кількісну оцінку цього виміру соціальної безпеки.

Соціальні ризики та якість життя населення є ще одним важливим блоком критеріїв оцінювання соціальної безпеки. До цього блоку належать показники рівня злочинності, доступності житла, а також поширення соціально небезпечних захворювань, зокрема ВІЛ-інфекції та туберкульозу [10; 12]. Зростання цих показників свідчить про погіршення соціального середовища, посилення соціальної напруги та зниження рівня захищеності населення.

У сучасних економічних дослідженнях наголошується, що соціальні ризики тісно пов'язані з макроекономічною нестабільністю. У публікаціях Business Inform зазначається, що інфляційні процеси, скорочення соціальних програм та нерівномірний доступ до ресурсів трансформуються у зростання соціальної напруги, злочинності та погіршення якості життя населення, що безпосередньо знижує рівень соціальної безпеки держави [13].

Особливої ваги в умовах війни набуває людиноцентричний підхід до оцінювання соціальної безпеки. Соціальна безпека людини аналізується через індикатори доступу до базових соціальних благ, психологічної стійкості, можливостей реалізації соціальних прав і суб'єктивного відчуття

захищеності [10]. Такий підхід дозволяє доповнити макrorівневий статистичний аналіз оцінкою реального соціального становища окремих осіб і соціальних груп.

Суттєвою проблемою оцінювання соціальної безпеки в Україні залишається обмеженість і фрагментарність статистичних даних у період воєнного стану. Часткове припинення публікації соціально-економічної статистики ускладнює повноцінний аналіз індикаторів і потребує використання альтернативних джерел інформації, експертних оцінок та аналітичних звітів, що підвищує значення комплексного підходу та поєднання кількісних і якісних методів оцінювання соціальної безпеки.

Важливим методологічним аспектом оцінювання соціальної безпеки є питання узгодженості окремих індикаторів між собою та формування інтегрального уявлення про стан соціальної сфери. У наукових дослідженнях наголошується, що використання ізольованих показників не дозволяє повною мірою відобразити реальний рівень соціальної безпеки, оскільки окремі позитивні зрушення можуть маскувати системні проблеми в інших сферах [9]. Саме тому в українській практиці оцінювання дедалі частіше застосовується індикаторний підхід, що передбачає агрегування окремих показників у тематичні блоки з подальшим комплексним аналізом.

У межах такого підходу особливої уваги потребує питання порогових значень індикаторів соціальної безпеки. Визначення оптимальних і критичних меж дозволяє не лише фіксувати поточний стан соціальної сфери, а й оцінювати рівень загроз та потенційні ризики її дестабілізації. Перевищення критичних значень індикаторів свідчить про необхідність термінового втручання з боку держави, тоді як перебування показників у зоні ризику вказує на потребу превентивних управлінських рішень. У цьому контексті соціальна безпека розглядається не як статичний стан, а як динамічний процес, що постійно змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів [12]. Управлінська цінність такого підходу полягає в тому, що система індикаторів соціальної безпеки перетворюється на інструмент раннього попередження

соціальних криз і підтримки прийняття рішень у сфері державної соціальної політики.

Окремою проблемою оцінювання соціальної безпеки в Україні є необхідність врахування регіональної диференціації соціально-економічного розвитку. Рівень доходів населення, доступність соціальних послуг, ситуація на ринку праці та масштаби соціальних ризиків суттєво відрізняються між регіонами, особливо в умовах воєнних дій та масового внутрішнього переміщення населення, що зумовлює потребу доповнення загальнодержавних індикаторів регіональними показниками, які дозволяють точніше ідентифікувати локальні проблеми та формувати адресні заходи соціальної політики. У працях українських дослідників підкреслюється, що ігнорування регіонального виміру знижує ефективність оцінювання соціальної безпеки та ускладнює реалізацію принципу справедливого розподілу ресурсів [9].

У сучасних умовах важливим напрямом розвитку системи індикаторів соціальної безпеки є інтеграція показників, пов'язаних із соціальною згуртованістю та довірою в суспільстві. Соціальна згуртованість, рівень солідарності та взаємної підтримки між різними соціальними групами виступають важливими нематеріальними чинниками соціальної стійкості. В умовах війни ці показники набувають особливого значення, оскільки саме вони визначають здатність суспільства мобілізувати ресурси, підтримувати вразливі групи та зберігати соціальну стабільність. Хоча такі індикатори складно виміряти виключно статистичними методами, їх урахування є необхідним для комплексної оцінки рівня соціальної безпеки [12].

Значну увагу в сучасних дослідженнях приділяють також оцінюванню інституційної спроможності держави як складової соціальної безпеки. Ефективність функціонування системи соціального захисту, доступність адміністративних і соціальних послуг, прозорість процедур надання допомоги та рівень довіри громадян до соціальних інститутів безпосередньо впливають на реальний рівень захищеності населення. У цьому контексті соціальна безпека розглядається не лише як сукупність соціально-економічних

показників, а як результат взаємодії держави, суспільства та громадян. Недостатня інституційна спроможність, бюрократичні бар'єри та нерівний доступ до соціальних сервісів можуть нівелювати навіть позитивну динаміку окремих економічних індикаторів [9; 11].

В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває включення до системи оцінювання соціальної безпеки індикаторів, що відображають наслідки воєнних дій для населення. До таких показників належать масштаби внутрішнього переміщення, рівень втрати житла, доступ до медичної та психологічної допомоги, рівень соціальної адаптації ветеранів і постраждалих цивільних осіб. У сучасних українських дослідженнях наголошується, що ігнорування воєнного чинника призводить до суттєвого заниження реальних ризиків соціальної небезпеки та спотворює загальну картину соціального розвитку [8].

У цьому контексті заслуговує на увагу підхід, за якого соціальна безпека оцінюється не лише через об'єктивні статистичні показники, а й через суб'єктивні оцінки населення. Рівень відчуття соціальної захищеності, впевненість у завтрашньому дні, довіра до державних інституцій та оцінка доступності соціальних послуг формують важливий суб'єктивний вимір соціальної безпеки. Саме поєднання об'єктивних і суб'єктивних індикаторів дозволяє більш повно оцінити реальний стан соціальної сфери, особливо в умовах глибоких соціальних трансформацій і кризових потрясінь [12].

Важливим напрямом удосконалення системи оцінювання соціальної безпеки є її узгодження з цілями сталого розвитку. У працях О. Зибаревої соціальна безпека розглядається як одна з ключових передумов досягнення сталого розвитку, а індикатори соціальної безпеки — як інструмент моніторингу прогресу у сфері соціальної справедливості, зменшення нерівності та підвищення якості життя населення [8]. Такий підхід дозволяє інтегрувати оцінювання соціальної безпеки у ширший контекст стратегічного планування та забезпечити взаємозв'язок між соціальною, економічною та інституційною політикою держави.

Узагальнюючи, слід зазначити, що сучасна система критеріїв та індикаторів оцінювання рівня соціальної безпеки в Україні поступово еволюціонує від вузького набору соціально-економічних показників до комплексної багатовимірної моделі. Така модель поєднує матеріальні, інституційні та людиноцентричні виміри, враховує регіональні особливості, воєнні виклики та суб'єктивні оцінки населення. Саме комплексний характер оцінювання створює передумови для формування ефективної державної соціальної політики, орієнтованої не лише на подолання поточних криз, а й на забезпечення довгострокової соціальної стійкості та відновлення соціального потенціалу країни.

1.3 Зарубіжний досвід оцінювання соціальної безпеки та можливості його застосування в Україні

У сучасній науковій та управлінській практиці оцінювання соціальної безпеки розглядається як необхідний інструмент забезпечення стійкості соціальних систем і ефективного державного управління. Соціальна безпека в міжнародному науковому дискурсі трактується не лише як стан захищеності населення від соціальних ризиків, а як динамічний процес, що відображає здатність держави, суспільства та інститутів запобігати загрозам, мінімізувати їх наслідки та забезпечувати умови для гідного життя людини. Саме тому зарубіжний досвід акцентує увагу не стільки на декларативному проголошенні соціальних гарантій, скільки на розробленні дієвих механізмів вимірювання, моніторингу та оцінювання рівня соціальної безпеки.

У працях сучасних дослідників підкреслюється, що соціальна безпека є міждисциплінарною категорією, яка поєднує економічні, соціальні, правові та інституційні виміри. У цьому контексті оцінювання соціальної безпеки в зарубіжних країнах формується на перетині концепцій *human security*, соціальної держави та сталого розвитку. К. В. Бондаревська розглядає соціальну безпеку людини як центральний елемент системи національної

безпеки, а її оцінювання – як інструмент виявлення соціальних загроз і небезпек, що впливають на рівень життя населення, стан ринку праці та розвиток людського потенціалу [14].

Як зазначає К. В. Бондаревська, у сучасних умовах не існує єдиної універсальної методики оцінювання соціальної безпеки, однак у міжнародній практиці широко застосовуються глобальні індикатори, що дозволяють комплексно оцінювати соціальний розвиток і рівень захищеності населення, зокрема Індекс глобальної конкурентоспроможності, Індекс соціального прогресу, Індекс людського розвитку та Індекс добробуту [14]. У міжнародній практиці вважається, що без системи кількісних і якісних показників соціальна безпека залишається абстрактною категорією, що унеможлиблює ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. Саме тому у країнах Європейського Союзу, Північної Америки та міжнародних організаціях сформувалися комплексні системи індикаторів, які дозволяють оцінювати рівень соціальної безпеки за ключовими напрямками: доходи та бідність, зайнятість, доступ до освіти й охорони здоров'я, соціальна нерівність, соціальна згуртованість, гендерна рівність та захист вразливих груп [15].

У науковій статті К. В. Бондаревської соціальна безпека людини трактується як результат функціонування інституційної системи держави, спрямованої на реалізацію соціальних прав та мінімізацію соціальних ризиків. Авторка наголошує, що оцінювання соціальної безпеки має ґрунтуватися на принципах комплексності та людиноцентричності, а також враховувати сучасні кризові виклики [14]. Особливу увагу приділено необхідності доповнення традиційних соціально-економічних показників індикаторами, які дозволяють адекватніше оцінювати рівень соціальної захищеності населення в умовах нестабільності, зокрема в контексті зростання соціальних ризиків і трансформації середовища життєдіяльності людини.

У зарубіжній науковій літературі також підкреслюється, що оцінювання соціальної безпеки повинно враховувати інституційний вимір, що означає аналіз не лише результатів соціальної політики, а й спроможності державних

інститутів забезпечувати соціальні гарантії, ефективно адмініструвати соціальні програми та реагувати на надзвичайні ситуації. Саме інституційна слабкість розглядається як один із ключових чинників зниження соціальної безпеки навіть у країнах із відносно високим рівнем доходів населення [16].

Важливим методологічним аспектом зарубіжного досвіду є поєднання об'єктивних і суб'єктивних індикаторів соціальної безпеки. Окрім статистичних даних щодо доходів, зайнятості чи доступності соціальних послуг, у багатьох країнах застосовуються соціологічні опитування, які дозволяють оцінити рівень довіри до інституцій, відчуття соціальної захищеності та впевненості у майбутньому [17]. Такий підхід визнається особливо актуальним у кризових ситуаціях, коли формальні показники можуть не відображати реального соціального стану населення.

У світовій практиці сформувалося декілька моделей забезпечення та оцінювання соціальної безпеки, серед яких найбільш поширеними є європейська та американська. Вони ґрунтуються на різних ідеологічних, інституційних та економічних засадах, що безпосередньо впливає на підходи до формування системи критеріїв та індикаторів соціальної безпеки. Аналіз зазначених моделей є важливим для України з огляду на задекларований євроінтеграційний курс, а також необхідність адаптації інструментів соціальної політики до умов війни та обмеженості ресурсів.

Європейська модель соціальної безпеки базується на концепції соціальної держави, у межах якої забезпечення гідного рівня життя, соціальної справедливості та рівного доступу населення до базових соціальних благ визнається пріоритетною функцією держави. У країнах Європейського Союзу соціальна безпека оцінюється як складова загальної системи безпеки та сталого розвитку, а її рівень визначається через систему соціально-економічних та інституційних індикаторів, пов'язаних із реалізацією соціальної політики та досягненням належного рівня добробуту населення [15].

У сучасних наукових дослідженнях підкреслюється, що критерії та

індикатори соціальної безпеки в країнах Європейського Союзу формуються і вдосконалюються протягом тривалого часу з урахуванням соціально-економічних трансформацій, глобалізаційних процесів, кризових явищ та воєнних викликів. При цьому соціальна безпека дедалі частіше розглядається не лише як результат реалізації соціальної політики, а як об'єкт системного оцінювання, що передбачає визначення граничних і порогових значень ключових соціальних показників та їх регулярний моніторинг. Характерною рисою європейського підходу до оцінювання соціальної безпеки є орієнтація на мінімальні соціальні стандарти, закріплені в наднаціональних нормативно-правових актах, які використовуються як базові орієнтири для формування системи індикаторів. Зокрема, Європейський кодекс соціального забезпечення виступає методологічною основою для оцінювання адекватності систем соціального захисту, дозволяючи зіставляти фактичний стан соціального забезпечення з установленими стандартами та виявляти потенційні загрози соціальній стабільності, особливо в країнах Центральної та Східної Європи. У цьому контексті соціальна безпека в межах європейської моделі розглядається як вимірювана характеристика соціального розвитку, що оцінюється через систему кількісних і якісних індикаторів, які відображають рівень дотримання соціальних стандартів, доступ населення до базових соціальних благ та спроможність державних інститутів забезпечувати належний рівень соціальної захищеності населення [15].

У межах європейської моделі оцінювання соціальної безпеки ключова увага приділяється таким критеріям, як демографічні процеси та відтворення трудового потенціалу, стан ринку праці та зайнятості, продовольча складова, а також міграційні процеси. Саме за цими напрямками в країнах Європейського Союзу формується система індикаторів соціальної безпеки, яка дозволяє комплексно оцінювати рівень та якість життя населення. Окреме місце в європейській практиці посідає індикаторний підхід до оцінювання соціальної безпеки. Зокрема, одним із можливих інтегральних показників ефективності соціальної безпеки вважається Індекс соціального прогресу, який охоплює

базові потреби людини, основи благополуччя та можливості розвитку і широко застосовується для міжкrajнних порівнянь [15; 18]. Використання таких індикаторів дозволяє оцінювати не лише економічні параметри розвитку, а й соціальні аспекти, пов'язані з доступом до освіти, охорони здоров'я, житла, безпеки та соціальної інклюзії.

Важливою особливістю європейської моделі є врахування соціальної згуртованості як чинника забезпечення соціальної безпеки. Рівень соціальної згуртованості визначається через індикатори рівності у доступі до прав, гідності та визнання, автономії особистості, участі громадян у суспільному житті та довіри до інститутів влади [15]. При цьому індикатори соціальної згуртованості часто дублюють або доповнюють індикатори соціальної безпеки, що свідчить про їх тісний взаємозв'язок.

Таким чином, європейська модель соціальної безпеки характеризується системністю, орієнтацією на мінімальні соціальні стандарти та поєднанням соціальної безпеки із соціальною згуртованістю. Саме комплексний індикаторний підхід, притаманний країнам Європейського Союзу, дозволяє здійснювати багатовимірну оцінку соціальної безпеки та формувати обґрунтовані напрями соціальної політики в умовах сучасних викликів.

На відміну від європейської, американська модель соціальної безпеки ґрунтується на принципах обмеженого державного втручання, адресності соціальної допомоги та високої ролі ринку і приватних інституцій. У США соціальна безпека не розглядається як універсальне право, гарантоване державою у широкому обсязі, а скоріше як система підтримки у випадку чітко визначених соціальних ризиків. Оцінювання соціальної безпеки в американській моделі має переважно ризик-орієнтований характер. Основна увага зосереджується на ідентифікації конкретних загроз – безробіття, втрати доходу, інвалідності, старості та ефективності механізмів реагування на них [19]. Відповідно, система індикаторів є більш вузькою та орієнтованою на фінансові показники ефективності соціальних програм, рівень охоплення населення адресною допомогою та бюджетні витрати на соціальні потреби.

Американська модель передбачає чітке розмежування соціальних програм за категоріями отримувачів і фіксовані «параметри» соціального забезпечення, що спрощує процес оцінювання ефективності окремих програм, однак водночас обмежує можливості комплексного аналізу соціальної безпеки як системного явища. Науковці зазначають, що така модель менш чутлива до проблем соціальної нерівності та соціальної згуртованості, які дедалі частіше розглядаються як важливі чинники соціальної стабільності [19]. Разом із тим американський досвід є цінним з точки зору оперативності та гнучкості реагування на кризові ситуації. Механізми екстреного фінансування соціальних програм, швидкого перерозподілу ресурсів і залучення недержавного сектору можуть бути корисними для України в умовах війни та обмежених бюджетних можливостей.

Порівняльний аналіз європейської та американської моделей свідчить, що вони відрізняються не лише масштабами соціальних гарантій, а й логікою оцінювання соціальної безпеки. Європейська модель орієнтована на системний, людиноцентричний і довгостроковий підхід, тоді як американська – на адресність, фінансову ефективність і управління окремими соціальними ризиками. Для України, яка перебуває у стані війни та водночас задекларувала курс на європейську інтеграцію, особливо актуальним є поєднання системності європейського підходу з гнучкістю та оперативністю американської моделі. Саме це створює підґрунтя для формування адаптованої моделі оцінювання соціальної безпеки, здатної враховувати воєнні виклики, інституційну трансформацію та стратегічні цілі соціального розвитку України, що буде детально розглянуто у наступній частині підрозділу.

Адаптація зарубіжного досвіду оцінювання соціальної безпеки в Україні потребує зваженого підходу, що враховує не лише кращі міжнародні практики, а й специфіку національного соціально-економічного розвитку, інституційні обмеження та реалії повномасштабної війни. Безпосереднє механічне перенесення моделей, сформованих у стабільних демократичних державах, є малоефективним, оскільки вони не завжди враховують масштабні безпекові

ризика, демографічні втрати та обмеженість фінансових ресурсів, характерні для України на сучасному етапі. Насамперед, доцільним є використання європейського підходу до системності оцінювання соціальної безпеки, який передбачає поєднання соціально-економічних, інституційних та людиноцентричних індикаторів. У працях українських науковців наголошується, що саме комплексний характер оцінювання дозволяє виявити приховані загрози соціальній стабільності, які не завжди відображаються у традиційних макроекономічних показниках. Для України це особливо актуально в умовах війни, коли окремі позитивні зрушення у сфері доходів або зайнятості можуть маскувати глибші соціальні проблеми, пов'язані з міграцією, травматизацією населення та нерівним доступом до соціальних послуг.

Водночас важливим напрямом адаптації є перегляд системи індикаторів соціальної безпеки з урахуванням воєнного чинника. Зарубіжний досвід, зокрема країн ЄС, демонструє доцільність включення до системи оцінювання показників, що характеризують масштаби вимушеного переміщення населення, втрати житла, доступ до медичної та психологічної допомоги, рівень соціальної адаптації ветеранів і постраждалих цивільних осіб. Такі індикатори дозволяють адекватніше оцінювати реальний рівень соціальної захищеності населення та формувати адресні заходи державної підтримки [15].

Окремої уваги заслуговує інституційний вимір оцінювання соціальної безпеки, який широко застосовується у європейській практиці. Йдеться не лише про обсяги соціальних видатків або формальну наявність соціальних програм, а про спроможність державних інституцій ефективно реалізовувати соціальну політику. У цьому контексті доцільним є використання індикаторів, що відображають доступність адміністративних і соціальних послуг, прозорість процедур надання допомоги, рівень довіри громадян до органів влади та соціальних інститутів. Як зазначається у сучасних дослідженнях, саме інституційна слабкість часто знижує ефективність соціального захисту навіть за наявності достатнього нормативно-правового забезпечення.

Поряд із європейським досвідом, для України може бути корисним американський підхід до оперативності реагування на соціальні ризики. Його адаптація може полягати у впровадженні більш гнучких механізмів фінансування соціальних програм, швидкого перерозподілу ресурсів та використання адресної допомоги у кризових ситуаціях. В умовах воєнного стану це дозволило б підвищити ефективність підтримки найбільш уразливих груп населення без надмірного навантаження на державний бюджет. Водночас застосування цього підходу має супроводжуватися чітким контролем та координацією з боку держави, щоб уникнути посилення соціальної нерівності.

Суттєвим елементом адаптації зарубіжного досвіду є поєднання об'єктивних і суб'єктивних індикаторів соціальної безпеки. У країнах ЄС дедалі частіше використовуються опитування населення для оцінювання рівня відчуття соціальної захищеності, довіри до інституцій та впевненості у майбутньому. Для України такий підхід є особливо актуальним, оскільки психологічна стійкість населення, рівень соціальної згуртованості та готовність до взаємної підтримки відіграють ключову роль у збереженні соціальної стабільності в умовах війни.

Важливим напрямом адаптації є також узгодження системи оцінювання соціальної безпеки з цілями сталого розвитку та євроінтеграційними зобов'язаннями України. Зарубіжний досвід свідчить, що соціальна безпека розглядається не як ізольований елемент соціальної політики, а як складова стратегічного розвитку держави. У цьому контексті доцільним є використання індикаторів, які дозволяють оцінювати прогрес у зменшенні соціальної нерівності, подоланні бідності, забезпеченні рівного доступу до соціальних благ і зміцненні соціальної згуртованості суспільства. Разом із тим адаптація зарубіжного досвіду вимагає врахування регіональної диференціації соціальної безпеки в Україні. Значні відмінності між регіонами за рівнем доходів, доступом до соціальних послуг і масштабами воєнних руйнувань зумовлюють необхідність доповнення загальнодержавних індикаторів регіональними показниками. Такий підхід широко застосовується в країнах ЄС

і дозволяє формувати адресні соціальні програми з урахуванням локальних потреб населення.

Отже, можливості застосування зарубіжного досвіду оцінювання соціальної безпеки в Україні полягають у поєднанні системності європейської моделі, гнучкості американського підходу та національних особливостей соціально-економічного розвитку. Адаптована система критеріїв та індикаторів має враховувати воєнні виклики, інституційну спроможність держави, регіональні особливості та суб'єктивне сприйняття соціальної захищеності населення. Саме такий підхід створює підґрунтя для формування ефективної державної соціальної політики та забезпечення соціальної стійкості України в умовах тривалих кризових трансформацій.

Висновки до розділу 1

У розділі 1 досліджено теоретико-методологічні засади формування та оцінювання соціальної безпеки як складової системи національної безпеки та державної соціальної політики. Встановлено, що соціальна безпека в сучасному науковому дискурсі розглядається як багатовимірна та людиноцентрична категорія, що охоплює економічні, соціальні, правові та інституційні аспекти і відображає здатність держави та суспільства протидіяти соціальним ризикам і забезпечувати гідні умови життя населення.

Узагальнення наукових підходів дало змогу визначити соціальну безпеку як системну характеристику захищеності життєво важливих соціальних інтересів особи, суспільства і держави. Обґрунтовано, що соціальний захист є інструментом реалізації соціальної політики, соціальна захищеність – її результатом, тоді як соціальна безпека відображає довгострокову стійкість соціальної системи до внутрішніх і зовнішніх загроз.

Проаналізовано критерії та індикатори оцінювання соціальної безпеки, які застосовуються в Україні та міжнародній практиці. Доведено доцільність комплексного підходу до оцінювання, що поєднує соціально-економічні, інституційні та людиноцентричні показники. Наголошено, що в умовах воєнного стану традиційні індикатори потребують доповнення показниками, пов'язаними з вимушеним переміщенням населення, доступом до соціальних послуг та рівнем соціальної адаптації.

Дослідження зарубіжного досвіду засвідчило, що європейська модель соціальної безпеки характеризується системністю, орієнтацією на мінімальні соціальні стандарти та тісним зв'язком із соціальною згуртованістю, тоді як американська модель акцентує увагу на адресності соціальної допомоги, фінансовій ефективності та оперативності реагування на соціальні ризики. Обґрунтовано, що для України доцільним є поєднання системності європейського підходу з гнучкістю американської моделі з урахуванням національних особливостей і воєнних викликів.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз соціально-економічних чинників формування рівня соціальної безпеки в Україні

Соціальна безпека населення формується під впливом комплексу соціально-економічних чинників, які визначають рівень матеріального добробуту, можливості доступу до базових соціальних благ, стабільність зайнятості та здатність домогосподарств протистояти соціальним ризикам. В умовах повномасштабної війни зазначені чинники набувають особливої ваги, оскільки навіть незначні негативні зрушення в економічній сфері можуть мати суттєві соціальні наслідки. З огляду на це, для оцінки сучасного стану соціальної безпеки в Україні доцільно зосередитися на аналізі ключових соціально-економічних показників, які найбільш повно відображають рівень захищеності соціальних інтересів населення. До таких показників належать рівень та динаміка оплати праці та ситуація на ринку праці, що визначають стабільність доходів населення та можливості самостійного подолання соціальних ризиків.

Оплата праці є одним із базових економічних чинників формування соціальної безпеки, оскільки саме заробітна плата для більшості населення виступає основним джерелом доходів і визначає можливості забезпечення належного рівня життя. У період воєнного стану питання стабільності заробітних плат набуває особливої актуальності, адже руйнування виробничих потужностей, релокація бізнесу та скорочення економічної активності безпосередньо впливають на доходи працюючого населення. Для оцінки динаміки оплати праці в Україні у сучасних умовах доцільно проаналізувати середній рівень заробітної плати у помісячному розрізі, що дозволяє виявити нестабільність доходів населення, циклічні коливання та їхній вплив на формування соціальної вразливості в умовах воєнного стану. В табл. 2.1

наведено динаміку середньої місячної заробітної плати в Україні.

Таблиця 2.1

Динаміка середньої місячної заробітної плати в Україні за даними ПФУ
у помісячному розрізі за 2021 – 2025 рр., грн

Місяць	2021	2022	2023	2024	2025
січень	11 522,64	14 055,38	12 644,98	14 974,56	18 660,32
лютий	11 762,28	14 133,18	12 794,11	15 267,60	18 589,38
березень	12 349,97	13 016,16	13 423,28	15 433,98	19 430,52
квітень	12 561,59	12 081,96	13 626,02	16 847,98	19 856,19
травень	12 660,61	12 528,42	14 109,64	17 178,87	20 355,40
червень	14 185,04	13 957,63	16 012,38	18 806,63	22 336,81
липень	12 911,88	13 499,87	13 996,68	17 346,90	20 455,65
серпень	12 397,62	12 745,82	13 778,13	17 001,36	19 813,71
вересень	13 095,82	13 387,48	14 518,38	18 020,86	21 190,31
жовтень	13 235,32	12 949,01	14 882,88	18 704,98	21 578,46
листопад	13 378,29	13 020,61	14 983,00	18 823,31	21 263,17
грудень	15 700,65	15 116,40	16 836,84	21 698,99	-
за рік	12 993,56	13 376,21	14 308,46	17 486,60	-

Джерело: побудовано автором за даними [20 – 24]

За даними табл. 2.1 можемо дійти наступних висновків: спостерігається наявність різноспрямованих тенденцій, зумовлених як макроекономічними чинниками, так і впливом воєнного стану. У 2021 році спостерігалася відносно стабільна динаміка з помірним зростанням заробітної плати протягом року, що відображало функціонування економіки в умовах докризового періоду. У 2022 році динаміка заробітної плати характеризується різким спадом у весняні місяці, що пов'язано з початком повномасштабної війни, порушенням виробничих ланцюгів, зупинкою частини підприємств та масовим переміщенням населення. Подальше поступове зростання заробітної плати в другій половині року не компенсувало повною мірою втрати, понесені на початку воєнних дій, що свідчить про зниження рівня економічної стійкості та соціальної безпеки населення. У 2023 році простежується відновлювальна тенденція, яка проявляється у більш рівномірному зростанні заробітної плати

протягом року що може бути пов'язано з адаптацією економіки до умов війни, відновленням діяльності окремих секторів та стабілізацією ринку праці. Водночас рівень заробітної плати залишається чутливим до зовнішніх шоків і не демонструє стабільності, притаманної довоєнному періоду. У 2024 році динаміка заробітної плати набуває більш вираженого зростаючого характеру, що свідчить про часткове економічне відновлення та посилення номінальних доходів населення. Разом із тим таке зростання не може розглядатися як однозначний індикатор підвищення соціальної безпеки, оскільки воно відбувається в умовах інфляційного тиску та зростання вартості життя. Дані за 2025 рік, наведені за наявний період, свідчать про подальше номінальне зростання середньої заробітної плати, однак відсутність повних річних даних обмежує можливості узагальненого аналізу. Загалом динаміка середньої заробітної плати в Україні за аналізований період відображає складний характер соціально-економічних процесів в умовах війни та виступає важливим чинником формування рівня соціальної безпеки населення, оскільки безпосередньо впливає на купівельну спроможність, здатність задовольняти базові потреби та загальну соціальну стабільність.

Поряд із рівнем оплати праці, визначальним соціально-економічним чинником формування соціальної безпеки є стан ринку праці, який безпосередньо впливає на стабільність доходів населення, рівень соціальної включеності та можливості домогосподарств самостійно забезпечувати базові життєві потреби. Зайнятість населення виступає не лише джерелом матеріального забезпечення, а й важливим чинником соціальної інтеграції, зниження рівня бідності та запобігання соціальному відчуженню. В умовах воєнного стану функціонування ринку праці зазнає суттєвих трансформацій, що проявляється у скороченні робочих місць, зміні форм зайнятості, зростанні частки нестабільної та тимчасової праці, а також підвищенні невизначеності щодо трудових перспектив населення. Такі процеси посилюють соціальні ризики та негативно впливають на рівень соціальної безпеки, особливо для вразливих категорій громадян. Саме тому

аналіз динаміки рівня безробіття дозволяє оцінити ступінь соціально-економічної напруженості, виявити глибину кризових явищ на ринку праці та окреслити потенційні загрози соціальній безпеці населення. У табл. 2.2 наведено помісячну динаміку рівня безробіття в Україні.

Таблиця 2.2

Помісячна динаміка рівня безробіття населення
в Україні у 2022 – 2025 рр., %

Місяць	2022	2023	2024	2025
січень	10,5	21,6	17	16,8
лютий	8,6	24,2	20,9	16,8
березень	29,5	20,5	13,7	12,1
квітень	27,2	20,8	16,8	12,1
травень	30,7	17,7	15,3	13,6
червень	26	21,4	13,1	12
липень	28,2	16,6	18,1	11,2
серпень	26	15,1	13,9	15,3
вересень	21,5	15,9	15,4	11,4
жовтень	22,9	18,4	15,3	13
листопад	19,7	20	15,1	15,5
грудень	22,3	16,1	14,2	15,8

Джерело: побудовано автором за даними [25]

За даними табл. 2.2, можемо зробити наступні висновки: дані свідчать про високий рівень нестабільності ринку праці в Україні в умовах повномасштабної війни, що виступає одним із ключових чинників зниження соціальної безпеки населення. Помісячна динаміка рівня безробіття характеризується значними коливаннями, які відображають чутливість зайнятості до воєнних, економічних та інституційних шоків. Відсутність стійкого низхідного або висхідного тренду впродовж аналізованого періоду свідчить про нестабільність процесів відновлення ринку праці та збереження структурних дисбалансів у сфері зайнятості. Пікові значення безробіття в окремі періоди зумовлені сукупною дією таких факторів, як зупинка або релокація підприємств, руйнування виробничої інфраструктури, вимушене

переміщення населення, скорочення внутрішнього попиту та обмежені можливості створення нових робочих місць. У таких умовах безробіття набуває не лише економічного, а й соціального характеру, оскільки призводить до втрати основних джерел доходів, зростання соціальної вразливості та підвищення ризиків бідності.

Поступове зниження рівня безробіття у наступні періоди не може розглядатися як однозначне свідчення стабілізації соціально-економічної ситуації. Воно значною мірою пов'язане з адаптаційними процесами економіки до умов війни, розвитком неформальної зайнятості, трудовою міграцією та частковим відновленням діяльності окремих секторів. Водночас ці процеси не забезпечують повноцінного відновлення соціальної безпеки, оскільки супроводжуються погіршенням якості зайнятості, зниженням соціальних гарантій та зростанням нерівності доступу до ринку праці. Таким чином, динаміка рівня безробіття в Україні впродовж аналізованого періоду відображає системні загрози соціальній безпеці населення, зумовлені воєнним станом та структурними проблемами ринку праці. Високий рівень невизначеності щодо стабільності зайнятості посилює соціальні ризики, знижує адаптаційний потенціал домогосподарств і вимагає посилення ролі державної політики у сфері підтримки зайнятості та соціального захисту населення.

Таким чином, аналіз соціально-економічних чинників формування рівня соціальної безпеки в Україні засвідчує, що матеріальне становище населення та стабільність зайнятості залишаються вразливими до воєнних і макроекономічних потрясінь. Динаміка заробітної плати та показники ринку праці відображають не лише процеси адаптації економіки до умов війни, а й збереження значних структурних дисбалансів, які обмежують можливості сталого підвищення рівня життя населення. Номінальне зростання доходів супроводжується високим рівнем невизначеності та не завжди трансформується у реальне покращення соціального становища домогосподарств. Нестабільність зайнятості, коливання рівня безробіття та

вимушене обмеження споживання базових товарів посилюють соціальну напругу й підвищують ризики бідності. У сукупності ці чинники формують складне соціально-економічне середовище, в якому рівень соціальної безпеки населення значною мірою залежить від ефективності державних механізмів підтримки доходів, зайнятості та соціального захисту.

2.2 Діагностика ключових загроз та загального рівня соціальної безпеки населення України

Оцінювання соціальної безпеки населення неможливе без комплексної діагностики загроз, які формуються під впливом соціально-економічних, інституційних та безпекових чинників. На відміну від аналізу окремих показників матеріального становища або ринку праці, діагностика соціальної безпеки передбачає виявлення системних ризиків, що безпосередньо впливають на здатність населення задовольняти базові потреби, зберігати соціальну стійкість та адаптуватися до кризових умов. У сучасних умовах для України ключовими загрозами соціальній безпеці виступають погіршення рівня життя населення, зростання соціальної вразливості окремих груп, обмеження доступу до базових соціальних благ та посилення соціальної напруги. Особливістю поточного періоду є те, що соціальні загрози мають не лише економічний характер, а й поєднуються з психологічними, демографічними та інституційними викликами, що ускладнює їх своєчасне виявлення та подолання.

Діагностика загального рівня соціальної безпеки населення потребує використання як об'єктивних, так і поведінкових індикаторів, які дозволяють оцінити реальний соціальний стан домогосподарств. До таких індикаторів належать не лише узагальнені індекси соціального добробуту, а й показники, що відображають зміну моделей споживчої поведінки населення в умовах кризи. Зокрема, вимушене скорочення витрат на базові потреби, передусім на продукти харчування, виступає одним із найбільш чутливих маркерів

погіршення соціальної безпеки та зростання ризиків бідності. Саме аналіз таких індикаторів дозволяє виявити приховані загрози соціальній стабільності, які не завжди відображаються у макроекономічній статистиці, але безпосередньо впливають на якість життя населення та рівень його соціальної захищеності. У зв'язку з цим доцільно розглянути динаміку показників, що характеризують здатність домогосподарств забезпечувати базові потреби та підтримувати мінімально прийнятний рівень життя в умовах тривалої соціально-економічної нестабільності. В табл. 2.3 наведено частку осіб, які змушені економити на їжі.

Таблиця 2.3

Динаміка частки населення, що змушене економити на продуктах харчування в Україні у 2022 – 2025 рр., %

Місяць	2022	2023	2024	2025
січень	15,9	19	19,2	18,9
лютий	11,4	22	21,1	20,1
березень	22,1	24,1	23,2	24,7
квітень	22,8	20	17,9	19,9
травень	30,3	22,9	17,4	19,2
червень	26,6	26,4	25,6	25,2
липень	26,7	23	20,6	21,6
серпень	22,2	20,8	19,7	17,3
вересень	19,4	24,7	24,2	20,7
жовтень	21,9	21,5	20,5	16,6
листопад	21,7	17,7	19,8	16,3
грудень	22,7	23,1	23,4	22,1

Джерело: побудовано автором за даними [25]

За даними табл. 2.3 спостерігається стійке збереження високої частки населення, яке змушене економити на продуктах харчування впродовж усього аналізованого періоду. Така динаміка є одним із найбільш чутливих індикаторів зниження рівня соціальної безпеки, оскільки скорочення витрат на харчування безпосередньо пов'язане з неможливістю повноцінного задоволення базових життєвих потреб. Коливання показника протягом років

мають хвилеподібний характер, що відображає нестабільність матеріального становища домогосподарств та їхню залежність від сезонних, економічних і соціальних чинників. Водночас відсутність чіткої тенденції до сталого зниження частки населення, яке економить на їжі, свідчить про збереження системних ризиків соціальної вразливості навіть у періоди відносної макроекономічної стабілізації. Особливо показовим є те, що вимушена економія на харчуванні фіксується не лише у кризові місяці, а й впродовж усього року, що вказує на хронічний характер проблеми, що означає наступне: для значної частини населення скорочення споживання продовольчих товарів перестане бути тимчасовою реакцією на шок і перетворюється на стійку адаптаційну стратегію виживання. З позиції соціальної безпеки така тенденція є загрозовою, оскільки економія на продуктах харчування негативно впливає не лише на фізичний стан населення, а й на загальну соціальну стійкість, рівень соціальної напруги та довіру до інституцій соціального захисту. Зростання або збереження високої частки домогосподарств, які обмежують базове споживання, підвищує ризики бідності, соціальної ізоляції та довгострокового погіршення якості людського потенціалу. Таким чином, динаміка показника вимушеної економії на харчуванні відображає поглиблення загроз соціальній безпеці населення України та підтверджує необхідність комплексної діагностики соціальних ризиків із використанням поведінкових індикаторів, які дозволяють виявити реальний рівень соціальної вразливості домогосподарств.

Важливим елементом діагностики загального рівня соціальної безпеки є використання інтегральних індексів соціального та особистого добробуту, які дозволяють узагальнено оцінити спроможність населення забезпечувати базові життєві потреби в умовах тривалих кризових впливів. На відміну від окремих соціально-економічних показників, такі індекси враховують не лише рівень доходів, а й реальну купівельну спроможність, доступність товарів і послуг, а також навантаження на працююче населення, необхідне для підтримання мінімально прийняттого рівня життя.

Згідно з даними Індексу соціального добробуту (Social Welfare Index) у 2025 році значення індексу для України становило 60,3 бала, що свідчить про збереження обмеженого рівня соціального добробуту та підвищених соціальних ризиків для значної частини населення [26]. Для порівняння, у більшості країн Європейського Союзу значення цього індексу перевищує 70 балів, а в економічно розвинених державах – 80 балів, що вказує на суттєві міжкраїнні відмінності у рівні соціальної захищеності населення. Водночас індекс особистого добробуту в Україні у грудні 2024 року становив 58 балів [27], що підтверджує відсутність істотного покращення соціального становища домогосподарств навіть за умов поступової адаптації економіки до воєнного стану.

Особливо показовим компонентом Індексу соціального добробуту є індикатор кількості робочого часу, необхідного для придбання 40 базових товарів і послуг, який відображає реальне навантаження на працююче населення та рівень доступності базових благ. За даними Social Welfare Index 2025, в Україні для придбання стандартного набору з 40 базових товарів і послуг сумарно необхідно близько 60 255 годин праці, що еквівалентно понад 28 рокам безперервної роботи [26]. Для порівняння, у Польщі аналогічний показник становить приблизно 28 711 годин, у Чехії близько 33 447 годин, у Німеччині близько 21 085 годин, тоді як у США лише 15 931 година [26]. Таким чином, навантаження на працююче населення в Україні є у 2 – 4 рази вищим, ніж у країнах із вищим рівнем соціальної безпеки, що свідчить про низьку ефективність трансформації трудових доходів у реальну купівельну спроможність.

Аналіз структури цього індикатора демонструє, що в Україні найбільше робочого часу припадає на придбання товарів тривалого використання та житла, а також на оплату базових послуг. Зокрема, для забезпечення мінімального житлового стандарту необхідні десятки тисяч годин праці, що істотно перевищує відповідні показники країн Центральної та Західної Європи. Навіть витрати на продукти харчування в Україні потребують понад

30 годин праці на стандартний набір, тоді як у країнах ЄС цей показник у середньому становить 10 – 20 годин, а у США менш ніж 10 годин [26]. Така ситуація узгоджується з високою часткою населення, змушеного економити на продуктах харчування, та підтверджує зниження реальної доступності базових благ.

З позицій діагностики соціальної безпеки наведені показники свідчать про структурну незбалансованість між рівнем доходів населення та вартістю базових товарів і послуг, що формує стійкі ризики соціальної вразливості. Навіть за умов формального зростання номінальних доходів значна частина трудових зусиль населення спрямовується на задоволення базових потреб, що обмежує можливості накопичення, інвестування в людський капітал та підвищення якості життя. У сукупності це підтверджує, що загальний рівень соціальної безпеки населення України залишається нестійким і значною мірою залежить від зовнішніх шоків та ефективності державних механізмів соціального захисту.

Узагальнюючи результати діагностики ключових загроз та загального рівня соціальної безпеки населення України, можемо констатувати наявність стійкого комплексу соціальних ризиків, які мають системний і довготривалий характер. Поведінкові індикатори, зокрема збереження високої частки населення, змушеного економити на продуктах харчування, свідчать про хронічне погіршення спроможності домогосподарств задовольняти базові життєві потреби навіть у періоди відносної макроекономічної стабілізації. Водночас інтегральні показники соціального та особистого добробуту підтверджують, що рівень соціальної захищеності населення України залишається суттєво нижчим порівняно з більшістю європейських країн, а розрив у реальній купівельній спроможності трудових доходів є значним.

Особливо загрозливим з позицій соціальної безпеки є надмірне трудове навантаження, необхідне для забезпечення мінімально прийняттого рівня життя, яке в Україні в разі перевищує відповідні показники економічно розвинених держав. Така ситуація формує замкнене коло соціальної

вразливості: значна частина населення змушена спрямовувати більшу частину трудових зусиль на задоволення базових потреб, що обмежує можливості соціальної мобільності, накопичення ресурсів і відновлення людського потенціалу. У довгостроковій перспективі це підвищує ризики поглиблення бідності, соціальної напруги та зниження рівня соціальної згуртованості.

Отже, результати проведеної діагностики свідчать, що загальний рівень соціальної безпеки населення України характеризується нестійкістю та високою чутливістю до соціально-економічних і безпекових шоків. Виявлені загрози мають не ситуативний, а структурний характер, що зумовлює необхідність переходу від фрагментарного реагування до комплексного підходу в оцінюванні та управлінні соціальними ризиками.

2.3 Вплив воєнного стану на ключові індикатори соціальної безпеки

Воєнний стан став визначальним чинником трансформації соціально-економічного середовища в Україні, суттєво вплинувши на ключові індикатори соціальної безпеки населення. Повномасштабна війна призвела не лише до поглиблення наявних соціальних ризиків, а й до формування нових загроз, пов'язаних із масовим внутрішнім переміщенням населення, руйнуванням соціальної та освітньої інфраструктури, зростанням вартості життя та обмеженням доступу до базових соціальних благ. У таких умовах соціальна безпека дедалі більше залежить від здатності суспільства та інституцій адаптуватися до тривалих кризових впливів.

Вплив воєнного стану на соціальну сферу має комплексний характер і проявляється через зміну макроекономічних параметрів, погіршення умов зайнятості, зростання інфляційного тиску, а також трансформацію функціонування ключових соціальних інститутів, зокрема системи освіти та соціального захисту. Воєнні дії та пов'язані з ними обмеження зумовили нерівномірність соціального розвитку регіонів, посилили навантаження на місцеві громади та загострили проблему доступності публічних послуг для

окремих категорій населення. Водночас тривалість воєнного стану спричинила накопичення відкладених соціальних проблем, які мають довгостроковий вплив на рівень соціальної стабільності та захищеності населення. На рис. 2.1 наведено індекс споживчих цін в Україні.

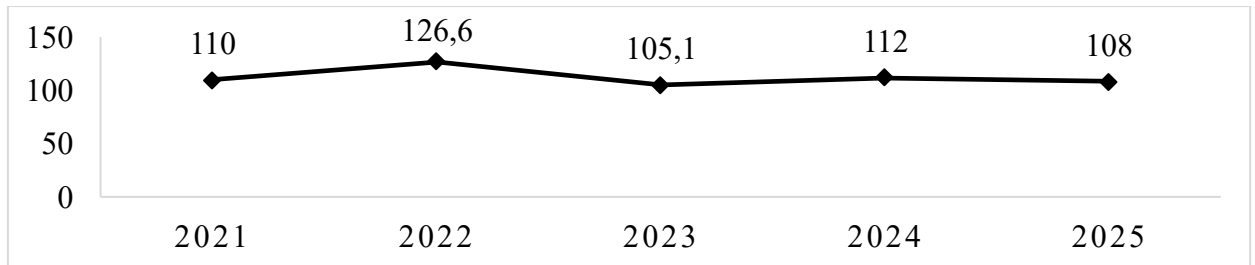

Рис. 2.1 Індекс споживчих цін в Україні за 2021 – 2025 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [28]

За даними рис. 2.1 можемо дійти висновку, що протягом аналізованого періоду спостерігається суттєве посилення інфляційного тиску в період повномасштабної війни. Пікове зростання інфляції у 2022 році було зумовлене руйнуванням виробничо-логістичних ланцюгів, енергетичними ризиками та різким зростанням витрат домогосподарств. Подальше уповільнення інфляційних процесів у 2023 році відображає часткову макроекономічну стабілізацію та адаптацію економіки до умов воєнного стану. Водночас збереження підвищених інфляційних показників у 2024 – 2025 рр. свідчить про хронічний характер цінових ризиків, що продовжують негативно впливати на купівельну спроможність населення та підсилювати загрози соціальній безпеці.

Одним із найбільш показових індикаторів впливу воєнного стану на соціальну безпеку населення є структура внутрішньо переміщених осіб за віковими групами. Саме віковий розподіл ВПО дозволяє оцінити характер соціальних ризиків, які формуються внаслідок вимушеного переміщення, а також визначити, на які елементи соціальної інфраструктури припадає найбільше навантаження в умовах війни. Залежно від віку переміщених осіб

змінюється потреба у доступі до освіти, ринку праці, системи охорони здоров'я та соціального захисту, що безпосередньо впливає на загальний рівень соціальної безпеки. Додатковий вимір впливу воєнного стану на соціальну безпеку розкриває структура внутрішньо переміщених осіб за соціальними категоріями та регіонами, що наведена в додатку А. Представлені дані свідчать про значну концентрацію серед ВПО соціально вразливих груп населення, зокрема безробітних осіб, осіб з інвалідністю, багатодітних сімей та отримувачів соціальної допомоги. Така структура переміщеного населення посилює навантаження на системи соціального захисту, охорони здоров'я та зайнятості, особливо у приймаючих регіонах. Регіональна диференціація показників відображає нерівномірний характер соціальних наслідків війни та підтверджує, що внутрішнє переміщення населення є не лише демографічним, а й глибоко соціальним викликом, який суттєво впливає на загальний рівень соціальної безпеки в умовах воєнного стану. На рис. 2.2 наведено вікову структуру внутрішньо переміщених осіб в Україні.

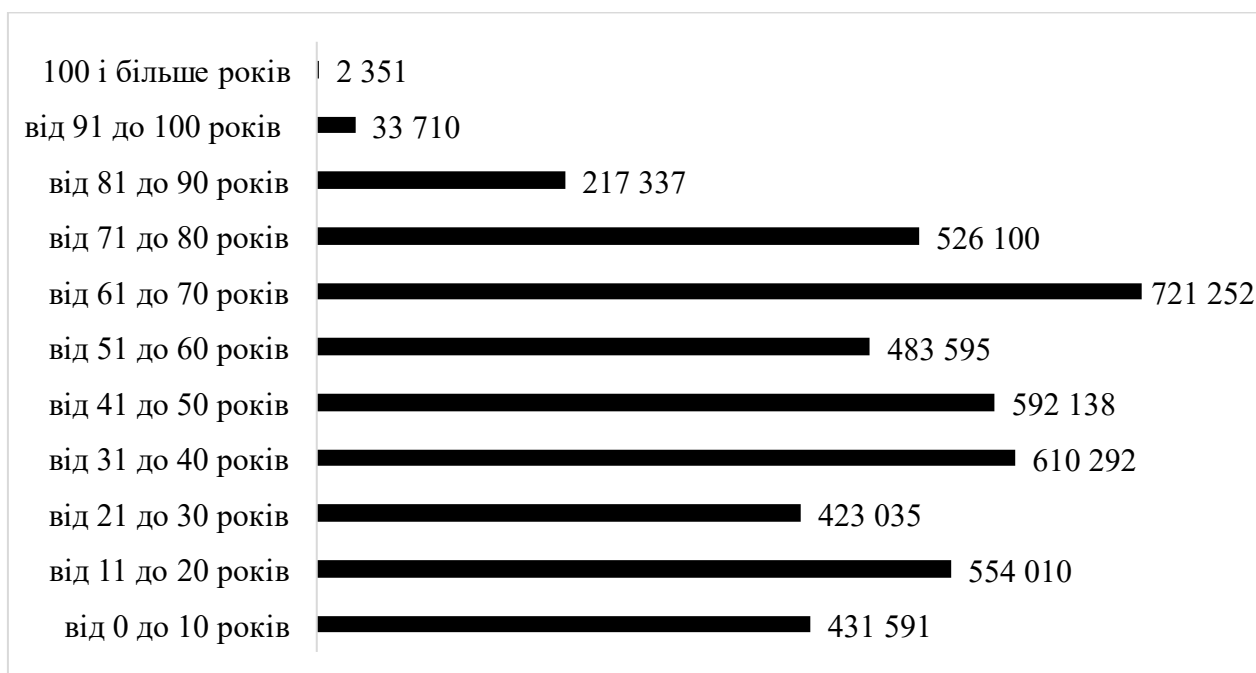

Рис. 2.2 Вікова структура внутрішньо переміщених осіб в Україні станом на грудень 2025 року, осіб

Джерело: побудовано автором за даними [29]

За даними рис. 2.2 вікова структура внутрішньо переміщених осіб свідчить про багатовимірний вплив воєнного стану на систему соціальної безпеки населення. Переважання серед ВПО осіб працездатного та передпенсійного віку, а також значна частка дітей і осіб похилого віку формують комплексні соціальні ризики, що охоплюють одночасно сферу зайнятості, освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Така вікова диференціація переміщеного населення посилює навантаження на соціальну інфраструктуру приймаючих громад і ускладнює забезпечення рівного доступу до базових соціальних послуг в умовах воєнного стану. Водночас зростання частки осіб старших вікових груп серед ВПО актуалізує проблему медичної та соціальної підтримки, тоді як значна кількість дітей і молоді потребує стабільного доступу до освітніх і психологічних сервісів. У сукупності це підтверджує, що вимушене переміщення населення в умовах війни є одним із ключових чинників дестабілізації соціальної безпеки та потребує системних і диференційованих підходів до реагування з боку держави та органів місцевого самоврядування.

Поряд із демографічними та міграційними зрушеннями, воєнний стан істотно вплинув і на функціонування системи освіти як одного з ключових інститутів соціальної безпеки населення. В умовах повномасштабної війни освіта виконує не лише освітню, а й важливу соціально-захисну функцію, забезпечуючи підтримку дітей, які зазнали наслідків вимушеного переміщення, психологічних травм та втрати стабільного середовища навчання. Особливо чутливим до воєнних викликів є сегмент інклюзивної освіти, який безпосередньо акумулює зростання соціальної вразливості дитячого населення, у тому числі з числа внутрішньо переміщених осіб та дітей з особливими освітніми потребами.

Станом на 01.01.2025 року в Україні функціонувало 33 397 інклюзивних класів, у яких навчалося 47 610 учнів з особливими освітніми потребами, що свідчить про значні масштаби залучення дітей до інклюзивного освітнього середовища в умовах воєнного стану. Інституційну підтримку інклюзивного

навчання забезпечує мережа інклюзивно-ресурсних центрів: загалом в Україні створено 700 ІРЦ, з яких 674 центри продовжують функціонувати попри безпекові ризики та втрати інфраструктури. Водночас забезпеченість інклюзивно-ресурсних центрів фахівцями становить 81%, що вказує на наявність кадрових обмежень у системі психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП в умовах воєнного стану [30]. У сукупності наведені показники відображають як зростаюче навантаження на систему інклюзивної освіти, так і її адаптаційний потенціал у забезпеченні соціальної безпеки дітей в умовах тривалих воєнних викликів. На рис. 2.3 представлено динаміку кількості учнів з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивною формою навчання в Україні.

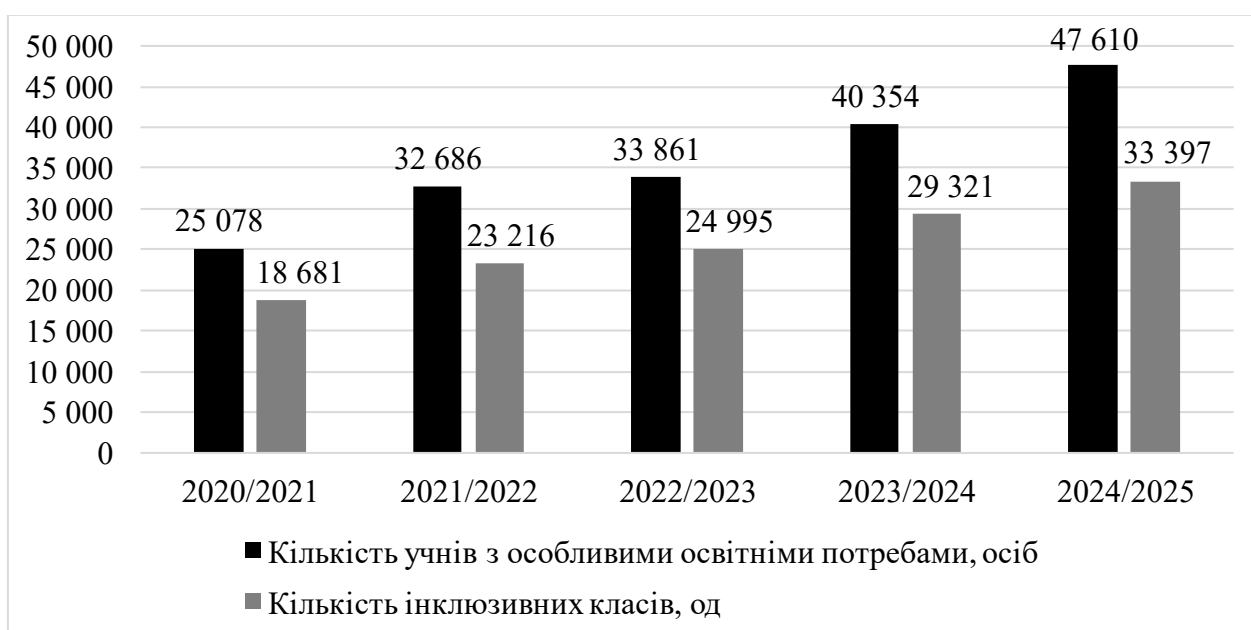

Рис. 2.3 Динаміка охоплення учнів з особливими освітніми потребами інклюзивною формою навчання в Україні у 2020/2021 – 2024/2025 н. рр.

Джерело: побудовано автором за даними [30]

За даними рис. 2.3 простежується стійка тенденція до зростання кількості учнів з особливими освітніми потребами, охоплених інклюзивною формою навчання, а також розширення мережі інклюзивних класів впродовж аналізованого періоду. Найбільш відчутне прискорення цього процесу

спостерігається в період повномасштабної війни, що свідчить про підвищення соціальної вразливості дитячого населення та зростання потреби у психолого-педагогічній підтримці в умовах воєнного стану. Збільшення кількості інклюзивних класів поряд із зростанням чисельності учнів з особливими освітніми потребами відображає адаптацію системи освіти до нових соціальних викликів, зокрема наслідків внутрішнього переміщення, пережитих психологічних травм і порушення сталих умов навчання. Водночас динаміка показників свідчить про зростання навантаження на освітню інфраструктуру, кадровий потенціал та мережу інклюзивно-ресурсних центрів, що в умовах воєнного стану стає додатковим чинником ризику для забезпечення належної якості освітніх і соціальних послуг. У сукупності наведені тенденції підтверджують, що розвиток інклюзивної освіти в Україні в умовах війни є не лише освітнім, а й соціально-безпековим індикатором, який відображає здатність держави підтримувати вразливі категорії населення та забезпечувати соціальну стабільність у довгостроковій перспективі. Водночас подальше зростання масштабів інклюзивного навчання потребує системного посилення державної політики у сфері соціального захисту, кадрового забезпечення та фінансування освітньої інфраструктури.

Таким чином, воєнний стан комплексно вплинув на ключові індикатори соціальної безпеки населення України, поглибивши економічні, демографічні та інституційні ризики. Зростання інфляційного тиску зумовило зниження купівельної спроможності населення, масове внутрішнє переміщення призвело до суттєвого навантаження на соціальну інфраструктуру приймаючих громад, а трансформація системи освіти, зокрема розвиток інклюзивного навчання, відобразила зростання соціальної вразливості дитячого населення в умовах війни. Сукупність виявлених тенденцій свідчить про нестійкий характер соціальної безпеки та формування довгострокових соціальних ризиків, пов'язаних із тривалим впливом воєнних чинників. В умовах воєнного стану соціальна безпека дедалі більше визначається здатністю соціальних інститутів адаптуватися до кризових викликів і

забезпечувати мінімально необхідний рівень соціальної стабільності для вразливих груп населення.

2.4 Оцінка ефективності державної політики у сфері забезпечення захищеності соціальних інтересів населення в Україні

В умовах повномасштабної війни та дії воєнного стану державна політика у сфері соціального захисту населення набуває ключового значення для забезпечення соціальної безпеки та стабільності суспільства. Саме в цей період зростає потреба в ефективних механізмах перерозподілу ресурсів, адресній підтримці соціально вразливих категорій населення та своєчасному реагуванні на нові соціальні ризики, зумовлені інфляційними процесами, масовим внутрішнім переміщенням населення, втратою доходів і житла, а також погіршенням доступу до базових соціальних послуг.

Ефективність державної політики у сфері забезпечення захищеності соціальних інтересів населення доцільно оцінювати не лише за наявністю нормативно-правових механізмів соціального захисту, а й за фактичними обсягами та структурою бюджетних видатків, спрямованих на підтримку ключових соціальних груп. У цьому контексті бюджетна політика виступає важливим індикатором пріоритетів держави та рівня її спроможності забезпечувати соціальну безпеку населення в умовах тривалих кризових впливів. З огляду на це, доцільним є аналіз динаміки видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення за основними напрямками, які безпосередньо пов'язані з ключовими загрозами соціальній безпеці. Зокрема, увагу зосереджено на фінансуванні соціального захисту пенсіонерів, сімей з дітьми, безробітних осіб, а також заходів з вирішення житлових проблем, що особливо актуалізувалися в умовах воєнного стану та масового внутрішнього переміщення населення. У табл. 2.4 наведено динаміку видатків зведеного бюджету України на соціальний захист населення за основними напрямками, що дозволяє оцінити масштаби та спрямованість

державної соціальної політики в довоєнний та воєнний періоди.

Таблиця 2.4

Видатки зведеного бюджету України на соціальний захист населення за основними напрямками за 2021 – 2025 рр., млрд грн

Показник	2021	2022	2023	2024	2025
Соціальний захист та соціальне забезпечення, всього	367,3	455,2	514,1	521,9	436
Соціальний захист пенсіонерів	211,9	244	286,1	288	230,7
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	2,9	2,2	27,3	27,2	27,2
Соціальний захист безробітних	1,9	0,07	0,3	0,5	0,4
Допомога у вирішенні житлового питання	51,4	35,1	19,7	61,4	56,8

Джерело: побудовано автором за даними [31]

За даними табл. 2.4 простежується трансформація пріоритетів державної соціальної політики в умовах воєнного стану, що відображає адаптацію бюджетних рішень до нових соціальних ризиків і загроз. Зміна структури видатків свідчить про переорієнтацію державних ресурсів на підтримку найбільш чисельних та соціально вразливих груп населення, насамперед пенсіонерів, а також осіб, які постраждали від наслідків воєнних дій та вимушеного переміщення. Такий підхід відповідає логіці кризового управління соціальною сферою, коли пріоритет надається забезпеченню мінімального рівня соціальної стабільності та недопущенню різкого зростання бідності. Водночас аналіз динаміки бюджетних видатків свідчить про нерівномірність фінансування окремих напрямів соціального захисту, що вказує на обмежену ресурсну спроможність держави в умовах війни. Зосередження значних коштів на пенсійному забезпеченні та загальних програмах соціального захисту відбувається паралельно зі скороченням або нестабільністю фінансування заходів, спрямованих на підтримку безробітних

і вирішення житлових проблем, попри їх критичну важливість для внутрішньо переміщених осіб та домогосподарств, які втратили джерела доходу, що свідчить про наявність структурних дисбалансів у реалізації соціальної політики, коли короткострокові соціальні зобов'язання переважають над інвестиційними та відновлювальними заходами.

Окремої уваги заслуговує посилення ролі програм соціального захисту сімей з дітьми та молоді, що відображає усвідомлення державою довгострокових ризиків для людського капіталу в умовах війни. Разом із тим сталість фінансування цього напрямку без суттєвого нарощування ресурсів може обмежувати ефективність таких програм, зважаючи на зростання чисельності дітей із соціально вразливих категорій, у тому числі з числа внутрішньо переміщених осіб. У цілому результати аналізу дозволяють дійти висновку, що державна політика у сфері забезпечення захищеності соціальних інтересів населення в умовах воєнного стану характеризується переважно реактивним характером і спрямована на пом'якшення найбільш гострих соціальних наслідків війни. Водночас збереження дисбалансів у структурі видатків, обмежена адресність окремих програм та недостатня концентрація ресурсів на відновленні соціальної інфраструктури знижують загальну ефективність соціальної політики, що підтверджує необхідність подальшого вдосконалення механізмів бюджетного планування, підвищення адресності соціальної підтримки та посилення координації між соціальною, житловою та зайнятісною політикою як ключових складових забезпечення соціальної безпеки населення України.

Одним із важливих вимірів державної політики соціального захисту в умовах війни стало соціальне забезпечення внутрішньо переміщених осіб – однієї з найбільш чисельних і вразливих категорій населення. За даними Міністерства соціальної політики України, на кінець 2025 року було зареєстровано близько 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб [29], що засвідчує масштаб соціального навантаження на систему соціального захисту. Держава запровадила низку цільових програм підтримки ВПО, зокрема

щомісячні виплати для пенсіонерів, осіб з інвалідністю та дітей, частина яких реалізується через цифрові сервіси, що спростило доступ до допомоги. Вагому роль у підтримці соціально вразливих груп також відіграють міжнародні партнерські програми. Зокрема, у співпраці з Європейським банком реконструкції та розвитку залучено 200 млн євро для підтримки ВПО, спрямованих на покриття базових потреб і житлові програми [32]. Водночас значна частина переселенців продовжує зіштовхуватися з житловими та соціальними труднощами: понад половина ВПО винаймає житло, що свідчить про незавершеність процесів соціальної інтеграції та обмежену доступність стабільного проживання.

Додатковим індикатором пріоритетів державної соціальної політики в умовах воєнного стану є параметри бюджетного планування. Згідно з Законом України «Про Державний бюджет України на 2026 рік» [33], загальний обсяг видатків, передбачених для Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, становить 468,5 млрд грн. Із них 251,3 млрд грн спрямовується на пенсійне забезпечення, 102,7 млрд грн на підтримку громадян у складних життєвих обставинах, у тому числі 48,4 млрд грн на допомогу внутрішньо переміщеним особам, 52,7 млрд грн на підтримку сімей з дітьми, а 42,3 млрд грн на субсидії та пільги для населення [34]. Така структура видатків свідчить про концентрацію державних ресурсів на базових напрямках соціального захисту та прагнення зберегти мінімальний рівень соціальної стабільності в умовах війни. Водночас переважання поточних соціальних виплат у структурі бюджету вказує на обмежені можливості держави щодо реалізації довгострокових інструментів соціальної інтеграції та відновлення, що знижує загальну ефективність соціальної політики у стратегічній перспективі. Таким чином, ефективність державної політики соціального захисту в умовах воєнного стану є обмеженою ресурсними можливостями та домінуванням короткострокових інструментів підтримки, що потребує переходу від реактивної до стратегічно орієнтованої моделі соціальної безпеки.

Висновки до розділу 2

У розділі 2 здійснено комплексну оцінку стану соціальної безпеки населення України в умовах воєнного стану. Встановлено, що повномасштабна війна стала ключовим чинником поглиблення наявних соціальних ризиків і формування нових загроз, які суттєво вплинули на рівень соціальної захищеності населення.

Аналіз макроекономічних показників засвідчив посилення інфляційного тиску, що призвело до зниження купівельної спроможності домогосподарств і зростання їх соціальної вразливості. Попри часткову стабілізацію економічних процесів у 2023 – 2025 рр., цінові ризики зберігають стійкий характер та негативно впливають на соціальну безпеку.

Дослідження внутрішнього переміщення населення продемонструвало, що зростання чисельності ВПО є одним із ключових викликів для системи соціального захисту. Вікова та соціальна структура переміщених осіб формує значне навантаження на ринок праці, систему освіти, охорону здоров'я та соціальні служби.

Аналіз впливу воєнного стану на систему освіти підтвердив зростання ролі інклюзивної освіти як важливого елементу соціальної безпеки. Розширення мережі інклюзивних класів свідчить про підвищення соціальної вразливості дитячого населення, водночас обмежені ресурсні можливості освітньої інфраструктури залишаються фактором ризику.

Оцінка державної політики у сфері забезпечення захищеності соціальних інтересів населення засвідчила її переважно реактивний характер та орієнтацію на підтримку базових соціальних зобов'язань.

У цілому результати розділу 2 підтверджують, що соціальна безпека населення України в умовах воєнного стану залишається нестійкою, що зумовлює необхідність підвищення адресності соціальної підтримки, посилення міжсекторальної координації та орієнтації на відновлення людського потенціалу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ВІДНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1 Пріоритетні завдання державної політики у сфері відновлення соціальної безпеки

Відновлення соціальної безпеки в Україні в умовах воєнного стану та післявоєнної реконструкції є не лише гуманітарним пріоритетом, а й передумовою макроекономічної стійкості, суспільної згуртованості та збереження людського потенціалу. Війна одночасно підвищила рівень матеріальної вразливості домогосподарств, загострила нерівність доступу до базових послуг, посилила демографічні втрати та спричинила масштабні міграційні зрушення. У цих умовах державна політика відновлення соціальної безпеки має поєднувати антикризові інструменти короткого циклу (захист доходів і доступу до критично важливих послуг) із системними реформами середньо- та довгострокового горизонту (модернізація соціального захисту, інвестиції в людський капітал, відновлення інфраструктури, інклюзивні стандарти та цифрові рішення). З огляду на сучасні урядові документи та практику реалізації програм підтримки населення, пріоритетні завдання державної політики у сфері відновлення соціальної безпеки доцільно згрупувати за взаємопов'язаними напрямками.

Першочерговим завданням є недопущення різкого зростання бідності та соціальної маргіналізації через поєднання інфляційних ризиків, втрати роботи/житла та зростання витрат домогосподарств, що свідчить про необхідність:

- посилення адресності грошових трансфертів (фокус на домогосподарствах із найбільшим ризиком бідності, сім'ях з дітьми, особах з інвалідністю, самотніх літніх людях, ВПО);
- узгодження соціальної підтримки з реальними потребами, цінами та

доступністю послуг на рівні громад;

- переходу від переважно «реактивних» виплат до інструментів виходу з вразливості (реінтеграційні пакети, працевлаштування, перекваліфікація, соціальні послуги «під кейс»).

Практичний зміст цього напрямку – формування такої моделі соціальної політики, де допомога не лише компенсує втрати, а й відновлює спроможність домогосподарств підтримувати прийнятну якість життя без довготривалої залежності від трансфертів. Війна зробила внутрішнє переміщення одним із центральних чинників соціальної небезпеки: зростає навантаження на місцеві бюджети й інфраструктуру, посилюється конкуренція за житло та робочі місця, виникають ризики сегрегації й соціальної напруги. Тому пріоритетом має стати перехід від вузько «компенсаторної» підтримки ВПО до політики інтеграції, що поєднує:

- житлові рішення (відновлення / компенсації / іпотечні інструменти / муніципальне житло);
- зайнятість і самозабезпечення;
- доступ до освіти та медицини;
- соціальні послуги й підтримку психічного здоров'я.

Важливу роль у цьому відіграють програми житлового відновлення та доступного житла. Так, за офіційними даними щодо реалізації програми «Відновлення (компенсації за пошкоджене житло)», станом на 10 листопада 2025 року виплати отримали понад 116,5 тис. родин на суму 11,4 млрд грн, а також наведено середні суми компенсацій за категоріями ремонтів (дрібні/капітальні) і загальну кількість поданих заяв [35], що є прикладом того, як соціальна безпека «прошивається» житловою політикою: відновлення житла прямо впливає на стабільність домогосподарств, демографічні рішення та соціальну інтеграцію.

Додатковим інструментом є «Оселя як елемент відновлення житлової доступності та закріплення населення. Урядові повідомлення та офіційні зведення фіксують обсяги виданих кредитів і динаміку програми (зокрема

через механізм пільгової іпотеки), що дозволяє розглядати її не лише як фінансовий продукт, а й як компонент політики соціальної стабілізації (особливо для сімей та працівників критичних сфер) [36].

Відновлення соціальної безпеки неможливе без підсилення «каркасу» соціальної держави – тобто соціальних послуг, їх доступності та якості. Нормативною основою цього напрямку залишається Закон України «Про соціальні послуги», який закріплює підходи до надання послуг, їх видів, організації та ролі надавачів [37]. Пріоритетні завдання тут доцільно формулювати наступним чином:

- розширення мережі соціальних послуг у громадах (догляд удома, підтримане проживання, соціальна адаптація, кризові послуги тощо);
- розвиток кейс-менеджменту як стандарту роботи з уразливими сім'ями/особами;
- запобігання інституціалізації та підтримка сімейних форм догляду.

У контексті післявоєнних викликів особливо актуальною є Стратегія реформування психоневрологічних, інших інтернатних закладів та деінституціалізації догляду за повнолітніми особами з інвалідністю та особами старшого віку (до 2034 року), яка задає напрям переходу до послуг у громаді та сучасних моделей підтримки замість утримання людей в інституціях [38]. В умовах війни ефективність соціальної політики значною мірою залежить від здатності держави швидко і прозоро ідентифікувати потреби, мінімізувати помилки включення/виключення та контролювати дублювання виплат. Пріоритетом стає розвиток цифрових інструментів соціальної сфери, зокрема інтегрованих інформаційних систем і реєстрів. Урядові матеріали щодо розвитку Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС) підкреслюють її роль як інфраструктури для прозорішого та швидшого надання соціальної підтримки [39]. Для відновлення соціальної безпеки це означає:

- посилення «даних про потреби» на рівні громад;
- перехід до більш точного таргетування;

- підвищення контролю ефективності програм та запобігання зловживанням.

Війна формує довготривалі ризики через втрати людського капіталу: переривання навчання, травматизацію, погіршення здоров'я, зниження економічної активності. Тому окремим блоком пріоритетів є відновлення соціальної інфраструктури та стандартів доступності, насамперед для вразливих груп. У сфері освіти і соціальної інклюзії важливими орієнтирами є урядові стратегічні документи, зокрема Стратегія впровадження інклюзивного навчання (до 2029 року) [40], що задає рамку розвитку інклюзії як елементу соціальної безпеки (доступність, підтримка, кадрове забезпечення, середовище). Паралельно пріоритетом має бути розвиток послуг психосоціальної підтримки – як у закладах освіти, так і в системі соціальних послуг та охорони здоров'я, оскільки масова травматизація є «прихованим» драйвером соціальної нестійкості (конфліктність, ізоляція, падіння продуктивності, сімейні кризи).

Відновлення соціальної безпеки в Україні прямо пов'язане з демографічним виміром: масштабні міграційні потоки, старіння населення, зниження народжуваності та втрати від війни створюють ризики для ринку праці й системи соціального забезпечення. У цьому контексті ключовим орієнтиром виступає Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року [41]. Пріоритетні завдання державної політики тут включають:

- умови для повернення та закріплення населення (житло, робота, безпека, послуги);
- підтримку сімей з дітьми та розвиток доглядової інфраструктури;
- активну політику довголіття та підтримки людей старшого віку (послуги догляду, доступність, профілактика).

Оскільки соціальна безпека залежить від взаємодії соціальної, освітньої, житлової, медичної та зайнятійсної політики, пріоритетом має бути координація – між міністерствами, громадами та міжнародними партнерами. На рівні загальної рамки реформ і відновлення важливим орієнтиром є схвалення

урядом Плану для Ukraine Facility (Ukraine Plan), який задає логіку реформ і фінансової підтримки на середньостроковий період [42]. Також у контексті відновлення прав і соціальної стійкості релевантними є матеріали урядового планування у сфері відновлення (зокрема тематичні блоки планів відновлення), що у практичному вимірі це означає:

- узгодження бюджетних і донорських програм навколо вимірюваних цілей;
- впровадження стандартів якості соціальних послуг та моніторингу результатів;
- прозорість і підзвітність у використанні ресурсів відновлення.

Важливою умовою ефективної реалізації зазначених пріоритетів є інституційна спроможність органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У процесі відновлення соціальної безпеки зростає роль громад як базового рівня надання соціальних послуг, і саме на місцевому рівні концентруються ключові виклики, пов'язані з інтеграцією внутрішньо переміщених осіб, забезпеченням доступу до освіти, медицини та соціальної підтримки. Водночас нерівномірність фінансових, кадрових і управлінських ресурсів громад створює ризики фрагментарності соціальної політики та різного рівня соціальної захищеності населення залежно від території проживання. У цьому контексті пріоритетом державної політики має бути не лише фінансова підтримка громад, а й методичне, організаційне та кадрове посилення місцевих систем соціального захисту, що дозволить забезпечити більш стійке та рівномірне відновлення соціальної безпеки по всій території країни.

Таким чином, пріоритетні завдання державної політики з відновлення соціальної безпеки в Україні формують цілісну систему: від стабілізації доходів і адресної підтримки до житлових рішень і інтеграції ВПО, розбудови соціальних послуг у громадах, цифровізації соціальної сфери, інвестицій у людський капітал та інклюзію, а також демографічної стійкості як довгострокової умови соціальної стабільності. Окремо важливо, що сучасні

програми (як-от «Відновлення та «Оселя») демонструють зміщення політики від суто «виплатної» логіки до поєднання соціального захисту з відновленням життєвих умов і можливостей самозабезпечення, однак сталі результати потребують системної координації, фінансової спроможності та вимірюваності ефектів на рівні громад і держави.

3.2 Роль міжсекторальної взаємодії та громадських ініціатив у забезпеченні соціальної безпеки

Соціальна безпека як стан захищеності життєво важливих соціальних інтересів населення в умовах масштабних криз не може бути забезпечена виключно інструментами державної політики або бюджетними механізмами. В умовах воєнного стану, коли одночасно зростають потреби населення та посилюються обмеження ресурсної спроможності держави, ключового значення набуває міжсекторальна взаємодія – узгоджена співпраця органів державної влади й місцевого самоврядування, громадянського суспільства, бізнесу, міжнародних організацій та професійних спільнот. У такій моделі соціальна безпека формується як результат поєднання: нормативно-правового регулювання та гарантій держави; організаційної спроможності громад і надавачів послуг; мобілізаційного потенціалу громадських ініціатив і волонтерства; фінансових, логістичних і технологічних ресурсів приватного сектору; гуманітарної та інституційної підтримки міжнародних партнерів. Саме ця взаємодія дозволяє підвищити стійкість соціальної системи, компенсувати проблемні місця державних інституцій та забезпечити безперервність критично важливих соціальних сервісів.

Міжсекторальна кооперація є не лише практичним механізмом реагування на соціальні ризики, а й проявом стратегічної рамки розвитку громадянського суспільства, яка передбачає партнерський підхід держави та суспільства у вирішенні публічних завдань. Відповідні орієнтири закріплюються у програмних документах, спрямованих на розвиток

громадянського суспільства та посилення участі громадян у публічній політиці, що в умовах війни набуває прикладного виміру через масштабування мереж взаємодопомоги, локальних ініціатив, волонтерських спільнот та організаційної підтримки вразливих груп. У цьому контексті громадські ініціативи слід розглядати не як «додаток» до державної соціальної політики, а як окремий інституційний ресурс забезпечення соціальної безпеки – особливо там, де швидкість, гнучкість та довіра спільнот є критичними.

Міжсекторальна взаємодія у сфері соціальної безпеки охоплює узгодження цілей, ролей та ресурсів різних акторів на всіх етапах соціальної політики: діагностика потреб, планування втручань, надання допомоги/послуг, моніторинг результатів і корекція програм. Її цінність полягає у створенні «комплементарності» - коли кожен сектор компенсує слабкі сторони іншого. Держава забезпечує правові гарантії, стандарти та базове фінансування; громади – територіальну доступність і наближеність сервісів; громадські організації – адресність, кейсовий підхід, швидку мобілізацію та роботу з довірою; бізнес – логістичні, інноваційні та фінансові ресурси; міжнародні партнери – гуманітарну підтримку, аналітику, інституційну спроможність і фінансування, яке часто закриває критичні розриви.

У практичному вимірі міжсекторальна взаємодія у соціальній сфері виконує щонайменше чотири функції. По-перше, функцію швидкого реагування, коли громадські й волонтерські мережі здатні оперативно забезпечити первинну допомогу до моменту, поки державні механізми не «розгорнуться» в повному обсязі. По-друге, функцію таргетування, оскільки локальні ініціативи часто краще ідентифікують приховану вразливість (домогосподарства, які формально не підпадають під критерії, але фактично потребують підтримки). По-третє, функцію безперервності послуг, коли недержавні надавачі беруть на себе частину сервісів, що не можуть бути повністю забезпечені комунальною системою через кадрові або інфраструктурні втрати. По-четверте, функцію соціальної згуртованості, адже взаємодопомога, участь у спільних ініціативах і партнерство різних акторів

знижують ризики соціальної напруги та підсилюють довіру в громадах.

Потенціал громадських ініціатив у сфері соціальної безпеки значною мірою залежить від того, наскільки правова система дозволяє не лише «волонтерити», а й бути повноцінним суб'єктом надання соціальних послуг і реалізації соціальних програм. В Україні нормативна база соціальної сфери закладає можливість участі недержавних надавачів: сфера соціальних послуг передбачає різні типи надавачів і організаційні форми, що формує підґрунтя для розвитку партнерської моделі надання допомоги [37]. Важливим елементом є також інституційні інструменти обліку та прозорості, зокрема ведення реєстрів надавачів та отримувачів соціальних послуг, що створює можливості для координації, уникнення дублювань і підвищення підзвітності соціальних програм.

Окреме значення в контексті міжсекторальної взаємодії має правове визначення волонтерства та волонтерської допомоги, адже воєнний стан підвищив роль волонтерських практик як фактора соціальної стійкості. Законодавче закріплення поняття волонтерства як добровільної соціально спрямованої діяльності формує рамку легітимності та суспільного визнання цього ресурсу, а також дозволяє розглядати волонтерство як компонент соціальної інфраструктури підтримки населення у кризових умовах [43]. Разом з тим, для реальної ефективності міжсекторальної моделі важливе не лише право допуску недержавних акторів, а й стандартизація процедур: механізми соціального замовлення, конкурсний відбір надавачів, моніторинг якості та оцінювання результатів. Без цього громадські ініціативи ризикують залишатися переважно проектними та фрагментарними, тоді як соціальна безпека потребує системної й довгострокової архітектури підтримки.

Громадські ініціативи та організації громадянського суспільства виконують специфічну роль у забезпеченні соціальної безпеки, яку складно повністю відтворити державними механізмами. По-перше, вони працюють у логіці людиноцентричності, коли допомога адаптується до конкретної життєвої ситуації, а не лише до формального статусу. По-друге, вони

забезпечують доступність підтримки для груп, які часто «випадають» із традиційних каналів соціального захисту через бар'єри інформування, документообігу, стигматизації або психологічні фактори. По-третє, громадський сектор є важливим провідником довіри: у кризі люди частіше звертаються до тих, кого сприймають як ближчих і зрозуміліших – локальних ініціатив, благодійних фондів, волонтерських штабів.

У воєнний час громадські ініціативи значною мірою підтримують соціальну безпеку через три пакети дій: гуманітарна допомога та базові потреби (продукти, гігієна, одяг, ремонтні набори); психосоціальна підтримка та робота з травмою (групи підтримки, консультації, сервіси для дітей); соціальна інтеграція та відновлення спроможності (освітні програми, навички працевлаштування, підтримка самозайнятості, посередництво з роботодавцями). Ключова перевага громадських ініціатив – їх здатність комбінувати допомогу: не лише дати ресурс, а й супроводжувати людину (кейс-логіка), що є важливим для виходу з тривалої вразливості.

У контексті соціальної згуртованості важливо, що горизонтальні практики взаємодопомоги знижують ризики соціальної ізоляції та конфліктності в громадах, які приймають ВПО, і підсилюють механізми взаємної підтримки. Дослідження соціальної згуртованості, підготовлені на основі опитувань та аналітики, фіксують важливість довіри, взаємної підтримки та ролі локальних ініціатив у стійкості громад у кризовий період [44]. Таким чином, громадський сектор виступає не лише надавачем допомоги, а й чинником соціальної стабілізації через відновлення соціальних зв'язків.

У міжсекторальній моделі бізнес відіграє роль ресурсного та технологічного партнера. У воєнний час участь приватного сектору у забезпеченні соціальної безпеки проявляється у трьох основних формах. Перша – корпоративна соціальна відповідальність (підтримка працівників, донати, гуманітарні програми, допомога громадам). Друга – логістична та інфраструктурна допомога (транспорт, склади, забезпечення ланцюгів

постачання, відновлення критичних сервісів). Третя – інноваційні та цифрові рішення, які спрощують і прискорюють доступ населення до допомоги та послуг (платформи, електронні сервіси, облік потреб, цифрові реєстри).

Бізнесова участь є особливо важливою там, де соціальна безпека прямо залежить від ринку праці та доходів. Підтримка зайнятості, збереження робочих місць, програми перекваліфікації, створення можливостей для дистанційної роботи та інтеграція ВПО в трудові процеси знижують ризики бідності й соціальної маргіналізації. У цьому сенсі міжсекторальна взаємодія дозволяє поєднати соціальну підтримку із заходами активної політики зайнятості: державні стимули та програми – з можливостями роботодавців, а громадські ініціативи з роботою на вході (підготовка, супровід, адаптація).

Міжнародні партнери виступають важливим компонентом системи соціальної безпеки України в умовах війни: вони забезпечують гуманітарне реагування, фінансують соціальні програми, підтримують розвиток спроможності громад, допомагають у модернізації соціальних сервісів і впровадженні стандартів якості. При цьому ефективність такої допомоги прямо залежить від координації з державними пріоритетами та здатності інтегрувати донорські ресурси у довгострокові механізми, а не лише проектні відповіді.

Для забезпечення соціальної безпеки важливо, щоб донорська підтримка не підміняла державну соціальну політику, а підсилювала її спроможність: фінансувала закриття критичних прогалів, стимулювала якісні реформи та підтримувала побудову системних інструментів (реєстри, стандарти послуг, моніторинг результативності). Саме тому ключовою умовою міжсекторальної моделі є прозорість та узгодженість цілей: які соціальні ризики знижуються, які групи охоплюються, який результат очікується на рівні громад.

Рівень територіальних громад є «операційним центром» соціальної безпеки, оскільки саме тут зосереджується практична реалізація соціальних послуг, інтеграція ВПО, доступ до освіти і медицини, підтримка сімей, доглядові сервіси, реагування на кризові випадки. У кризових умовах громади

часто стають першими реагувальниками, тому міжсекторальна взаємодія повинна бути інституціоналізована саме на місцевому рівні: через координаційні ради, міжвідомчі робочі групи, єдині простори надання допомоги, партнерські меморандуми, механізми соціального замовлення, а також через використання інформаційних систем для обліку потреб і недопущення дублювання допомоги.

Суттєве значення має цифрова інфраструктура соціальної сфери, яка створює основу для керованості соціальної політики. Розвиток Єдиної інформаційної системи соціальної сфери розглядається як інструмент, що може підвищувати прозорість, швидкість та узгодженість соціальної підтримки, а також покращувати обмін даними між рівнями управління. За умов ефективного використання такі системи полегшують координацію між державними органами, громадами та недержавними надавачами, підсилюють таргетування та дають можливість переходити до управління соціальними ризиками на основі даних.

Попри значний потенціал, міжсекторальна взаємодія у сфері соціальної безпеки має низку ризиків, які можуть знижувати її ефективність. По-перше, ризик фрагментації – коли ініціативи існують паралельно, без спільних стандартів і узгодження з пріоритетами громади чи держави. По-друге, ризик нерівності доступу – активні громади та сильні НГО отримують більше ресурсів і сервісів, тоді як території з нижчою спроможністю можуть залишатися недоохопленими. По-третє, ризик дублювання та «втоми допомоги» - за відсутності координації одні групи отримують надмірну підтримку, інші ж недостатню, що підриває довіру й посилює соціальну напругу. По-четверте, кадровий ризик – нестача фахівців у соціальній сфері та вигорання волонтерського середовища можуть погіршувати якість послуг.

Мінімізація цих ризиків потребує: інституціоналізації партнерств не лише проектно, а через сталі механізми, прозорих правил доступу до ресурсів, спільних стандартів якості, регулярного моніторингу результатів, а також інтеграції громадських ініціатив у місцеве планування соціального розвитку.

Отже, міжсекторальна взаємодія та громадські ініціативи є системоутворювальним фактором забезпечення соціальної безпеки України в умовах воєнного стану та відновлення. Їх роль проявляється у підвищенні адресності й доступності допомоги, забезпеченні безперервності соціальних послуг, мобілізації ресурсів та підтримці соціальної згуртованості громад. Нормативна база соціальної сфери створює можливості залучення недержавних надавачів і розвитку партнерських моделей, а цифрові інструменти – передумови для керованості, прозорості та координації підтримки. Водночас сталість ефекту міжсекторальної моделі залежить від інституційної якості координації, зниження фрагментації, підтримки спроможності громад та впровадження стандартів і моніторингу результативності. У підсумку саме партнерство «держава – громада – громадянське суспільство – бізнес – міжнародні організації» формує практичну основу соціальної стійкості та дозволяє перетворювати кризове реагування на довгострокове відновлення соціальної безпеки.

3.3 Інструменти та механізми удосконалення системи моніторингу й оцінювання рівня соціальної безпеки

Стійке підвищення соціальної безпеки в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення неможливе без сучасної системи моніторингу й оцінювання (Monitoring & Evaluation, далі – M&E), яка забезпечує регулярне вимірювання соціальних ризиків, раннє виявлення загроз, контроль адресності підтримки та оцінку результативності державних і місцевих програм. За відсутності такої системи соціальна політика, як правило, залишається переважно реактивною: вона «наздоганяє» наслідки криз, а не управляє ризиками, що підсилює нерівність доступу до допомоги, збільшує ймовірність дублювань і помилок включення/виключення та знижує ефективність використання бюджетних і донорських ресурсів. У період відновлення, коли країна паралельно реалізує реформи та залучає значні міжнародні інструменти

підтримки, вимірюваність і підзвітність політики стають принциповою умовою її результативності (зокрема в логіці Ukraine Facility та національних планів реформ). Соціальна безпека має оцінюватися як багатовимірний стан захищеності життєво важливих соціальних інтересів, що формується під впливом економічних, демографічних, інституційних і соціально-психологічних факторів. Для прикладної системи M&E доцільно розмежувати два рівні показників:

1. Індикатори стану (outcome / impact) – відображають фактичний рівень соціальної безпеки: ризики бідності, доступність базових послуг, зайнятість/вразливість на ринку праці, житлові умови, демографічні тенденції, соціальна згуртованість, відчуття безпеки тощо.

2. Індикатори політики (output / process) – характеризують роботу механізмів держави/громад: охоплення підтримкою, швидкість призначення виплат, наявність і доступність соціальних послуг, кадрове забезпечення, ефективність кейс-менеджменту, якість сервісів, прозорість процедур, рівень помилок та дублювань.

Така логіка дозволяє відрізнити погіршення ситуації через зовнішні шоки (військові, енергетичні, міграційні) від погіршення через управлінські дисфункції (слабке таргетування, неефективна доставка, кадрові провали, відсутність координації), а отже й більш точно коригувати інструменти соціальної політики. Сучасний моніторинг соціальної безпеки має поєднувати три комплементарні «шари» даних, кожен з яких закриває різні управлінські потреби.

1. Офіційна статистика – забезпечує порівнюваність і системність базових показників (ціни, ринок праці, демографія, умови життя). Водночас у кризових умовах статистика може мати обмеження щодо оперативності та повноти окремих наборів даних. Тому для M&E важливо використовувати статистику як «каркас» і доповнювати її оперативними джерелами.

2. Адміністративні дані та реєстри соціальної сфери – критично важливі для управління програмами в режимі реального часу: виплати, субсидії,

статуси отримувачів, соціальні послуги, звернення, кейси, маршрутизація. Інституційною основою інтеграції таких даних в Україні є Єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС), яка визначена урядовими рішеннями як цифрова інфраструктура соціальної політики [45]. Додатково, у 2025 році було ухвалено законодавчі зміни щодо функціонування ЄІССС, що підсилює її роль як системи, на якій може будуватись прозорість, інтероперабельність і керованість соціальної підтримки.

3. Соціологічні й аналітичні дослідження – вимірюють те, що реєстри й статистика часто «не бачать»: якість доступу до послуг, бар'єри (транспортні, інформаційні, психологічні), приховану вразливість, рівень довіри та соціальної напруги. Ключова вимога до такої моделі – узгодження класифікаторів і територіальних прив'язок (грумада/район/область), єдині правила якості даних і регламенти оновлення. Без цього різні джерела залишатимуться фрагментованими, а моніторинг – декларативним.

Одна з типових проблем соціального моніторингу – розпорошення відповідальності: різні органи збирають дані «під себе», методики не узгоджені, а результати оцінювання слабо впливають на бюджетні рішення. Тому доцільно формувати архітектуру М&Е як систему з чітким розподілом ролей:

1. Національний рівень (політика і стандарти):

- Мінсоцполітики як координатор політики соціальної безпеки та адміністратор ключових реєстрів/інструментів соціальної сфери (у т. ч. ЄІССС) – відповідає за методологію «показників політики», дизайн програм, стандарти якості сервісів [46];

- Держстат як провайдер офіційної статистики та базових методологій;

- Мінфін як інституція, що з'єднує М&Е із бюджетним процесом: результативні показники, звітність, контроль ефективності.

2) Рівень громад (операційний):

- регулярна оцінка потреб і доступності послуг;

- моніторинг якості сервісів і навантаження на інфраструктуру;

- кейс-менеджмент для вразливих домогосподарств і маршрутизація до послуг.

3) Партнерський рівень (незалежна оцінка і підсилення спроможності):

- НУО, міжнародні організації, дослідницькі інституції – незалежні оцінки, аудит якості послуг, соціологічні вимірювання згуртованості/довіри, навчання кадрів М&Е на місцевому рівні.

Така архітектура корелює із загальною логікою цифрової трансформації соціальної сфери та впровадження єдиної інформаційної інфраструктури, визначеної урядовими документами [45]. Важливо, щоб моніторинг соціальної безпеки не зводився до «підрахунку виплат». Значна частина ризиків зменшується не лише через трансферти, а через якісні соціальні послуги: догляд удома, підтримане проживання, кризові послуги, соціальна адаптація, психосоціальна підтримка, робота з сім'ями тощо.

Окремою методологічною проблемою у сфері моніторингу соціальної безпеки є відсутність чинного державного документа, який би комплексно регламентував підходи до її оцінювання. Попри втрату чинності Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [7], нова редакція або альтернативна методика з виокремленням соціальної безпеки як самостійного об'єкта оцінювання досі не була прийнята, що створює методологічний вакуум, унаслідок якого оцінювання соціальних ризиків здійснюється фрагментарно, за різними підходами та без єдиної системи порогових значень і інтегральних показників. У цьому контексті актуалізується необхідність розробки та нормативного закріплення нової редакції методичних рекомендацій з оцінювання рівня соціальної безпеки, адаптованої до умов воєнного стану та післявоєнного відновлення. Така методика має передбачати систему актуальних індикаторів (бідність, зайнятість, доступ до соціальних і медичних послуг, житлову забезпеченість, внутрішнє переміщення, соціальну згуртованість, психосоціальні ризики), визначення порогових значень і механізм регулярного оновлення даних. Її впровадження дозволило б підвищити керованість соціальної політики, забезпечити порівнюваність

оцінок у динаміці та посилити доказову основу управлінських рішень у сфері відновлення соціальної безпеки.

Нормативною основою розвитку системи соціальних послуг є Закон України «Про соціальні послуги» [37], який визначає засади організації, надавачів, види послуг та підхід до їх надання. Для практичного М&Е ключовим є інституціоналізація моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг, що закріплено відповідним урядовим порядком. У межах удосконалення системи оцінювання доцільно запровадити єдиний мінімальний набір показників якості на рівні громад, наприклад:

- доступність (територіальна, фінансова, інформаційна);
- своєчасність (черги/строки реагування, час від звернення до послуги);
- результативність кейсу (чи зменшується повторне звернення після супроводу; чи стабілізується ситуація домогосподарства);
- задоволеність отримувачів (опитування/зворотний зв'язок);
- безпека і недискримінація (бар'єри для ВПО, людей з інвалідністю, літніх осіб тощо).

Таким чином, М&Е має переходити від контролю «факту надання» до контролю соціального результату – тобто зменшення ризику або відновлення спроможності людини/домогосподарства.

Моніторинг соціальної безпеки має бути не «описовим», а управлінським: його результати повинні впливати на планування, перерозподіл ресурсів і дизайн програм. Практичний інструмент такого зв'язку – програмно-цільовий метод (ПЦМ) і система результативних показників бюджетних програм. Міністерство фінансів у методичних підходах до формування результативних показників наголошує на необхідності прив'язки бюджетних видатків до вимірюваних результатів (ефективність, якість, результативність, економність) [47]. У контексті соціальної безпеки це означає, що для кожного ключового напрямку (ВПО, субсидії, соціальні послуги, підтримка сімей, інклюзія, зайнятість) доцільно мати:

- ціль (який ризик знижує програма);

- групу охоплення (хто саме і за якими критеріями);
- показники результату (що змінилось для отримувача/громади);
- показники процесу (швидкість, точність, помилки, дублювання);
- річний звіт з управлінськими висновками: що працює/не працює і чому.

Саме така зв'язка «дані – оцінка – бюджетне рішення» переводить соціальну політику в режим доказового управління. Ключовий напрям удосконалення М&Е у соціальній сфері – цифровізація на основі інтегрованих реєстрів і взаємодії систем. ЄІССС має розглядатися не лише як платформа «обліку», а як аналітична інфраструктура, що дозволяє:

- верифікувати право на виплати/послуги;
- зменшувати дублювання;
- підвищувати адресність на основі ризик-профілів домогосподарств;
- формувати «карту потреб» на рівні громад;
- вимірювати результативність кейс-супроводу та соціальних програм.

Правові підстави розвитку ЄІССС визначені урядовими актами та посилені законом, що прямо вказує на державний пріоритет уніфікації та керованості соціальних даних. У ширшій рамці це узгоджується з підходами цифрової трансформації соціальної сфери, схваленими урядом [45]. Окремо необхідно враховувати, що довіра до системи соціальної підтримки напряму залежить від:

- захисту персональних даних;
- прозорих правил доступу;
- аудиту змін у реєстрах;
- зрозумілих процедур оскарження рішень.

У соціальній сфері помилки й зловживання не просто погіршують якість управління – вони підривають легітимність державної підтримки, а отже стають фактором соціальної небезпеки. Щоб система моніторингу була прикладною, доцільно запровадити інструментальну модель панелі (dashboard) соціальної безпеки, яка оновлюється за регламентом і використовується в управлінських циклах (квартально/піврічно/щорічно).

Доцільно структурувати панель у 4 блоки. Розглянемо їх детальніше.

1. Економічна стійкість домогосподарств:

- інфляція/динаміка цін на соціально значущі товари;
- зайнятість/безробіття, неповна зайнятість;
- ризики бідності/матеріальної депривації (за доступністю даних).

2. Доступ до базових послуг і соціальної інфраструктури

- доступність первинної медицини та соціальних послуг у громадах (наявність/відстань/черги);

- охоплення соціальними послугами (догляд удома, кризові послуги, підтримане проживання);

- доступність інклюзивних сервісів (кадри, супровід, інфраструктура).

3. Вразливість і переміщення

- кількість ВПО та профіль потреб;
- охоплення виплатами/послугами, строки призначення;

інтеграція: працевлаштування, навчання, перекваліфікація, житлові рішення.

4. Соціальна згуртованість, довіра й психосоціальні ризики

- індекси довіри/взаємодопомоги/відчуття безпеки (опитування);
- напруга між групами (приймаючі громади – ВПО);
- доступність психосоціальної підтримки (наявність сервісів, охоплення).

Окрім поточного моніторингу, система М&Е має містити інструменти оцінювання, які відповідають на питання результативності політики. У соціальній сфері доцільно поєднувати:

- оцінювання процесів (delivery): де «вузькі місця» у доставці допомоги, як працює маршрутизація, які адміністративні бар'єри;

- оцінювання результатів: чи зменшується ризик бідності/вразливості; чи зростає доступність послуг; чи скорочуються повторні кризові звернення;

- оцінювання впливу окремих програм (за можливості): порівняння територій/груп, пілоти, квазіекспериментальні підходи.

Практична рекомендація для управління соціальною безпекою –

запровадити річний цикл M&E:

- визначення пріоритетів і цільових значень КРІ (національно + громади);
- квартальний моніторинг ключових індикаторів;
- піврічні аналітичні огляди ризиків;
- річний звіт із пропозиціями корекції програм і бюджету (з прив'язкою до ПЦМ).

У воєнний і післявоєнний періоди соціальна політика тісно пов'язана з логікою реформ і фінансової підтримки. У цьому контексті значення набуває узгодження національного M&E із середньостроковими рамками, зокрема пов'язаними з реалізацією Ukraine Facility та відповідними планами реформ, де підзвітність і вимірюваність є ключовою умовою ефективності. Водночас принципово важливо, щоб донорські інструменти:

- не підміняли державну соціальну політику, а підсилювали її спроможність;
- інтегрувалися в довгострокову систему (реєстри, стандарти послуг, моніторинг якості);
- працювали за узгодженими показниками результату, а не лише за «освоєнням коштів».

Отже, удосконалення системи моніторингу й оцінювання соціальної безпеки в Україні доцільно реалізувати через комплекс взаємопов'язаних механізмів: формування єдиної панелі індикаторів соціальної безпеки з поділом на показники стану та показники політики; інтеграцію офіційної статистики, адміністративних реєстрів (насамперед ЄІССС) і даних досліджень для повнішого відображення реальних ризиків; інституційну координацію на національному та місцевому рівнях; стандартизацію моніторингу якості соціальних послуг відповідно до законодавства та урядових процедур; прив'язку результатів M&E до бюджетного планування через програмно-цільовий метод і результативні показники; розвиток цифрової інфраструктури та інтероперабельності даних, посилені законом і урядовими

документами щодо ЄІССС та цифрової трансформації соціальної сфери; узгодження М&Е з рамками відновлення та міжнародної підтримки. У підсумку така система дозволяє перейти від реактивного реагування до доказової соціальної політики, яка знижує соціальні ризики, підвищує адресність підтримки, забезпечує прозорість використання ресурсів і посилює стійкість громад у довгостроковій перспективі.

Таким чином, удосконалення системи моніторингу й оцінювання рівня соціальної безпеки в Україні має розглядатися як ключовий інструмент переходу від фрагментарного та реактивного реагування на соціальні ризики до системного, доказового та превентивного управління. Інтеграція статистичних, адміністративних і соціологічних даних, інституціоналізація М&Е на національному та місцевому рівнях, цифровізація соціальної сфери на базі ЄІССС і прив'язка результатів моніторингу до бюджетного планування створюють передумови для підвищення адресності, прозорості та результативності соціальної політики. У довгостроковій перспективі функціонування такої системи дозволяє своєчасно виявляти загрози соціальній безпеці, оцінювати вплив програм і формувати основу для сталого відновлення соціальної сфери та зміцнення соціальної стійкості суспільства.

Висновки до розділу 3

У розділі 3 обґрунтовано напрями та інструменти підвищення рівня соціальної безпеки населення України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Доведено, що ефективне відновлення соціальної сфери потребує поєднання державної соціальної політики, міжсекторальної взаємодії та доказового управління.

Визначено пріоритетні завдання державної політики у сфері відновлення соціальної безпеки. Обґрунтовано необхідність переходу від реактивної компенсаційної моделі соціальної політики до превентивної й відновлювальної, орієнтованої на зниження соціальної вразливості населення, підтримку людського потенціалу та забезпечення доступу до якісних соціальних послуг. Наголошено на важливості підвищення адресності соціальної підтримки, розвитку соціальних послуг у громадах та інтеграції соціальної політики з політикою зайнятості, освіти й охорони здоров'я.

Розкрито роль міжсекторальної взаємодії та обґрунтовано інструменти удосконалення системи моніторингу й оцінювання соціальної безпеки. Доведено, що в умовах обмежених ресурсів партнерство органів влади, громад, громадських організацій, бізнесу та міжнародних партнерів є ключовим чинником соціальної стійкості. Показано, що громадські ініціативи сприяють виявленню соціальних потреб і наданню кризових та соціальних послуг, а розвиток системи М&Е забезпечує своєчасне виявлення ризиків, підвищення результативності програм і зв'язок управлінських рішень із бюджетним плануванням.

Узагальнюючи – підвищення рівня соціальної безпеки в Україні можливе за умови комплексної реалізації стратегічних пріоритетів державної соціальної політики, розвитку міжсекторальної взаємодії та впровадження ефективної системи моніторингу й оцінювання, що створює передумови для зниження соціальної вразливості населення та посилення соціальної стійкості в умовах відновлення.

ВИСНОВКИ

У магістерській кваліфікаційній роботі досягнуто поставленої мети та виконано визначені у вступі завдання, що дозволило комплексно дослідити рівень соціальної безпеки населення України в умовах воєнного стану, оцінити вплив сучасних соціально-економічних викликів на її формування та обґрунтувати напрями й механізми відновлення соціальної безпеки в післявоєнний період. За результатами проведеного дослідження узагальнено та сформульовано наступні висновки:

- визначено поняття та сутність соціальної безпеки населення на основі узагальнення наукових підходів і концепцій. Обґрунтовано, що соціальна безпека є багатовимірною складовою національної безпеки, яка відображає ступінь захищеності життєво важливих соціальних інтересів населення від соціальних ризиків і загроз та характеризує спроможність держави забезпечувати стабільні умови життя, доступ до базових соціальних послуг і підтримку вразливих груп;

- розглянуто критерії та індикатори оцінювання рівня соціальної безпеки в Україні. Встановлено, що оцінювання соціальної безпеки має здійснюватися на основі комплексної системи показників, які охоплюють економічну стійкість домогосподарств, доступність соціальних послуг, рівень соціальної вразливості та соціальної згуртованості. Доведено доцільність поєднання статистичних, адміністративних і соціологічних даних для формування об'єктивної оцінки;

- проаналізовано зарубіжний досвід оцінювання соціальної безпеки та можливості його застосування в Україні. З'ясовано, що в міжнародній практиці пріоритет надається доказовій соціальній політиці, системному моніторингу соціальних ризиків і використанню результатів оцінювання у бюджетному плануванні. Обґрунтовано, що імплементація окремих інструментів зарубіжного досвіду в Україні потребує адаптації до умов воєнного стану та інституційної спроможності держави;

- проведено аналіз соціально-економічних чинників формування рівня соціальної безпеки в Україні. Встановлено, що інфляційні процеси, втрата доходів населення, зростання безробіття, руйнування соціальної інфраструктури та масштабне внутрішнє переміщення населення суттєво погіршують рівень соціальної захищеності та посилюють навантаження на систему соціального захисту;

- продіагностовано ключові загрози та загальний рівень соціальної безпеки населення України. Виявлено, що до основних загроз належать зростання бідності, житлова незахищеність внутрішньо переміщених осіб, обмежений доступ до соціальних і медичних послуг, а також зниження соціальної згуртованості, що свідчить про нестійкий характер соціальної безпеки в умовах війни;

- оцінено вплив воєнного стану на ключові індикатори соціальної безпеки. Доведено, що воєнний стан став визначальним чинником трансформації соціальної сфери, призвів до загострення соціальних ризиків і зумовив необхідність адаптації механізмів соціального захисту до умов тривалої кризи;

- проведено оцінку ефективності державної політики у сфері забезпечення захищеності соціальних інтересів населення в Україні. Встановлено, що державна соціальна політика в умовах воєнного стану має переважно реактивний характер і спрямована на виконання базових соціальних зобов'язань, що забезпечує мінімальний рівень соціальної стабільності, але обмежує реалізацію довгострокових відновлювальних заходів;

- запропоновано пріоритетні завдання державної політики у сфері відновлення соціальної безпеки. Обґрунтовано необхідність переходу до превентивної та відновлювальної моделі соціальної політики, що передбачає підвищення адресності соціальної підтримки, розвиток соціальних послуг у громадах, інтеграцію соціальної, житлової та зайнятійсної політики та інвестиції в людський потенціал;

- обґрунтовано роль міжсекторальної взаємодії та громадських ініціатив у забезпеченні соціальної безпеки. Доведено, що партнерство органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнесу та міжнародних партнерів є важливою умовою зниження соціальних ризиків, підвищення доступності допомоги та зміцнення соціальної згуртованості громад;

- окреслено інструменти та механізми удосконалення системи моніторингу й оцінювання рівня соціальної безпеки. Запропоновано формування інтегрованої системи М&Е з використанням офіційної статистики, адміністративних реєстрів і соціологічних досліджень, розвиток Єдиної інформаційної системи соціальної сфери та прив'язку результатів оцінювання до бюджетного планування і управлінських рішень.

Отже, результати магістерської кваліфікаційної роботи підтверджують, що підвищення рівня соціальної безпеки населення України можливе лише за умов комплексного підходу, який поєднує удосконалення державної соціальної політики, розвиток міжсекторальної взаємодії та впровадження сучасної системи моніторингу й оцінювання. Запропоновані висновки та рекомендації можуть бути використані у практичній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування при формуванні та реалізації соціальної політики в умовах воєнного та післявоєнного розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Відомості Верховної Ради України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 20.09.2025 р.)
2. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення 20.09.2025 р.)
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 20.09.2025 р.)
4. Сидорчук О. Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення: монографія / О. Г. Сидорчук. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 492 с.
5. Ачкасова О. В., Полянська А. С., Семенов А. О. Проблеми соціальної безпеки молоді в Україні в умовах воєнного стану та шляхи їх подолання. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. № 56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3018>
6. Буняк Н. Соціальна безпека людини: сутність та шляхи забезпечення. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. № 37. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1242>
7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> (дата звернення 29.09.2025 р.)
8. Зибарева О. В. Еволюція концепції соціальної безпеки: від національного до глобального контексту. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. Вип. № 16. URL:

<https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2024-16-03-04>

9. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки: монографія / О. Ф. Новікова, О. Г. Сидорчук, О. В. Панькова [та ін.] / Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ; НАН України, Інститут економіки промисловості. К. ; Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с.

10. Баженова О. В., Варналій З. С., Чеберяко О. В. Соціальна безпека людини в умовах військової агресії: індикатори та оцінювання (на прикладі України). *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. Вип. № 8. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2023-8-07-02/2023-8-07-02>

11. Ставнича Н. І. Соціальна безпека України в контексті забезпечення сталого розвитку : дис. ...доктора філософії: 051. Івано-Франківськ. 2021. 205 с.

12. Зибарева О. В. Оцінка рівня соціальної безпеки України через призму сталого розвитку. *Вісник академії праці, соціальних відносин і туризму. Серія: економіка, психологія та управління*. 2025. Вип. № 3. URL: <https://doi.org/10.54929/3041-2390-2025-03-01-04>

13. Ястремська О. М. Теоретичні положення оцінювання соціальної безпеки регіонів у стратегічному періоді. *БізнесІнформ*. 2023. Вип. № 12. с. 418 – 423.

14. Бондаревська К. В. Оцінка соціальної безпеки: міжнародний та національний досвід. *Економіка і організація управління*. 2022. Вип. № 4 (48). URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/13532/13437>

15. Кирилюк В., Колядич О., Шевчук О. Соціальна безпека та згуртованість: сучасні підходи щодо її взаємодії. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 33. Вип. № 1. с. 59 – 65.

16. Линдюк С. Концептуальні засади забезпечення соціальної безпеки в умовах воєнного стану. *Науковий вісник: Державне управління*. 2023. Вип. № 2 (14). с. 202 – 220.

17. Свирдук І. І., Сидорчук О. Г. Оцінювання рівня соціальної безпеки та її відновлення в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2024. Вип. № 76. с. 105 – 118.

18. Social Progress Imperative. URL: <https://www.socialprogress.org/>

19. Стратегія та засоби конвергенції системи соціальної безпеки України та ЄС у процесі євроінтеграції : монографія / за ред. д.е.н., проф. Васильціва Т. Г., д.е.н., доц. Лупака Р. Л. – Львів : Видавництво ННБК «АТБ», 2018. 303 с.

20. Мінфін. Середня місячна заробітна плата за даними ПФУ у 2021 році. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/pfu/2021/>

21. Мінфін. Середня місячна заробітна плата за даними ПФУ у 2022 році. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/pfu/2022/>

22. Мінфін. Середня місячна заробітна плата за даними ПФУ у 2023 році. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/pfu/2023/>

23. Мінфін. Середня місячна заробітна плата за даними ПФУ у 2024 році. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/pfu/2024/>

24. Мінфін. Середня місячна заробітна плата за даними ПФУ у 2025 році. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/pfu/2025/>

25. Центр економічної стратегії. Трекер економіки під час війни. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>

26. International Liberty Institute. Social Welfare Index 2025. URL: https://d2c4wny57m91c4.cloudfront.net/Social_Welfare_Index_2025_ILI_93f7004ac4.pdf

27. Social value Ukraine. Добробут українців: Пілотне дослідження рівня особистого добробуту українців, проведене за методологією ONS4 Національного статистичного управління Великої Британії (Хвиля 2.0, грудень 2024). URL: https://svu.org.ua/research/wave-2.0_ukr.pdf

28. Мінфін. Індекс інфляції в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>

29. Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України. URL:

<https://www.ioc.gov.ua/en/analytics/dashboard-vpo>

30. Міністерство освіти і науки України. Статистичні дані. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani>

31. Бюджет для громадян. Зведений бюджет України. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=functional&view=table>

32. Міністерство розвитку громад та територій України. Мінрозвитку та Банк розвитку Ради Європи погодили подальшу співпрацю щодо програм житлових компенсацій та доступного житла. URL: <https://mindev.gov.ua/news/minrozvytku-ta-bank-rozvytku-rady-ievropy-pohodyly-podalshu-spivpratsiu-shchodo-prohram-zhytlovykh-kompensatsii-ta-dostupnoho-zhytla>

33. Про Державний бюджет України на 2026 рік: Закон України від 03.12.2025 № 4695-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4695-20#Text> (дата звернення 05.12.2025 р.)

34. Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. Верховна Рада ухвалила Державний бюджет України на 2026 рік: соціальна складова є однією з ключових. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/verkhovna-rada-ukhvalyla-derzhavnyy-byudzhnet-ukrayiny-na-2026-rik:-sotsialna-skladova-ye-odniyeyu-z-klyuchovykh>

35. Міністерство розвитку громад та територій України. Результати роботи програми «Відновлення станом на ранок 10 листопада 2025». URL: <https://mindev.gov.ua/news/rezultaty-roboty-prohramy-ievidnovlennia-stanom-na-ranok-10-lystopada-2025>

36. Укрінформ. «Відновлення»: українці вже отримали майже €57 мільярдів компенсацій за житло. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/4068160-za-programou-evidnovlenna-ukrainci-otrimali-majze-57-milardiv-kompensacij-za-zitlo.html>

37. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення 07.12.2025 р.)

38. Про схвалення Стратегії реформування психоневрологічних, інших інтернатних закладів та деінституціоналізації догляду за повнолітніми особами з інвалідністю та особами старшого віку до 2034 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.12.2024 № 1315-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-2024-%D1%80#Text> (дата звернення 07.12.2025 р.)

39. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Державне управління». Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/governance.pdf>

40. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.06.2024 № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text> (дата звернення 07.12.2025 р.)

41. Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2024 № 922-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-2024-%D1%80#Text> (дата звернення 07.12.2025 р.)

42. План для Ukraine Facility 2024 – 2027. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>

43. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення 10.12.2025 р.)

44. Міжнародний Фонд Відродження. Дослідження соціальної згуртованості – фокус на українські громади в контексті війни. Звіт про якісне дослідження. Квітень 2024 року. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2024/09/irf-social-cohesion-report-ukr_compressed.pdf

45. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 14.12.2025 р.)

46. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1353-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text> (дата звернення 14.12.2025 р.)

47. Міністерство фінансів України. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9F%D0%A6%D0%9C.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 2.1.А

Структура внутрішньо переміщених осіб за соціальними категоріями та регіонами України станом на грудень 2025 року, осіб

Регіон	Багатодітна сім'я	Батьки одинаки	Безробітні	Одержувач соціальної допомоги	Особа з інвалідністю
Автономна Республіка Крим	0	0	0	0	0
Вінницька	382	22	3 973	1 640	2 693
Волинська	109	19	784	438	795
Дніпропетровська	576	134	4 281	3 443	12 025
Донецька	149	64	21 596	13 535	15 061
Житомирська	107	11	2 157	847	1 908
Закарпатська	191	48	3 738	1 569	2 224
Запорізька	525	37	1 054	525	6 382
Івано-Франківська	134	18	4 215	1 176	2 471
Київ	137	23	4 327	1 454	7 792
Київська	248	30	6 983	2 170	6 226
Кіровоградська	195	5	1 054	456	2 027
Луганська	20	19	3 832	7 336	6 594
Львівська	217	27	8 099	2 242	3 672
Миколаївська	517	17	2 515	1 295	3 544
Одеська	219	33	7 295	2 610	3 481
Полтавська	286	13	3 073	1 476	5 454
Рівненська	47	9	1 197	396	1 072
Севастополь	0	0	0	0	0
Сумська	226	63	4 693	1 436	2 373
Тернопільська	64	10	2 227	1 068	1 318
Харківська	423	148	21 002	5 025	16 999
Херсонська	37	9	1 234	375	822
Хмельницька	266	20	2 636	1 507	2 385
Черкаська	152	12	2 925	1 952	3 197
Чернівецька	199	21	1 311	565	1 364
Чернігівська	161	8	1 661	735	1 747
Всього	5 587	820	117 852	55 271	113 626

Джерело: побудовано автором за даними [29]

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ISSN 3083-6557 print

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

**Проблеми
модернізації України**

Випуск 1 (48), 2025

Київ
2025

УДК 330-339; 321.7; 159.9
M58

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 4 від 28.05.2025)*

Редакційна колегія:

С. В. Храпатий (голова), д-р фіз.-мат. наук, проф.
І. А. Семенець-Орлова, д-р наук з держ. упр., проф.
Я. М. Раєвська, д-р психол. наук, проф.
С. О. Лисенко, д-р юрид. наук, проф.
А. І. Федосов, д-р мед. наук, проф.
М. І. Зубрицький, д-р. юрид. наук
О. М. Гордієнко, канд. техн. наук
В. І. Меджебель (Чуєнко), канд. юрид. наук
Л. М. Крива, канд. істор. наук
І. М. Капеліста (виконавчий редактор), канд. наук з держ. упр.
Є. Я. Черняк

Матеріали подано в авторській редакції.

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

M58 Наукові праці МАУП. Проблеми модернізації України / редкол.:
С. В. Храпатий (голова) [та ін.]. Вип. 1 (48). Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025. 686 с. Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику висвітлено матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції "Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності" (Київ, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 20–22 травня 2025 р.).

Наведено тези доповідей учасників науково-практичної конференції МАУП з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модернізації України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модернізаційних процесів.

Видається з 2001 року.

Періодичність: 1 раз на квартал.

Засновник: ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна Академія управління персоналом".

УДК 330-339; 321.7; 159.9

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2025

Д. С. Третяк <i>Вплив емоційного інтелекту менеджера на ефективність рішень у турбулентному середовищі</i>	119
О. З. Томашівський, Ю. М. Томашевський <i>Формування та реалізація маркетингової стратегії фірми з врахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів</i>	122
І. О. Кравцова, К. В. Ярошенко <i>Стратегії цінового стимулювання ювелірних брендів на локальному ринку (на прикладі м. Кременчук)</i>	125
К. В. Ярошенко, І. О. Кравцова <i>Аналіз застосування знижок українських ювелірних брендів у м. Кременчук</i> ..	128
В. В. Жук <i>Формування стратегії розвитку IT-підприємств на основі динаміки конкурентного середовища</i>	130
Д. О. Халангот, О. О. Бондаренко <i>Цифрова трансформація як інструмент підвищення національної стійкості: публічне та приватне управління</i>	132
О. І. Атаманчук <i>Нематеріальна мотивація працівників та її вплив на продуктивність праці</i> ..	134
Д. О. Шевченко <i>Аналіз впливу на бізнес як ключовий інструмент забезпечення безперервності діяльності організацій в умовах війни та нестабільності</i>	136
Т. П. Хвесик <i>Історико-культурний туристичний потенціал Греції, використання для міжнародного туризму</i>	139
Н. В. Крошка <i>Механізми взаємодії органів державної влади з органами місцевого самоврядування на регіональному (місцевому) рівні</i>	141
А. І. Сагач, К. В. Бондаревська <i>Соціальні ризики на ринку праці: виклики для роботодавців і працівників</i>	143
Р. В. Хабусев <i>Цифрові технології як інструмент удосконалення управління внутрішнім середовищем підприємства</i>	146
І. І. Костецька, О. В. Ткаченко <i>Професійна компетентність бухгалтера та кодекс етики аудитора</i>	149
Г. М. Чернявський <i>Потенціал компаній з управління активами у забезпеченні інноваційного розвитку економіки</i>	153
Х. М. Кучерук, М. М. Півшок <i>Єврозона: проблеми і перспективи у 2025 році</i>	156

А. І. САГАЧ

студентка Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

К. В. БОНДАРЕВСЬКА

д-р екон. наук, професор Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ НА РИНКУ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ РОБОТОДАВЦІВ І ПРАЦІВНИКІВ

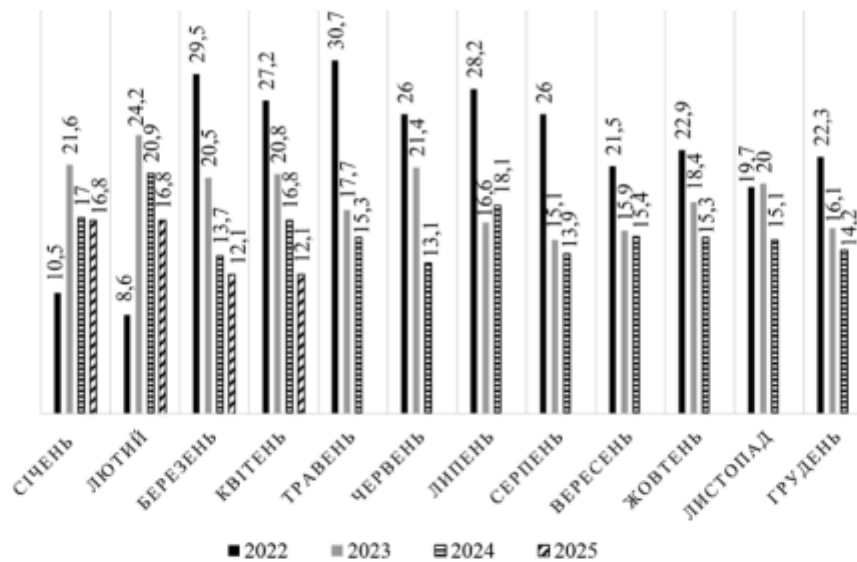
Сучасний ринок праці є динамічним і нестабільним простором, у якому перетинаються інтереси різних соціальних груп, економічні реалії та глобальні трансформації. З кожним роком зростає кількість викликів, які потребують не лише швидкого реагування, але й стратегічного переосмислення підходів до регулювання зайнятості, забезпечення трудових прав і формування системи соціального захисту. Особливої актуальності ця тема набуває в умовах війни в Україні, що істотно загострила соціальні ризики як для роботодавців, так і для працівників.

Соціальні ризики на ринку праці можемо визначити як сукупність загроз, що можуть порушити стабільність трудових відносин, призвести до зниження якості життя, обмеження трудових прав і соціального добробуту. Серед основних проявів: безробіття, нестабільна або неформальна зайнятість, дискримінація, втрата кваліфікації, професійне вигорання, психологічні навантаження. З боку роботодавців – це дефіцит персоналу, плинність кадрів, зростання витрат на соціальні гарантії або їх нестача, що спричиняє конфлікти та втрату довіри з боку працівників.

Період повномасштабної війни висвітлив особливу вразливість окремих категорій працівників: внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, жінок із дітьми, молоді, осіб з інвалідністю. Водночас він створив серйозні труднощі для роботодавців, зокрема малих і середніх підприємств, які опинилися в ситуації дефіциту робочої сили, втрати логістичних і виробничих ланцюгів, необхідності релокації бізнесу, адаптації до нових умов ведення господарської діяльності, що потребує переосмислення підходів до оцінки соціальних ризиків і запровадження гнучких механізмів їх мінімізації.

Ще в довоєнний період український ринок праці мав низку системних викликів, які створювали підґрунтя для соціальних ризиків. Зокрема, за дослідженнями Національного банку України, ключовими проблемами були: “невідповідність навичок шукачів роботи вимогам роботодавців, низька продуктивність праці, скорочення та старіння населення, трудова міграція, а також низький рівень участі жінок у робочій силі” [1]. З початком повномасштабної війни ці проблеми загострилися, а також з’явилися нові соціальні ризики: вимушена міграція українців, зростання безробіття, зниження рівня середньої заробітної плати. Підтвердженням цієї тенденції є динаміка рівня безробіття (див. рис.). Видно, що навіть попри незначне зниження в окремі періоди, загальний рівень безробіття залишається високим.

Для працівників соціальні ризики мають багатовимірний характер і проявляються як на рівні трудових прав, так і в сфері добробуту, здоров’я, професійного розвитку. Одним із найгостріших викликів є ризик втрати зайнятості, що посилюється через загрозу скорочень, призупинення діяльності підприємств або переміщення біз-

Динаміка рівня безробіття в Україні за 2022 – квітень 2025 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [2].

несу. В умовах воєнного стану нестабільність доходів стала для багатьох працівників нормою, що загрожує зниженням рівня життя, фінансовою нестабільністю та зростанням заборгованості. Особливе занепокоєння викликає неформальна зайнятість, що позбавляє працівника доступу до системи соціального страхування, пенсійного забезпечення, страхових виплат у разі хвороби чи нещасного випадку. Втрата кваліфікації або неможливість її реалізувати (наприклад, через зміну місця проживання чи сферу діяльності) також виступає як важливий соціальний ризик — особливо для внутрішньо переміщених осіб, молоді та осіб передпенсійного віку. Низька оплата праці у поєднанні з інфляцією та підвищеним навантаженням сприяє емоційному виснаженню, професійному вигоранню і навіть виникненню психічних розладів. Працівники часто змушені працювати понаднормово або поєднувати кілька робіт, що знижує якість життя та ускладнює баланс між особистим і професійним. Наочним підтвердженням фінансової вразливості працівників є диспропорції в оплаті праці між галузями. За офіційними даними, у 2024 році середня місячна зарплата по всіх галузях зросла з 18 903 грн у I кварталі до 24 153 грн у IV кварталі, водночас в окремих галузях рівень заробітної плати залишався суттєво нижчим (табл).

Для роботодавців соціальні ризики проявляються через складнощі в управлінні персоналом: зростає потреба у швидкій адаптації до змін, впровадженні нових форм організації праці, модернізації систем мотивації й розвитку кадрів. У багатьох випадках бізнес змушений обирати між короткостроковим виживанням і довгостроковими інвестиціями в людський капітал. У воєнний час ситуація ускладнюється через вимушену мобілізацію частини працівників, втрату кваліфікованих кадрів, обмеження доступу до освітніх програм і зниження рівня підготовки молодих спеціалістів.

Наведені дані з таблиці свідчать про суттєву диференціацію рівня середньої заробітної плати за галузевою ознакою, що є однією з ключових причин посилення соціальних ризиків на ринку праці. Впродовж 2024 року найбільше зростання зарплат зафіксовано у сферах інформаційних технологій, фінансів, державного управління,

Середня місячна заробітна плата за галузями в Україні у 2024 році

Галузь	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.
Сільське, лісове, рибне господарство	15 004	17 603	18 970	20 527
Промисловість	20 435	22 516	23 643	26 074
Будівництво	14 561	16 292	17 515	19 448
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів	22 809	24 260	26 093	28 040
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	18 997	21 091	22 331	24 570
Тимчасове розміщування й організація харчування	15 057	15 357	16 166	16 979
Інформація та телекомунікації	49 473	50 188	52 589	57 514
Фінансова та страхова діяльність	39 116	39 891	41 592	44 943
Операції з нерухомим майном	17 512	19 109	20 370	21 105
Професійна, наукова, технічна діяльність	26 316	28 300	29 924	32 335
Сфера адміністративного та допоміжного обслуговування	15 857	17 179	17 824	19 452
Державне управління й оборона, соціальне страхування	23 376	27 285	30 114	35 731
Освіта	12 649	15 076	14 219	16 479
Охорона здоров'я, соціальна допомога	15 163	16 775	17 519	17 959
Мистецтво, спорт, розваги, відпочинок	13 663	15 099	16 800	17 995
Інші види послуг	21 277	24 267	23 505	27 950

Джерело: побудовано автором за даними [3].

професійної та науково-технічної діяльності. Натомість працівники у таких галузях, як: будівництво, тимчасове розміщування й організація харчування, сфера адміністративного та допоміжного обслуговування, освіта, охорона здоров'я, соціальна допомога, мистецтво, спорт, розваги, відпочинок – стабільно отримують найнижчі доходи, попри їхню високу соціальну значущість. Ця нерівність підсилює ризики трудової міграції, зниження мотивації до праці, а також поглиблює дисбаланс у доступі до гідних умов праці. Для роботодавців це означає складнощі в утриманні кадрів і зростаючий дефіцит кваліфікованих спеціалістів у низькооплачуваних, але критично важливих секторах. Таким чином, диспропорції в оплаті праці є не лише економічною, а й соціальною проблемою, яка вимагає комплексного вирішення на рівні державної політики, роботодавців та інституцій громадянського суспільства.

Важливою складовою соціальних ризиків є обмежений доступ до розвитку професійних навичок, особливо в умовах цифровізації та технологічних змін. Працівники, зокрема в регіонах, не завжди мають змогу пройти перекваліфікацію чи отримати нову освіту, що призводить до структурного безробіття, що створює додатковий тиск на роботодавців, які змушені інвестувати у навчання персоналу або шукати кадри за кордоном. Ще один виклик – зниження довіри між працівниками і роботодавцями. Нестабільність зайнятості, затримки зарплати, відсутність захисту у кризових ситуаціях формують у працівників почуття вразливості. Водночас роботодавці стикаються з низькою залученістю персоналу, що гальмує розвиток бізнесу. У таких умовах пріоритетом має стати розвиток соціального партнерства між державою, бізнесом і працівниками. Необхідна адаптація трудового законодавства, створення можливостей для вразливих груп і просування принципів гідної праці задля зниження соціальних ризиків і стабілізації ринку праці.

Джерела

1. Національний банк України. Виступ Голови НБУ на Щорічній дослідницькій конференції Національного банку України та Національного банку Польщі “Ринок праці та монетарна політика”. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vistup-golovi-nbu-na-schorichniy-doslidnitskiy-konferentsiyi-natsionalnogo-banku-ukrayinita-natsionalnogo-banku-polschi-rinok-pratsi-ta-monetarna-politika>.
2. Центр економічної стратегії. *Трекер економіки України під час війни*. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
3. Мінфін. Середня місячна заробітна плата за галузями у 2024 році. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/branch/>

Р. В. ХАБУСЄВ

*студент кафедри організації туристичної діяльності
Навчально-наукового інституту управління, економіки та бізнесу
Міжрегіональної Академії управління персоналом*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВНУТРІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ ПІДПРИЄМСТВА

Цифровізація економіки України та глобальні виклики цифрової трансформації зумовили радикальну зміну підходів до управління підприємствами. Особливо це стосується внутрішнього середовища – сукупності внутрішніх чинників, які прямо впливають на ефективність діяльності підприємства: структура, персонал, інформаційні потоки, комунікації, корпоративна культура, мотиваційна система. Згідно з сучасними дослідженнями, підприємства, які впроваджують цифрові інструменти управління, демонструють стабільне зростання внутрішньої ефективності, підвищення рівня прозорості та швидкості прийняття рішень [1, с. 57].

Цифрові технології не просто автоматизують окремі функції – вони змінюють логіку управління. Такі інструменти, як ERP (Enterprise Resource Planning), CRM (Customer Relationship Management), HRM (Human Resource Management) системи створюють єдиний інформаційний простір для взаємодії всіх структурних підрозділів підприємства [2, с. 362]. У результаті – скорочення витрат часу на комунікацію, зменшення помилок, оперативний контроль за процесами.

Показовим є приклад впровадження CRM-системи у готельному комплексі “Raziotel”. До автоматизації фіксувалися проблеми з обробкою запитів клієнтів, дублювання бронювань, неузгодженість дій між адміністрацією та персоналом. Після цифровізації – єдина база клієнтів, історія замовлень, автоматичне формування звітів, інтеграція з каналами онлайн-продажу. Це дозволило підвищити якість обслуговування, прискорити внутрішню комунікацію та підвищити дисципліну співробітників, що є свідченням ефективного впливу цифрових рішень на внутрішнє середовище підприємства [3, с. 297].

Ключовим фактором є використання систем бізнес-аналітики (BI), які забезпечують керівництво релевантними даними у реальному часі. Це дозволяє формувати аналітичні моделі, виявляти відхилення та прогнозувати наслідки управлінських

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ МАТЕРІАЛІВ
СЛІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ - КОНФЕРЕНЦІЇ**

el-conf.com.ua

***«РОЗВИТОК НАУКИ ТА ОСВІТИ
УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ»***

20 ГРУДНЯ 2024 РОКУ

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

Розвиток науки та освіти України під час воєнного стану, CLII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – м. Івано-Франківськ, 20 грудня 2024 року. – 244 с.

Збірник укладено за матеріалами доповідей CLII Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції «Розвиток науки та освіти України під час воєнного стану», 20 грудня 2024 року, які оприлюднені на інтернет-сторінці el-conf.com.ua

Адреса оргкомітету:
21018, Україна, м. Вінниця, а/с 5088
e-mail: el-conf@ukr.net

Оргкомітет інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, наукові керівники.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов'язковим.

<i>Назарко Л.І., Вовк А.С.</i> НАЦІОНАЛНО МАРКОВАНА ЛЕКСИКА У ТВОРАХ ПОЕТІВ «НОВОГО РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ».....	119
<i>Олексієнко А.В.</i> МОТИВАЦІЯ ЯК ФАКТОР УСПІХУ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	124
<i>Павлов Р.Є., науковий керівник Зайцева С.С.</i> СЕРІЯ АВТОРСЬКИХ ПУБЛІКАЦІЙ «СУЧАСНА ЖУРНАЛІСТИКА В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ: РОЗВІНЧАННЯ ФЕЙКІВ В ІНФОПРОСТОРІ».....	129
<i>Петриковська А.А., Малимон С.С.</i> ВИКОРИСТАННЯ ШІ В ОСВІТІ	134
<i>Плахотний В.О.</i> РОЛЬ КЕРІВНИКА У ФОРМУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	137
<i>Попова В., Стаценко В., Шамрай Т., Загребельна Л.М.</i> ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЗАБРУДНЕННЯ ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ	140
<i>Попова М.О.</i> ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ САМОТНИХ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	145
<i>Предиткевич В.І.</i> МОТИВАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ У ПРИВАТНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ: ІНСТРУМЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ	147
<i>Пришляк О.Б.</i> КОЛЕКЦІЯ САКРАЛЬНОГО ІКОНОПІСУ ІЗ ФОНДОВОЇ ЗБІРКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «ЗАМКИ ТЕРНОПІЛЛЯ»	150
<i>Ройтман С.М.</i> ПЛЯЖНИЙ ФУТБОЛ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО СПОРТУ ТА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКТИВНОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ..	155
<i>Корягіна Т.В., Сагач А.І.</i> ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ.....	160

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ*****Корягіна Т. В.,****доцент кафедри соціального
забезпечення та податкової політики
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна****Сагач А. І.,****здобувачка магістерської програми
«Управління соціальною безпекою»
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро, Україна*

Пенсійна система є однією з основних складових соціальної політики будь-якої держави, і її ефективність значною мірою визначає рівень соціального захисту громадян, оскільки саме від її ефективності залежить фінансове забезпечення значної частини населення у похилому віці. В умовах глобальних викликів, таких як зміни демографічної структури, зростання тривалості життя та збільшення фінансового навантаження на державні бюджети, важливим завданням є створення стійкої пенсійної системи, яка враховувала б ці фактори та забезпечувала фінансову стабільність пенсіонерів. Зокрема, необхідно впроваджувати нові механізми розрахунку пенсій, які б враховували інфляцію, рівень заробітних плат та тривалість трудового стажу, що дозволить зробити систему більш справедливою.

В Україні пенсійна система переживає суттєві трансформації, спрямовані на адаптацію до нових реалій, однак ефективність її функціонування залишається предметом дискусій як серед науковців, так і практиків. В умовах демографічних змін та економічних викликів, актуальним є всебічний аналіз ефективності функціонування пенсійної системи, що дозволить ідентифікувати проблемні аспекти та розробити пропозиції щодо її вдосконалення. Зважаючи

на глобальні економічні зміни, пов'язані з пандемією, війною та економічною рецесією, система пенсійного забезпечення стає все більш вразливою до зовнішніх і внутрішніх чинників, що створює необхідність не тільки в адаптації законодавства, а й у впровадженні нових підходів до фінансування пенсійних виплат. Важливою складовою цих трансформацій є створення накопичувальної пенсійної системи, яка доповнює існуючу солідарну модель – такий підхід дозволяє кожному працівнику формувати власний пенсійний капітал, що зменшує залежність від демографічної ситуації та сприяє стабільності системи в довгостроковій перспективі.

Основними критеріями ефективності пенсійної системи є її здатність забезпечувати належний рівень соціального захисту літніх людей, фінансова стійкість, а також соціальна справедливість у розподілі пенсійних виплат. Аналіз сучасного стану української пенсійної системи свідчить про наявність системних проблем, наприклад, низькі пенсії, високе навантаження на працююче населення тощо. На рис. 1 розглянемо один із показників ефективності функціонування пенсійної системи – середньомісячну пенсійну виплату у порівнянні з прожитковим мінімумом, адже цей показник дозволяє оцінити рівень забезпечення пенсіонерів, порівнюючи їхні пенсії з мінімально необхідними для існування витратами на життя.

Рис. 1 Середньомісячна пенсійна виплата у порівнянні з прожитковим мінімумом за 2020 – 2024 рр., грн

Джерело: побудовано автором за даними [1; 2]

За даними рис. 1 можемо зробити висновки про те, що середньомісячна пенсійна виплата протягом 2020-2024 рр. мала

тенденцію до зростання та збільшилася на 74,7%. Прожитковий мінімум протягом 2020-2024 років також зростав, але темпи його зростання були нижчими, ніж темпи зростання пенсійної виплати, за аналізований період він збільшився на 44%. Таке розширення пенсійних виплат свідчить про спроби держави компенсувати зростання вартості життя та мінімальних соціальних стандартів. Варто зазначити, що необхідно враховувати інфляцію, адже реальне зростання пенсій може бути нижчим, ніж номінальне, особливо в умовах високої інфляції.

Наступним показником ефективності функціонування пенсійної системи є питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності. В табл. 1 розглянемо наявний розподіл пенсіонерів за розмірами призначених пенсій.

Таблиця 1
Питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності за 2020 – 2023 рр., осіб, %

	2020	2021	2022	2023	Приріст з 2019 по 2023 рр., %
до 2000 грн	4 029 558; 35,5%	1 891 392; 17,0%	1 448 006; 13,4%	69 268; 0,6%	- 98,28
від 2001 до 3000 грн	3 872 812; 34,2%	4 588 898; 41,2%	3 853 231; 35,6%	4 067 577; 38,1%	5,03
від 3001 до 4000 грн	1 407 255; 12,4%	2 126 086; 19,1%	2 303 393; 21,2%	2 515 573; 23,5%	78,76
від 4001 до 5000 грн	713 132; 6,3%	898 525; 8,1%	1 056 781; 9,7%	1 218 845; 11,4%	- 70,91
від 5001 до 10000 грн	1 052 454; 9,3%	1 289 068; 11,6%	1 688 310; 15,4%	2 040 330; 19,1%	93,86
понад 10000 грн	259 519; 2,3%	336 985; 3,0%	511 396; 4,7%	776 328; 7,3%	199,14

Джерело: побудовано автором за даними [1]

Згідно з даними табл. 1 за аналізований період можемо помітити загальне покращення пенсійного забезпечення в Україні.

Особливо це видно зі значного зменшення частки пенсіонерів, які отримують найнижчі пенсії (до 2000 грн), що свідчить про те, що мінімальні соціальні стандарти поступово переглядаються та підвищуються. Окрім цього, зростає частка пенсіонерів із високими пенсіями, що пов'язано з регулярною індексацією пенсій та впровадженням додаткових соціальних ініціатив. Загалом структура пенсійних виплат демонструє рух у напрямку більш справедливої системи, яка враховує потреби різних категорій пенсіонерів, адже це важливий крок у підвищенні якості життя людей пенсійного віку.

Також варто зазначити, що ефективність функціонування пенсійної системи полягає і у забезпеченні мінімальної пенсії, адже мінімальна пенсія є основним джерелом доходу для багатьох пенсіонерів та використовується для покриття витрат на їжу, оплату комунальних послуг тощо. Мінімальна пенсія є важливим соціальним інструментом для підтримки найбільш вразливих категорій пенсіонерів, що може прямо впливати на соціальну стабільність у державі. На рис. 2 наведено динаміку розміру мінімальної пенсії.

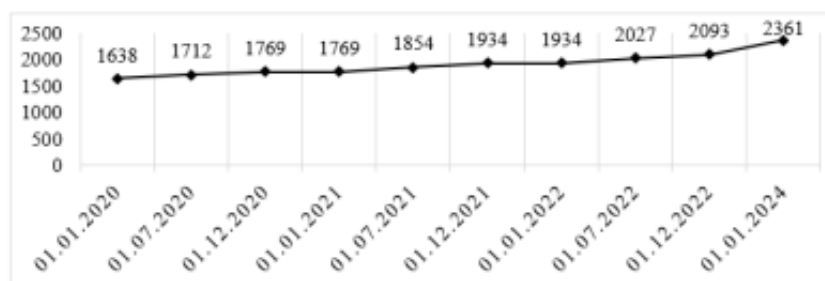

Рис. 2 Динаміка розміру мінімальної пенсії за 2020 – 2024 рр., грн
Джерело: побудовано автором за даними [3]

За даними рис. 2, мінімальна пенсія в Україні протягом 2020-2024 рр. постійно зростала, проте зростання не було суттєвим. Протягом аналізованого періоду мінімальна пенсія зросла на 44,1%.

Отже, підсумовуюче вищенаведене можемо зробити висновки про те, що пенсійна система в Україні потребує постійного

вдосконалення. Заходи, які вже вживаються, дають позитивні результати, але для забезпечення гідного рівня життя пенсіонерів в майбутньому необхідно вживати додаткових заходів. Важливо також звернути увагу на інтеграцію пенсійної системи з іншими соціальними програмами та механізмами, що сприяють підвищенню загального рівня життя в країні, таким як доступ до медичних послуг, соціальна допомога та програми реінтеграції для осіб похилого віку.

Література:

1. Пенсійний фонд України. Дані про середній розмір пенсійної виплати. URL: <https://www.pfu.gov.ua/statystyka/dani-pro-serednij-rozmir-pensijnoyi-vyplaty/>
2. Прожитковий мінімум в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>
3. Мінімальна пенсія – 2024. URL: <https://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/pensii/2828-minimalna-pensiya.html>

УДК 615.89+582.775

Медичні науки

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ
ХАМЕНЕРІО ВУЗЬКОЛИСТОГО (*CHAMAENERIUM
ANGUSTIFOLIUM* L.) В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІЙ
ТА НАРОДНІЙ МЕДИЦИНІ

Свінцічка Н.В.,

студентка

фармацевтичного факультету

Івано-Франківський національний

медичний університет

м. Івано-Франківськ, Україна

Актуальним завданням сучасної фармації є впровадження нових лікарських засобів, на основі рослинних компонентів, для лікування різних захворювань. Інтерес до фітопрепаратів зростає як серед населення, так і серед медичних працівників, що

- tection system: lessons for Ukraine). Kyiv : Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/evropeyskiy-dosvid-rozbudovi-sistemi-zakhistukritichnoi>
- Vidriková D. & Boc K. (2014). Identification of the security environment influences on renewable energy sources and critical infrastructure elements of Euro-region Beskydy. *Advanced Materials Research*, 1001, 80–89. <https://doi.org/10.4028/www.scientific.net/AMR.1001.80>
- Wells E. M., Boden M., Tseytlin I. & Linkov I. (2022). Modeling critical infrastructure resilience under compounding threats: A systematic literature review. *Progress in Disaster Science*, 15, Art. 100244. <https://doi.org/10.1016/j.pdisas.2022.100244>
- World Bank (2025). *Ukraine. Rapid damage and needs assessment (RDNA4)*. February 2022 – December 2024. Washington, DC: World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/96bd9c94-c327-49b4-8aff-fe-125686f04e/content>

- Yaremenko O. I. & Strakhnitskyi Ya. O. (2022). Teoretychni pidkhody do vyznachennia definitsii krytychnoi infrastruktury yak ob'ektu derzhavnoho upravlinnia [Theoretical approaches to determining the definition of critical infrastructure as an object of state management]. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*, 1, 76–82. <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2022-1.13>
- Yermenchuk O. P. (2018). *Osnovni pidkhody do orhanizatsii zakhystu krytychnoi infrastruktury v krainakh Yevropy: dosvid dlia Ukrainy* [Basic approaches to organizing critical infrastructure protection in European countries: experience for Ukraine]. Dnipro: DDUVS.
- Zakon Ukrainy «Pro krytychnu infrastrukturu» vid 16.11.2021 r. № 1882-IX [Law of Ukraine 'On Critical Infrastructure'] (2024, September 21). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>
- Zhao X., Chen Z., Gong H. & Li Q. (2017). Review on the study of disaster resilience of critical infrastructure systems. *China Civil Engineering Journal*, 12(50), 62–71.

УДК 330.522:316.46
JEL: D63; H53; H55; I38
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-11-26-34>

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕРІВНОСТІ НА СОЦІАЛЬНУ БЕЗПЕКУ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

©2025 БОНДАРЄВСЬКА К. В., САГАЧ А. І.

УДК 330.522:316.46
JEL: D63; H53; H55; I38

Бондарєвська К. В., Сагач А. І. Вплив економічної нерівності на соціальну безпеку: виклики для України

У статті досліджується вплив економічної нерівності на соціальну безпеку України, зокрема на її соціально-економічну стабільність та життєвий рівень населення. В умовах глобалізації та сучасних викликів, таких як пандемія COVID-19, війна та економічні кризи, рівень економічної нерівності в Україні став одним із основних факторів, що впливають на соціальну безпеку та рівень добробуту громадян. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю виявлення та вирішення соціальних проблем, що постають перед Україною в умовах глобальних викликів, а також пошуком шляхів зменшення економічної нерівності через удосконалення державної політики та розробку соціальних ініціатив. Метою статті є вивчення економічної нерівності в Україні як чинника, що має прямий вплив на соціальну безпеку країни. Для цього проаналізовано теоретичні аспекти нерівності та її прояви на прикладі українського суспільства. Автори звертають увагу на важливість вивчення економічної нерівності через існуючі дослідження, статистичні дані та звіти міжнародних організацій, а також національних інституцій, що оцінюють рівень нерівності в Україні. Одним із ключових аспектів є виявлення соціальних груп, найбільш вразливих до економічної нерівності: люди з інвалідністю, малозабезпечені категорії населення, пенсіонери, внутрішньо переміщені особи. Їхній доступ до медичної допомоги, освіти та можливості для економічної активності обмежені через нерівний доступ до ресурсів, що створює додаткові соціальні ризики. Особлива увага приділяється аналізу причин виникнення економічної нерівності в Україні, серед яких можна виділити низький рівень доходів для більшості населення, високий рівень безробіття. Дослідження продемонструвало, що зменшення економічної нерівності може покращити соціальну безпеку. Стаття має значення для розуміння взаємозв'язку між економічною нерівністю та соціальною безпекою і розробки рекомендацій щодо покращення соціально-економічної ситуації в Україні. Проблеми та пропозиції можуть стати основою для подальших досліджень і розробки стратегій державної політики для забезпечення стабільності в суспільстві.

Ключові слова: економічна нерівність, соціальна безпека, соціальний захист, ринок праці, вразливі верстви населення.

Рис.: 2. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 15.

Бондарєвська Ксенія Валентинівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри соціального забезпечення та податкової політики, Університет митної справи та фінансів (вул. Володимира Вернадського, 2/4, Дніпро, 49000, Україна)

E-mail: Kseny-8888@L.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8683-6834>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/1243656>

Сагач Анастасія Ігорівна – магістрантка, Університет митної справи та фінансів (вул. Володимира Вернадського, 2/4, Дніпро, 49000, Україна)

E-mail: nastya.sagach16@gmail.com

UDC 330.522:316.46
JEL: D63; H53; H55; I38

Bondarevska K. V., Sahach A. I. The Impact of Economic Inequality on Social Security: Challenges for Ukraine

This article explores the impact of economic inequality on Ukraine's social security, particularly on the socioeconomic stability and the standard of living of the population. In the context of globalization and contemporary challenges such as the COVID-19 pandemic, the ongoing war, and economic crises, the level of economic inequality in Ukraine has become one of the primary factors affecting social security and the well-being of citizens. The relevance of this study stems from the need to identify and address social problems facing Ukraine amid global challenges, as well as to find ways to reduce economic inequality through improved government policy and the development of social initiatives. The aim of the article is to examine economic inequality in Ukraine as a factor that directly impacts the country's social security. To this end, the theoretical aspects of inequality and its manifestations in Ukrainian society have been analyzed. The authors draw attention to the importance of studying economic inequality through available research, statistical data, and reports from international organizations, as well as national institutions that assess the level of inequality in Ukraine. One of the key aspects is identifying social groups most vulnerable to economic inequality: people with disabilities, low-income population groups, pensioners, and internally displaced persons. Their access to healthcare, education, and opportunities for economic activity is limited due to unequal access to resources, which creates additional social risks. Special attention is paid to analyzing the causes of economic inequality in Ukraine, among which are low income levels for the majority of the population and high unemployment. The study showed that reducing economic inequality can enhance social security. The article is important for understanding the relationship between economic inequality and social security and for developing recommendations to improve the socioeconomic situation in Ukraine. The issues and proposals can serve as a basis for further research and for developing government policy strategies to ensure societal stability.

Keywords: economic inequality, social security, social protection, labor market, vulnerable groups.

Fig.: 2. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 15.

Bondarevska Kseniia V. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Social Security and Tax Policy, University of Customs and Finance (2/4 Volodymyr Vernadsky Str., Dnipro, 49000, Ukraine)

E-mail: Kseny-8888@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8683-6834>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/was/author/record/1243656>

Sahach Anastasiia I. – Master's Student, University of Customs and Finance (2/4 Volodymyr Vernadsky Str., Dnipro, 49000, Ukraine)

E-mail: nastya.sagach16@gmail.com

Економічна нерівність в Україні є однією з найбільших проблем, що впливає на соціальну стабільність та безпеку, адже вона позначається на різних аспектах соціального життя: від доступу до ресурсів до рівня бідності, охоплення соціальним захистом і якості освіти та медичного обслуговування. Зростання розриву між багатими та бідними верствами населення веде до погіршення соціальної згуртованості, посилення соціальної напруги та навіть до загострення політичної ситуації. В Україні, з її складною економічною ситуацією та низьким рівнем соціальних стандартів для значної частини населення, питання нерівності набуває особливої важливості. Крім того, економічна нерівність здійснює суттєвий негативний вплив на стан захищеності соціальних інтересів населення України, особливо в контексті викликів воєнного часу.

Аналіз економічної нерівності є однією із основних тем сучасних соціально-економічних досліджень та охоплює різноманітні аспекти – від доходів і до доступу до ресурсів і можливостей. Останні дослідження та публікації, що стосуються нерівності, пропонують нові погляди на це явище, зокрема в умовах сучасних глобальних викликів, таких як пандемія COVID-19, воєнні конфлікти та економічні трансформації. Одним із важливих досліджень є робота Лібанової Е. М., Черенко А. М., Полякової С. В., Шишкіна В. С., Реут А. Г., Когатько Ю. А., Заяць В. С., Клименко Ю. А., Чернічен-

ко В. В., Васильєва О. А., Крикуна О. І. «Бідність та нерівність в Україні під впливом COVID-19: підходи до оцінювання», в якій вивчаються зміни, що відбулися під впливом пандемії, а також шляхи оцінки та зменшення нерівності в Україні [3].

Міжнародні організації також активно займаються аналізом нерівності. Зокрема, Європейська Комісія у своїй публікації «Addressing income inequalities through development cooperation» [4] підкреслює важливість розробки стратегії допомоги країнам, що стикаються з високим рівнем дохідної нерівності, та пропонує механізми співпраці для зменшення соціально-економічних розривів через міжнародну допомогу.

Важливими є також дослідження, що висвітлюють вплив монетарної політики на нерівність. Так, К. Борю у своєму аналізі «The Distributional Footprint of Monetary Policy» [5] зазначає, що монетарна політика може впливати на розподіл доходів, створюючи як позитивні, так і негативні ефекти для різних соціальних груп.

Українські дослідники також активно працюють над оцінкою економічної нерівності. Стаття О. Чубки, І. Скоропада й А. Путицького «Концептуалізація підходів до тлумачення дефініції «нерівність», її видів, проявів та причин виникнення» [6] пропонує систематизацію існуючих теоретичних підходів до визначення та вимі-

рування нерівності, а також аналізує її різновиди та основні причини виникнення.

Багато досліджень, що стосуються економічної нерівності, орієнтовані на загальні тенденції, однак в Україні є специфічні фактори, які суттєво впливають на рівень нерівності та її наслідки для соціальної безпеки. Одним із таких факторів є не лише економічна, але й політична нестабільність, яка значно погіршує соціальну ситуацію. Війна, що триває в Україні, додала нових складнощів у цю проблему: численні внутрішньо переміщені особи, порушення економічних зв'язків, зниження рівня зайнятості в ряді регіонів – усе це веде до посилення економічної нерівності, що, своєю чергою, підживляє соціальну безпеку. Ще одним недосяжним аспектом є вплив економічної нерівності на конкретні групи населення, зокрема на вразливі категорії, серед яких: пенсіонери, особи з інвалідністю, малозабезпечені сім'ї, національні меншини. Вітчизняні дослідження з фокусом на ці групи в Україні є обмеженими. Саме тому доцільно прикладати значні зусилля саме для розробки національної політики, які б забезпечували доступ до ресурсів для цих соціальних груп, а також сприяли зменшенню рівня економічної нерівності серед них. Отже, залишається багато відкритих питань, зокрема щодо того, як оптимізувати державну політику в напрямі зменшення економічної нерівності та її негативного впливу на соціальну безпеку в Україні, особливо в умовах кризових ситуацій. Ці питання вимагають більш детального дослідження та розробки практичних рекомендацій для ефективної політики.

Метою статті є аналіз впливу економічної нерівності на соціальну безпеку України, зокрема визначення ключових викликів, що постають перед країною в умовах зростаючої економічної нерівності. Завданнями статті є: дослідження основних чинників, які сприяють економічній нерівності в Україні; вивчення її впливу на різні соціальні групи; оцінка зв'язку між економічною нерівністю та рівнем соціальної безпеки.

Для проведення дослідження було обрано комплексний підхід, який передбачає використання як кількісних, так і якісних методів аналізу. Структура та послідовність дослідження включає кілька етапів. *Першим етапом* є теоретичний аналіз економічної нерівності. На цьому етапі досліджуються існуючі визначення та концепції економічної нерівності та її впливу на соціальну безпеку, аналізуються наукові публікації. *Другим етапом* є оцінка сучасної ситуації в Україні. Для цього використовуються статистичні дані, звіти міжнародних організацій та національних інститутів. Зокрема, проводиться оцінка показників економічної нерів-

ності в Україні, рівня безробіття та інших факторів, що впливають на соціальну безпеку населення. *Третій етап* дослідження передбачає розробку рекомендацій щодо покращення соціальної безпеки в Україні на основі результатів аналізу. Таким чином, дослідження здійснюється шляхом поєднання теоретичного аналізу з емпіричними даними, що дозволяє об'єктивно оцінити стан економічної нерівності та її вплив на соціальну безпеку України.

Для глибшого розуміння явища економічної нерівності необхідно спочатку визначити значення самого терміна «нерівність». У словникових джерелах цей термін описується як «несправедлива різниця в багатстві, статусі чи можливостях між різними соціальними групами» [1] і «характеризується відсутністю рівності або справедливості в розподілі цих благ» [2]. У загальному розумінні нерівність відображає нерівномірний розподіл обмежених ресурсів, де ступінь обмеження таких ресурсів прямо впливає на масштаб і прояви нерівності в різних сферах – від соціального статусу до географічного розташування. Таким чином, нерівність асоціюється з несистемним розподілом багатства, прав і можливостей [3, с. 27]. На відміну від бідності, яка зосереджується на групах населення, що перебувають нижче певного порогового рівня доходу, нерівність є ширшим поняттям і охоплює все суспільство. Вона ставить акцент на аспектах розподілу благ і можливостей. Необхідно зауважити, що суспільства, які демонструють низькі показники бідності, одночасно можуть характеризуватися високим рівнем економічної нерівності. Такий стан свідчить про диспропорцію в доступі до ресурсів і можливостей для різних верств населення [4].

Економічна нерівність безпосередньо впливає на рівень добробуту населення, можливості соціальної мобільності та стабільність економічної системи країни. Вона визначається нерівномірним розподілом матеріальних ресурсів, таких як дохід, багатство та економічні можливості, між окремими індивідами чи групами населення. На відміну від інших видів нерівності, таких як соціальна чи політична, економічна нерівність має вимірюваний характер, оскільки її можна оцінити за допомогою конкретних показників, таких як рівень доходів, майновий розрив, коефіцієнт Джині тощо. Вона також є основою для виникнення інших форм нерівності: наприклад, низький рівень доходів може обмежувати доступ до якісної освіти (що сприяє соціальній нерівності) або звужувати можливості участі громадян у політичному житті (що сприяє політичній нерівності). Соціальна нерівність, на відміну від економічної, охоплює більш широкий спектр відмінностей між людьми, включ-

но з доступом до освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культурного капіталу тощо. Вона визначає рівень соціальної інтеграції та може проявлятися у вигляді дискримінації за статтю, віком, етнічною приналежністю чи соціальним статусом. Політична нерівність, своєю чергою, стосується нерівного доступу до прийняття рішень та участі в політичному житті та може виражатися в обмеженому впливі певних груп населення на політичні процеси через нерівний доступ до інформації, механізмів впливу на владу або виборчих прав. Таким чином, хоча всі ці види нерівності взаємопов'язані, саме економічна нерівність має ключове значення для функціонування суспільства, оскільки саме вона визначає рівень матеріального благополуччя та може слугувати джерелом або підсилювачем інших форм нерівності.

Економічна нерівність, своєю чергою, стосується диспропорцій у розподілі цінних ресурсів, таких як доходи, багатство чи економічні можливості, у межах певної соціальної групи чи суспільства [5]. Науковці зазвичай трактують це поняття як нерівномірний поділ економічних благ серед індивідів, соціальних груп чи навіть між країнами світу. Подібні диспропорції створюють обмеження для економічного розвитку як на макrorівні суспільств, так і на мікрорівні окремих осіб [6; 7]. Серед основних причин економічної нерівності науковці виділяють:

- ✦ демографічні, освітні та професійні характеристики населення, які визначають диференціацію доходів і структуру споживання товарів та послуг;
- ✦ специфіку механізмів розподілу національного доходу та багатства, що створюють обмежений або нерівний доступ до ключових ресурсів.

Нерівність в Україні має глибоке коріння, яке можна простежити ще з радянського періоду. Розподіл ресурсів був централізованим, і попри формальну рівність, існували значні соціально-економічні розриви, особливо між міськими та сільськими районами, у розрізі регіонів та окремих соціальних груп. Після здобуття незалежності Україна зіткнулася з цілою низкою економічних реформ, що часто супроводжувалися великими соціальними та економічними труднощами для значної частини населення. Приватизація, скорочення державних підприємств, зростання безробіття та інші фактори призвели до значних розривів між різними соціальними групами. Один із основних аспектів економічної нерівності в Україні – це регіональні відмінності в рівні життя та доходах.

Крім того, важливою складовою економічної нерівності в Україні є гендерна нерівність. Попри певні досягнення в забезпеченні прав жінок, жінки все ще стикаються з низьким рівнем оплати праці порівняно з чоловіками, обмеженим доступом до керівних посад і меншою участю у формуванні економічної політики. Жінки часто зазнають дискримінації на ринку праці, особливо в традиційно «жіночих» сферах діяльності (освіта, медицина, соціальна робота), що призводить до зниження їх економічних можливостей. На Всесвітньому економічному форумі у 2023 році було оприлюднено звіт, згідно з яким Україна посіла 63 місце серед 146 країн за індексом гендерного розриву (у попередньому році – 81 місце), що свідчить про поступове покращення ситуації у сфері забезпечення гендерної рівності [8]. Однак результати соціологічного дослідження, проведеного Центром Разумкова у вересні – жовтні 2023 року за замовленням ZN.UA, виявили суттєву гендерну різницю в рівні середньої заробітної плати після оподаткування. Зокрема, середня зарплата жінок складала 10 312 грн, тоді як чоловіки в середньому отримували 15 377 грн, тобто різниця перевищила 5 000 грн [9].

Важливим індикатором економічної нерівності в Україні є рівень безробіття, оскільки саме цей соціальний ризик безпосередньо впливає на рівень життя населення та стабільність соціальної системи. Аналіз динаміки даного показника дозволяє оцінити ефективність економічної політики та її вплив на зайнятість у країні, дає можливість зрозуміти тенденції на ринку праці та їх можливий вплив на економічну нерівність (рис. 1).

Аналізуючи наведені дані, можемо відзначити суттєві коливання рівня безробіття упродовж аналізованого періоду. У 2022 році рівень безробіття був досить нестабільним, із різкими стрибками в березні та травні, що могло бути спричинене економічною нестабільністю та наслідками повномасштабного вторгнення. У 2023 році ситуація почала стабілізуватися, хоча в лютому рівень безробіття сягнув найвищого показника. Водночас, загальна тенденція свідчить про поступове зниження безробіття, особливо у другій половині року, коли показники стабілізувалися в межах 15–20%. У 2024 році спостерігається подальше покращення ситуації на ринку праці. З початку року рівень безробіття суттєво знизився порівняно з попередніми роками. У червні 2024 року він досяг 13,1%, що є найнижчим показником за весь період спостереження, що може свідчити про поступове відновлення економіки, активізацію ринку праці та ефективність державної політики у сфері зайнятості.

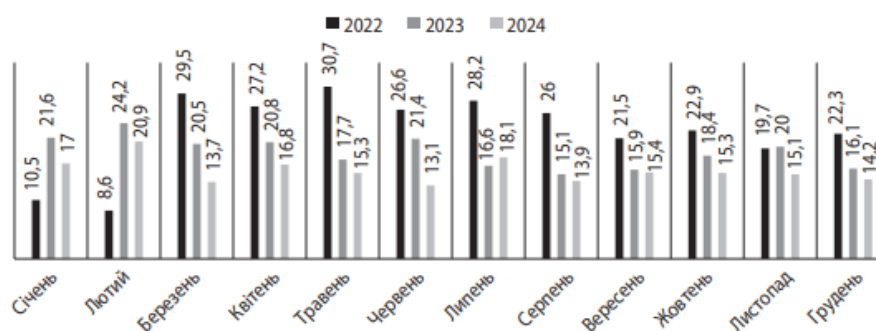

Рис. 1. Рівень безробіття в Україні у 2022–2024 рр., %

Джерело: побудовано авторами за даними [10].

Для більш комплексного розуміння економічної нерівності доцільно розглянути динаміку економічної активності домогосподарств в Україні впродовж останніх років. Табл. 1 демонструє основні показники зайнятості, неактивності та безробіття серед домогосподарств, що дозволяє оцінити тенденції на ринку праці та їх вплив на матеріальне становище населення.

Аналіз табл. 1 свідчить про поступове зниження рівня зайнятості домогосподарств в Україні протягом аналізованого періоду, одночасне зростання частки неактивного населення та коливання рівня безробіття. Такі тенденції відображають загальну нестабільність на ринку праці, яка безпосередньо впливає на матеріальне становище домогосподарств і поглиблює економічну нерівність. Зменшення частки зайнятих і збільшення кількості неактивних осіб обмежує доступ населення до стабільного доходу, що підвищує ризик соціальної вразливості для окремих груп, особливо для жінок, молоді та мешканців регіонів із нижчим рівнем економічного розвитку. Коливання рівня безробіття також свідчать про те, що економічні потрясіння, пов'язані з кризами чи зовнішніми шоками, нерівномірно впливають на різні верстви

населення, посилюючи диспропорції в доходах і доступі до ресурсів. Таким чином, ці дані підтверджують, що нерівномірний розподіл економічних можливостей є ключовим чинником економічної нерівності в Україні та потребує цілеспрямованої уваги при формуванні соціально-економічної політики, спрямованої на зменшення диспропорцій та підвищення рівня соціальної інтеграції.

Для більш детального розуміння економічної нерівності доцільно розглянути не лише зайнятість населення, а і його здатність задовольняти базові та додаткові потреби (табл. 2), що дозволяє оцінити рівень добробуту та матеріальної вразливості різних соціальних груп.

Аналіз самооцінки фінансового становища домогосподарств у табл. 2 демонструє поглиблення економічної нерівності в Україні у 2021–2023 роках. Зростання частки домогосподарств, які змушені економити навіть на харчуванні, свідчить про зменшення матеріального ресурсу та підвищення соціальної вразливості значної частини населення. Одночасно знижується частка тих, хто може дозволити собі дрібну або габаритну техніку без додаткового заощадження, що вказує на обмежений доступ до споживчих благ і погіршення рівня добробуту. Такі дані підтверджують, що

Таблиця 1

Структура економічної активності домогосподарств в Україні у 2021–2023 рр.

Показник	Рік		
	2021	2022	2023
<i>Структура за економічною активністю опитаних домогосподарств, % відповіді</i>			
Зайняті	58 (грудень)	49,2 (грудень)	47 (вересень)
Неактивні (поза робочою силою)	36 (грудень)	39,7 (грудень)	44 (вересень)
Безробітні	6 (грудень)	11,1 (грудень)	9 (вересень)

Джерело: побудовано авторами за даними [11].

Таблиця 2

Самооцінка фінансового становища домогосподарств в Україні у 2021–2023 рр., % відповідей (III квартал)

Показник	Рік		
	2021	2022	2023
Економлять на харчуванні	12,2	19,9	26,2
Вистачає на харчі, але на одяг і взуття потрібно заощадити/позичити	25,0	33,2	25,0
Вистачає на харчі, одяг, взуття. На придбання дрібної техніки потрібно заощадити /позичити	39,3	22,0	22,7
Вистачає на харчі, одяг, взуття, придбання дрібної техніки. Але на придбання габаритної техніки потрібно заощадити/позичити	18,1	12,5	13,8
Вистачає на харчі, одяг, взуття, придбання дрібної та габаритної техніки. На придбання машини/квартири потрібно заощадити/позичити	3,0	8,2	8,3
Домогосподарство може дозволити собі будь-які покупки	0,5	1,8	1,7
Важко відповісти	1,8	2,4	2,4

Джерело: побудовано авторами за даними [11].

економічна нерівність в Україні проявляється не лише в доходах та зайнятості, а й у можливості забезпечити базові та додаткові потреби домогосподарств. Особливо вразливими залишаються сім'ї з низьким доходом, жінки, пенсіонери та мешканці регіонів із нижчим рівнем економічного розвитку. Ця інформація підкреслює необхідність комплексної соціально-економічної політики, спрямованої на підвищення матеріального забезпечення населення та зменшення диспропорцій у доступі до ресурсів і можливостей.

Одним із ключових завдань соціальної безпеки є забезпечення рівного доступу до ринку праці для всіх категорій населення, особливо для вразливих груп. Безробіття в цих категоріях не лише погіршує їхнє економічне становище, а й загрожує соціальній стабільності та інтеграції в суспільство. Підтримка зайнятості таких осіб сприяє їх фінансовій незалежності, зменшен-

ню рівня бідності та розвитку людського капіталу, що є важливим чинником для зміцнення соціальної безпеки країни. У табл. 3 наведено дані щодо залученості вразливих груп населення до програм зайнятості, що дозволяє оцінити ефективність державної політики в даному напрямі та визначити основні проблеми, з якими стикаються ці категорії громадян на ринку праці.

За даними табл. 3 можемо зробити такий висновок: високий рівень безробіття серед вразливих груп населення, таких як особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи та учасники бойових дій, є серйозною перешкодою для їх соціально-економічної інтеграції. Наведені дані демонструють, що працевлаштування учасників бойових дій та осіб з інвалідністю залишається значно нижчим порівняно з іншими групами, що підкреслює існування суттєвих бар'єрів, які обмежують можливості цих груп у процесі інтеграції на ринок праці. Важливими аспектами, які можуть покращити си-

Таблиця 3

Порівняння залученості вразливих верств населення до програм зайнятості Державною службою зайнятості за січень – листопад 2024 р., осіб

Категорії безробітних	Безробітні	Працевлаштовано	Отримали ваучери на навчання	Проходили професійне навчання
Усього	347 107	214 533	21 473	37 111
Жінки	266 796	145 564	15 794	30 669
Молодь	91 268	56 376	1 861	10 378
Особі з інвалідністю	27 218	7 674	1 196	2 192
Внутрішньо переміщені особи	67 580	35 206	4 562	5 671
Учасники бойових дій	11 219	2 636	651	570

Джерело: побудовано авторами за даними [12].

туацію, є посилення кваліфікаційної підготовки та забезпечення доступу до відповідних програм зайнятості.

У контексті дослідження економічної нерівності в Україні важливо розглянути основні соціально-економічні показники, оскільки вони безпосередньо впливають на рівень життя населення та соціальну безпеку. Розмір мінімальної заробітної плати, мінімальної пенсії та прожиткового мінімуму є важливими індикаторами, які відображають ефективність системи соціального забезпечення та її здатність забезпечувати гідний рівень життя для всіх верств населення, особливо для найбільш вразливих категорій. Низький рівень цих показників може призводити до соціальної незахищеності та збільшення соціальної напруги, що, своєю чергою, може негативно впливати на загальну соціальну стабільність в країні. На рис. 2 наведено порівняння розмірів мінімальної пенсії, прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати.

нім для забезпечення базових потреб у сучасних економічних умовах. Прожитковий мінімум збільшується упродовж досліджуваного періоду, однак його значення не відповідає реальним витратам на життя, що свідчить про те, що суттєва кількість осіб, що отримують мінімальну заробітну плату або пенсію, не здатні покрити основні витрати на житло, їжу, медичні послуги та інші необхідні послуги. Враховуючи ці фактори, можемо стверджувати, що зростання соціальних виплат не є достатнім для того, щоб значно покращити рівень життя найбільш вразливих категорій населення.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було визначено, що економічна нерівність є важливим чинником, що впливає на соціальну безпеку в Україні. Вона зумовлює низку соціальних проблем, зокрема зростання рівня безробіття, соціальної напруги та відсутність рівного доступу до необхідних ресурсів і послуг. Нерівність у доходах і можли-

Рис. 2. Порівняння розмірів мінімальної пенсії, мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму за 2022–2025 рр. (станом на 1 січня відповідного року), грн

Джерело: побудовано авторами за даними [13–15].

За даними рис. 2 можемо спостерігати позитивну динаміку зростання наведених показників, але все ще не досягнуто рівня, який би гарантував соціальну безпеку для широких верств населення. Розмір мінімальної пенсії зростає, але навіть у 2025 році вона залишається на рівні нижче прожиткового мінімуму, що створює значну соціальну незахищеність для пенсіонерів, адже базових потреб для нормального життя не можна забезпечити лише цими виплатами. Мінімальна заробітна плата також зростає, але її розмір залишається недостат-

востях викликає відчуття несправедливості серед населення, що може призвести до соціальних протестів, економічних криз і навіть політичних нестабільностей.

Один із основних висновків дослідження полягає в тому, що існуючі механізми подолання нерівності в Україні потребують суттєвих змін. Системи соціального захисту, ринок праці та податкова політика мають бути реформовані таким чином, щоб забезпечити більш рівний розподіл доходів і поліпшити доступ до соціальних послуг. Врахову-

ючи важливість цих питань для соціальної стабільності, Україні необхідно активніше впроваджувати соціальні програми, спрямовані на підтримку вразливих верств населення, таких як люди з інвалідністю, пенсіонери, внутрішньо переміщені особи та інші категорії громадян.

Ще одним важливим аспектом є необхідність розвитку політики, що сприяє інклюзивному зростанню економіки. Враховуючи існуючі диспропорції в доходах і можливостях, розвиток інклюзивної економіки може сприяти зниженню рівня економічної нерівності. Для цього необхідно не тільки поліпшити доступ до освіти, медичних послуг, соціального захисту, а й сприяти створенню рівних можливостей для всіх громадян на ринку праці.

Перспективи подальших досліджень в цьому напрямку можуть бути пов'язані з аналізом впливу економічної нерівності на інші аспекти соціальної безпеки, такі як злочинність, охорона здоров'я та рівень освіченості. Важливим є також вивчення впливу нерівності на міжрегіональні диспропорції в Україні та розробку стратегії збалансованого економічного розвитку для різних регіонів країни. Окрім того, варто дослідити міжнародний досвід боротьби з економічною нерівністю, а також механізми міжнародної підтримки в умовах глобальних економічних криз.

Іншою важливою перспективою є аналіз ефективності різних соціальних ініціатив, які вже реалізуються в Україні, що включає оцінку результативності реформ у системах охорони здоров'я, освіти, соціальних виплат, а також у сферах зайнятості та трудових відносин. Особливу увагу слід звернути на дослідження впливу економічної нерівності на соціальні групи з особливими потребами, зокрема на доступ до програм соціальної інтеграції та інклюзії. Крім того, перспективи подальших досліджень можуть включати розробку нових моделей економічної нерівності, які б ураховували специфіку української економіки та соціальної системи. Зокрема, важливою є розробка комплексних моделей, які враховують не лише економічні, але й соціокультурні фактори, що можуть впливати на нерівність і безпеку.

У підсумку: дослідження впливу економічної нерівності на соціальну безпеку в Україні вимагає постійної уваги з боку як науковців, так і органів державної влади, адже це питання безпосередньо пов'язане із забезпеченням стабільності, розвитку та добробуту українського суспільства. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Inequality. *Oxford Learner's Dictionaries*. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/inequality?q=inequality>

БІЗНЕСІНФОРМ № 11_2025

www.business-inform.net

2. Inequality. *Cambridge Academic Content Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/inequality>
3. Бідність та нерівність в Україні під впливом COVID-19: підходи до оцінювання : монографія / Лібанова Е. М., Черенко Л. М., Полякова С. В. та ін. Київ, 2023. 203 с.
4. European Commission: Directorate-General for International Partnerships, Addressing income inequalities through development cooperation – A quick guide. *Publications Office of the European Union*. 2022. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2841/209509>
5. Borio C. The Distributional Footprint of Monetary Policy. *BIS Annual Economic Report*. 2021. URL: <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2021e2.htm>
6. Чубка О., Скоропад І., Путицький А. Концептуалізація підходів до тлумачення дефініції «нерівність», її видів, проявів та причин виникнення. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Вип. 5. С. 463–476. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptop.5.46.2022.3910>
7. Опалько В. В. Методика оцінювання економічної нерівності: світова практика. *Економічний простір*. 2018. № 129. С. 30–44. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/165/158>
8. Global Gender Gap Report 2024. *World Economic Forum*. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2024.pdf
9. Лібанова Е. Як змінився ринок праці у воєнний час: сьогодення та перспективи. *ZN.UA*. 19.10.2023. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/jak-zminivjsja-rinok-pratsi-u-vojennij-chas-sohodennjata-perspektivi.html>
10. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. *Центр економічної стратегії*. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
11. Прояви економічної нерівності населення в Україні в контексті забезпечення стійкості. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialnapolityka/proyavy-ekonomichnoyi-nerivnosti-naselennya-v-ukrayini-v-konteksti>
12. Надання послуг у 2024 році. *Державна служба зайнятості України*. URL: <https://dcz.gov.ua/result/period?filter=2024>
13. Прожитковий мінімум в Україні 2025. *Мінфін*. URL: <https://index.minfn.com.ua/ua/labour/wagemin/>
14. Мінімальна зарплата в Україні. *Мінфін*. URL: <https://index.minfn.com.ua/ua/labour/salary/min/>
15. Мінімальна пенсія. *Бухоблік*. URL: <https://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/pensii/2828-minimalna-pensiya.html>

REFERENCES

- Borio C. (2021). The Distributional Footprint of Monetary Policy. *BIS Annual Economic Report*. <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2021e2.htm>

- Bukhoblik. *Minimalna pensia* [Minimum pension]. <https://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/pensii/2828-minimalna-pensiya.html>
- Chubka O., Skoropad I. & Putytskyi A. (2022). Kontseptualizatsiia pidkhodiv do tлумachennia definitsii «nerivnist», yii vydiv, proiaviv ta prychnyn vynykнення [Conceptualization of approaches to interpretation of the definition of "inequality", its types, manifestations and causes]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5, 463–476. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.5.46.2022.3910>
- Derzhavna sluzhba zainiatiosti Ukrainy. (2024). *Nadania posluh u 2024 rotsi* [Provision of services in 2024]. <https://dcz.gov.ua/result/period?filter=2024>
- European Commission: Directorate-General for International Partnerships, Publications Office of the European Union. (2022). *Addressing income inequalities through development cooperation – A quick guide*. <https://doi.org/10.2841/209509>
- Inequality*. Cambridge Academic Content Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/inequality>
- Inequality*. Oxford Learner's Dictionaries. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/inequality?q=inequality>
- Libanova E. M., Cherenko L. M. & Poliakova S. V. (2023). *Bidnist ta nerivnist v Ukraini pid vplyvom COVID-19: pidkhody do otsiniuvannia* [Poverty and inequality in Ukraine under the influence of COVID-19: approaches to assessment]. Kyiv.
- Libanova E. (2023, October 19). Yak zminyvsia ryнок pratsi u voiennyi chas: sohodennia ta perspektyvy [How the labor market changed during wartime: present and prospects]. ZN.UA. <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/jak-zminivjsja-rynok-pratsi-u-vojennij-chas-sohodennia-ta-perspektivi.html>
- Minfin. (2025). *Prozhytkovy minimum v Ukraini 2025* [Subsistence minimum in Ukraine 2025]. <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>
- Minfin. *Minimalna zarplata v Ukraini* [Minimum wage in Ukraine]. <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>
- Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. *Proiavy ekonomichnoi nerivnosti naselennia v Ukraini v konteksti zabezpechennia stiikosti* [Manifestations of economic inequality of the population in Ukraine in the context of ensuring resilience]. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/proyavy-ekonomichnoyi-nerivnosti-naselennya-v-ukrayini-v-konteksti>
- Opalko V. V. (2018). *Metodyka otsiniuvannia ekonomichnoi nerivnosti: svitova praktyka* [Methodology for assessing economic inequality: world practice]. *Ekonomichnyi prostrir*, 129, 30–44. <https://prostrir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/165/158>
- Samoliuk M. *Tracker ekonomiky Ukrainy pid chas viiny* [Tracker of the economy of Ukraine during the war]. *Tsentr ekonomichnoi stratehii*. <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
- World Economic Forum. (2024). *Global Gender Gap Report 2024*. https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2024.pdf

УДК 330.341.424
JEL: L52; R12; R19; R58
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-11-34-43>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ

©2025 ІСМАІЛОВ А.

УДК 330.341.424
JEL: L52; R12; R19; R58

Ісмаїлов А. Теоретичні аспекти створення та розвитку індустріальних парків

У статті аналізуються теоретичні основи створення та розвитку індустріальних парків, які виступають важливим елементом сучасної економіки, забезпечуючи платформу для інтеграції виробництв, розвитку інфраструктури та залучення інвестицій, що є критично важливим для підвищення конкурентоспроможності країн. У статті зазначено увагу на актуальності теми в умовах трансформації української економіки, де індустріальні парки можуть стати каталізатором відновлення, здатні створити сприятливі умови для розвитку нових підприємств, запровадження сучасних технологій та реалізації державних програм підтримки малого та середнього бізнесу. Стаття містить огляд існуючих моделей індустріальних парків у світі, їх особливостей і переваг. Визначено основні фактори, що впливають на ефективність індустріальних парків, а також їх потенційні ризики та бар'єри. Запропоновано класифікацію індустріальних парків за правовою формою власності, галузеву спеціалізацією та регіональною приналежністю. Значну увагу приділено ролі держави в розвитку індустріальних парків, зокрема через надання податкових пільг, субсидій і розвиток інфраструктури. Висновки статті наголошують на важливості індустріальних парків як інструменту для адаптації промислового сектора до глобальних умов, а також для реалізації державних програм підтримки бізнесу. Обґрунтовано, що розвиток індустріальних парків в Україні вимагає комплексного підходу, зокрема активної участі держави та адаптації кращих світових практик.

Ключові слова: індустріальні парки, економічний розвиток, країна, регіон, інвестиції, державна підтримка, класифікація, податкові пільги, інфраструктура, промисловий сектор.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 20.

SCI-CONF.COM.UA

**SCIENCE AND SOCIETY:
MODERN TRENDS
IN A CHANGING WORLD**

**PROCEEDINGS OF XII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
OCTOBER 28-30, 2024**

**VIENNA
2024**

SCIENCE AND SOCIETY: MODERN TRENDS IN A CHANGING WORLD

Proceedings of XII International Scientific and Practical Conference

Vienna, Austria

28-30 October 2024

Vienna, Austria

2024

UDC 001.1

The 12th International scientific and practical conference “Science and society: modern trends in a changing world” (October 28-30, 2024) MDPC Publishing, Vienna, Austria. 2024. 508 p.

ISBN 978-3-954754-01-4

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Science and society: modern trends in a changing world. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Vienna, Austria. 2024. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/xii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-society-modern-trends-in-a-changing-world-28-30-10-2024-viden-avstriya-arhiv/>.

Editor**Komarytskyy M.L.***Ph.D. in Economics, Associate Professor*

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: vienna@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2024 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2024 MDPC Publishing ®

©2024 Authors of the articles

64.	<i>Щерба Ю. В., Меднікова Г. І.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТРЕС-ДОЛАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ СТАВЛЕННЯ ДО СЕБЕ	323
SOCIOLOGICAL SCIENCES		
65.	<i>Черба В. М., Сагач А. І.</i> ВОЛОНТЕРСЬКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ЗАЛУЧЕННЯ ТА МОТИВАЦІЯ ВОЛОНТЕРІВ	327
JOURNALISM		
66.	<i>Галазюк В. В., Кочубей Л. О.</i> СВОБОДА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ З РОСІЄЮ ПІСЛЯ 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ НА ПРИКЛАДІ ВИДАННЯ “УКРАЇНСЬКА ПРАВДА”	334
67.	<i>Косюк О. М.</i> РЕАКЦІЯ СВІТОВОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ НА ВИБУХ У ПОРТУ БЕЙРУТА 2020 Р.	337
ART		
68.	<i>Муляр П. М.</i> ВПЛИВ ФОРТЕПАННИХ ЕТЮДІВ Ф. ШОПЕНА НА ВИКОНАВСЬКУ МАЙСТЕРНІСТЬ ПІАНІСТІВ	345
69.	<i>Юсіфова А. А., Літвінова І. В.</i> “ЩЕДРИК” ЛЕОНТОВИЧА – МИСТЕЦЬКА ЗБРОЯ НА ЗЛАМІ СТОЛІТЬ	349
HISTORICAL SCIENCES		
70.	<i>Тезза К. С.</i> ВАЖЛИВІСТЬ ЗАХИСТУ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ	356
LITERATURE		
71.	<i>Іваночко Г. О., Коваль І. П.</i> МАЛА ПРОЗА ІВАШКЕВИЧА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ДУХОВНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ АВТОРА	361
72.	<i>Іваночко Г. О., Селедець-Скуль О. В.</i> ВОКАБУЛЯРІЙ МАЛОЇ ПРОЗИ ЯНА АНДРУШЕВСЬКОГО ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ САМОБУТНЬОГО СТИЛЮ АВТОРА	369
POLITICAL SCIENCES		
73.	<i>Zaporozhets T.</i> THE INTERCONNECTION BETWEEN GOALS AND MEANS IN PUBLIC MANAGEMENT: A PATHWAY TO EFFICIENCY	376

SOCIOLOGICAL SCIENCES

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ЗАЛУЧЕННЯ ТА МОТИВАЦІЯ ВОЛОНТЕРІВ

Черба Віта Миколаївна,

к. держ. упр., доцент

Сагач Анастасія Ігорівна,

здобувачка магістерської програми

Управління соціальною безпекою

Університет митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

Вступ./Introduction. Волонтерська діяльність стала невід'ємною частиною сучасного суспільства, особливо у відповідь на глобальні виклики, такі як війни, природні катастрофи та пандемії. На сучасному етапі розвитку суспільства, коли світ стикається з численними викликами та кризами-соціальними, економічними, політичними, екологічними – роль волонтерів стає дедалі важливішою. Волонтерство як форма громадської активності сприяє соціальній стабільності, згуртуванню спільнот і забезпеченню підтримки вразливих категорій населення. Однак успішне функціонування волонтерських організацій потребує належного управління, адже ефективний волонтерський менеджмент – це ключ до залучення та збереження мотивованих волонтерів. Волонтери відіграють вирішальну роль у наданні допомоги й підтримки в кризових ситуаціях. Проте ефективне управління волонтерами, а також залучення та утримання їхньої мотивації, є важливими для стабільної та тривалої підтримки волонтерських ініціатив.

Мета роботи./Aim. В Україні «в достатній мірі не сформована модель волонтерської роботи, яка повинна б була включати ефективний механізм заохочення та відбору, навчання, супервізії, підтримки, так як це являється основними елементами діяльності волонтерів» [1]. Метою даного дослідження

є аналіз основних методів залучення та підтримки мотивації волонтерів, а також визначення найбільш ефективних інструментів управління волонтерськими програмами. Дослідження також спрямоване на вивчення факторів, що впливають на довгострокову залученість волонтерів до діяльності, та надання рекомендацій щодо підвищення ефективності волонтерського менеджменту.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для досягнення мети дослідження було використано комплексний підхід, що включає як кількісні, так і якісні методи аналізу. Основним джерелом даних стали опитування волонтерів, які брали участь у різних волонтерських ініціативах протягом останніх років.

Результати та обговорення./Results and discussion. На сучасному етапі розвитку суспільства, коли світ стикається з численними викликами та кризами—соціальними, економічними, політичними, екологічними – роль волонтерів стає дедалі важливішою. Вдалою видається класифікація К. Бортун, яка пропонує виділити такі основні соціальні вектори волонтерської діяльності, як: 1. Соціальна допомога. 2. Соціальна інтеграція. 3. Соціальна освіта. 4. Соціальна активізація. 5. Соціальна реабілітація. 6. Соціальна підтримка вразливих груп [2].

Ці соціальні засоби волонтерства можна поєднувати та взаємодіяти в рамках різноманітних волонтерських проектів. Наприклад, волонтери можуть організовувати заходи соціальної активізації та сприяти залученню незахищених груп до суспільних процесів. Вони також можуть надати соціальну підтримку особам, які потребують реабілітації, і допомогти їм повернутися до активного соціального життя. Брати участь у проектах, які сприяють розвитку громадської свідомості та активної громадської діяльності, популяризують цінності толерантності та рівності, допомагають громадським організаціям розвивати та зміцнювати громадський сектор.

Волонтерство як форма громадської активності сприяє соціальній стабільності, згуртуванню спільнот і забезпеченню підтримки вразливих

категорій населення. Управління волонтерською діяльністю вимагає ефективної комунікації між волонтерами, організаторами, координаторами проектів та тими, хто безпосередньо потребує допомоги. Волонтерство – явище світового масштабу. У 2023 році 72% населення світу підтримувало інших, а це становить майже 4,2 млрд осіб [3].

Згідно з рейтингом Всесвітнього індексу благодійності World Giving Index, що проводиться за такими показниками, як допомога незнайомцям, грошові пожертви та волонтерство, у 2022 році Україна стала єдиною європейською державою, що увійшла до топ-10 країн світу з найвищим рівнем благодійності, посівши 10 місце в світовому рейтингу [4]. (табл. 1.).

Таблиця 1

Світовий індекс благодійності (World Giving Index) 2019-2024рр. та місце в ньому України

Показники World Giving Index:	Рік дослідження						Зміна (+) %/рази
	2010	2019	2021	2022	2023	2024	
місце України у світовому індексі благодійності	150	101	20	10	2	7	148 позицій
чисельність людей, що займаються благодійністю, %	13	24	36	49	62	57	49/4,7
допомога незнайомцям, %	19	35	66	75	78	77	59/4,1
грошові пожертви, %	5	18	43	47	70	67	65/14
Волонтерство, %	14	19	19	24	37	27	24/2,6
Загальний світовий індекс благодійності	-	33	35	40	39	57	6 позицій

Джерело: складено авторами за [5]

Якщо розглядати показники рейтингу благодійності в динаміці, то побачимо, що за останні 13 років відсоток тих, хто став займатися волонтерством в країні виріс на 24% або в 2,6 рази. Чисельність людей, що займаються благодійністю зросла за 2010-2023 рр. майже в 4.7 рази і охоплює майже половину населення країни.

Активізація волонтерського руху в Україні на початок повномасштабної війни знайшла своє вираження в діяльності численних благодійних організацій та проєктів, цільових благодійних міжнародних програм. В усвідомленні українців поняття «волонтерство» сприймається саме як суспільно корисна діяльність, як різновид тієї суспільно-корисної діяльності, часто неоплачувана та соціально-значима праця. Зараз волонтери та ЗСУ мають найвищий рівень довіри серед населення порівняно з державною владою та її інститутами. Від початку російського вторгнення на територію України у 2014 році в країні спостерігається зростання кількості волонтерських організацій. За даними Асоціації Благодійників України, з 2014 року в Україні близько 10% українського суспільства регулярно та системно займається благодійною діяльністю. Проте, після лютого 2022 року цей показник зріс до 30% [6].

«За рік повномасштабного вторгнення у Реєстрі волонтерів в Податковій зареєструвалися 2 383 українця. Це у 8,4 рази більше, ніж за весь час існування переліку. Загалом Державна податкова служба нарахувала 2 699 волонтерів на початок 2023 року. Реєстр волонтерів антитерористичної операції створено ще у 2014 році, й до повномасштабного вторгнення у ньому було лише 320 осіб» [7]. За даними «Опендатабот» на початок 2023 року у реєстрі було зареєстровано майже 5 000 волонтерів, 2 294 із яких зареєструвалися за останні пів року 2023 року [8]. «6 734 особи зареєстровано у Реєстрі волонтерів на початок грудня 2023 року. За неповний 2023 рік офіційних волонтерів побільшало у 2,5 рази. Загалом цього річ реєстр виріс на 4 018 осіб. Для порівняння, за відповідний період у 2022 році до переліку додалось лише 730 осіб. Загалом від початку повномасштабного вторгнення реєстр виріс у 21 раз. Пік реєстрацій припав на грудень 2022 року, тоді до переліку додалось 1 653 волонтери за місяць. Проте після цього кількість українців, які б хотіли б приєднатись до реєстру, скорочується квартал до кварталу» [9]. Реєстр волонтерів виріс у 2,5 рази за рік. Відмітимо тенденцію до постійного зростання зареєстрованих волонтерів протягом 2022-2023 рр. (рис. 1).

За даними Державної податкової служби, загалом від початку

повномасштабної війни кількість офіційних волонтерів зростає у 21 раз. Таке стрімке зростання чисельності волонтерів потребує ефективного менеджменту для залучення та організації такого потоку нових волонтерів.

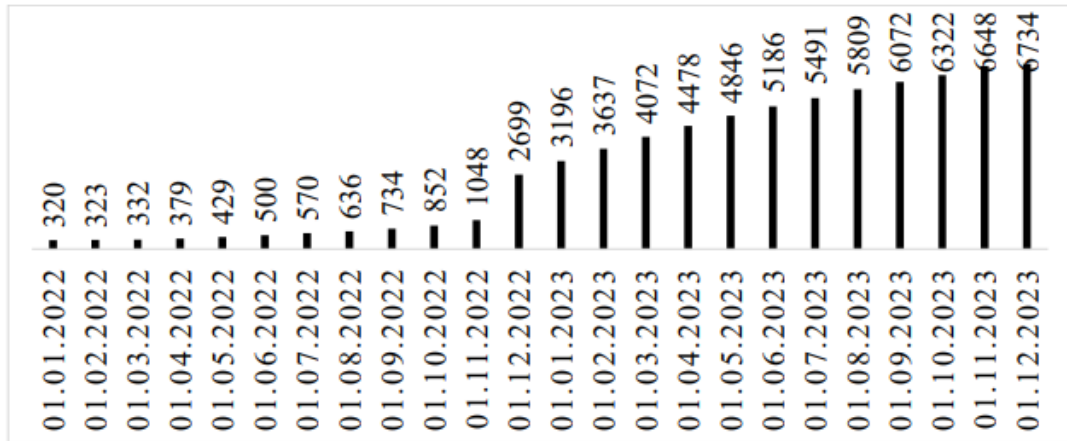

Рис. 1. Кількість реєстрацій волонтерів у 2022-2023 рр.

Джерело: складено за даними [9]

Підтримка мотивації волонтерів є одним із найважливіших аспектів ефективного менеджменту. Важливо враховувати, що мотиваційні чинники можуть змінюватися в залежності від типу діяльності та особистих цілей волонтера. Розглянемо мотиви продовження волонтерської діяльності волонтерами, серед опитаних 4 621 осіб (рис. 2).

Рис. 2. Причини продовження волонтерської діяльності станом на листопад 2023 року, %

Джерело: складено за даними [10]

Як видно з рис. 2, основними мотивами для продовження волонтерської діяльності є бажання допомогти іншим, відчуття корисності та самореалізації, що свідчить про те, що волонтери прагнуть не лише надати практичну допомогу, а й задовольнити свої соціальні потреби та розвиватися як особистості. Згідно з проведеним дослідженням, основними факторами успішного управління волонтерами є чітка комунікація та розуміння потреб волонтерів. Залучення волонтерів через сучасні цифрові технології дозволяє розширити охоплення аудиторії, особливо серед молоді, яка активно використовує соціальні мережі для пошуку можливостей самореалізації. Важливо також розробляти програми навчання та підтримки волонтерів, щоб підвищити їхню кваліфікацію та забезпечити належний рівень підготовки до виконання завдань.

Висновки./Conclusions. Таким чином, залучення та підтримка мотивації волонтерів є багатограним процесом, що потребує врахування різних аспектів, включаючи технологічні можливості, цінності та особисті інтереси учасників. Для досягнення стабільності та ефективності волонтерських ініціатив важливо розробляти та впроваджувати інноваційні підходи до управління волонтерами, адаптуючи їх до сучасних соціальних та економічних умов. У висновку можемо зазначити, що правильний менеджмент волонтерської діяльності не лише сприяє залученню нових учасників, але й забезпечує їхню довготривалу зацікавленість, що, в свою чергу, позитивно впливає на результативність волонтерських ініціатив у будь-якій сфері.

СПИСОК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Pavlenko O. O. Підготовка майбутніх фахівців соціальної роботи до волонтерської діяльності та досвід волонтерів в умовах війни. *Wielowymiarowość edukacji XXI wieku tom III Edukacja dorosłych Monografia wieloautorska pod redakcją naukową*, 149. URL: <http://surl.li/pzgif>
2. Бортун К. Соціальні вектори волонтерської діяльності в Україні. Соціальне і правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні в умовах

безпекових викликів: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. / за заг. ред. П. В. Горінова, Р. Г. Драпушка; Навчально-науковий інститут права УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 27 квітня 2023 р.). Київ, 2023. С.22-25.

3. The world's leading study on global generosity. URL:<https://www.cafonline.org/about-us/research/caf-world-giving-index>

4. Аналіз результатів опитування щодо правових питань, пов'язаних з діяльністю волонтерів в Україні (березень 2023 року) URL: <https://cedem.org.ua/analytics/analiz-opytuvannya-volontery>

5. Europe: Quality of Life Index by Country 2024. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp

6. Історії волонтерів. Інтернет-джерело. URL: <https://ain.ua/2022/08/09/istoriyi-volonterviv-yakzakryvaty-zbory-de-braty-perelik-neobhidnogo-yakorganizuvaty-robotu/>

7. Три причини зареєструватись у Реєстрі волонтерів <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-registry>

8. Майже вдвічі зросла кількість волонтерів в Україні з початку 2023 року – «Опендатабот».URL: <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/340527-mayzhe-vdvichi-zroslo-kilkist-volonterviv-v-ukrayini-z-pochatku-2023-roku-opendatabot>

9. Реєстр волонтерів виріс у 2,5 рази за рік. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/real-volunteers-2023-12>.

10. УВС. 74% українців долучались до волонтерства після 2022 року: що показали результати дослідження. URL: <https://volunteer.country/library/74-ukrayinciv-dolucalis-do-volonterstva-pislia-24-liutogo-2022-roku-shho-pokazali-rezultati-doslidzennia>

Право бути вдома: соціальна безпека ВПО в умовах воєнного стану

ПБВ2025

Повномасштабна війна змінила життя мільйонів громадян. Однією з наймасштабніших гуманітарних криз стало внутрішнє переміщення населення. За даними Інформаційно-обчислювального центру Мінсоцполітики станом на кінець травня 2025 року 4 586 178 українців були змушені залишити свої домівки через збройні дії, втрату житла або небезпеку для життя [1]. Поняття «внутрішньо переміщена особа» перестало бути суто юридичним, адже воно перетворилося на соціальний маркер, що поєднує в собі втрату, адаптацію, пошук безпеки й надію на повернення.

На нашу думку, соціальна безпека внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) в умовах воєнного стану – це складний і багатовимірний процес. Під соціальною безпекою ВПО розуміємо стан захищеності їхніх соціальних інтересів, здатність забезпечувати базові життєві потреби, адаптуватися до нових умов проживання та зберігати стійкість у відповідь на актуальні ризики й загрози. З одного боку в Україні на законодавчому рівні досить чітко визначено права ВПО. Конституція гарантує право на свободу пересування, вибір місця проживання, соціальний захист і гідний рівень життя. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [2] містить низку норм, що передбачають не лише реєстрацію таких громадян, а й надання їм житлової, фінансової, медичної та освітньої підтримки, проте законодавчі формулювання – це лише початок. Реальне життя вимушених переселенців часто виглядає зовсім інакше.

ВПО стикаються з трьома ключовими викликами: відсутністю стабільного житла, економічною нестабільністю та соціальною незахищеністю. Значна кількість ВПО змушені орендувати житло на власні кошти, що при постійних зростаннях цін стає дедалі складніше. Компенсації від держави не покривають витрати, особливо у великих містах. Окремо слід згадати про сім'ї з дітьми, осіб з інвалідністю, літніх осіб – їхні потреби специфічні й вимагають

індивідуального підходу. Проблеми з працевлаштуванням та втрата соціального оточення лише поглиблюють відчуття нестабільності. На додачу, багато громад, які приймають ВПО, стикаються з перенавантаженням місцевих ресурсів – житлових, медичних, освітніх, що створює додаткову напругу як для самих переселенців, так і для приймаючих громад, що особливо відчутно в регіонах з найбільшою кількістю зареєстрованих ВПО. На рис. 1 наведено розподіл зареєстрованих облікованих ВПО за віковими групами.

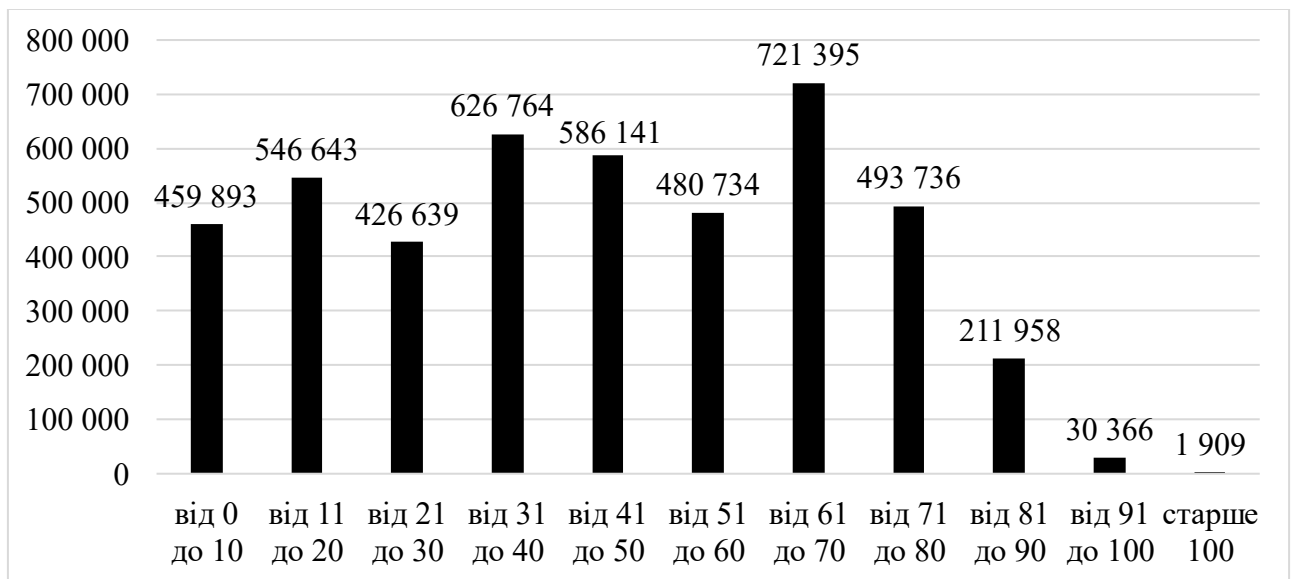

Рис. 1 Розподіл зареєстрованих облікованих ВПО за віковими групами

Джерело: побудовано авторкою за даними [1]

За даними рис. 1 можемо зробити наступні висновки: найбільшу частку серед ВПО становлять люди віком від 61 до 70 років, що означає те, що значна частина переміщеного населення належить до групи пенсіонерів або осіб передпенсійного віку. Ця категорія є вразливою не лише через вікові обмеження щодо працевлаштування, але й через потребу у регулярному медичному догляді, стабільному доході (пенсії) та соціальній підтримці. Для них переміщення це не лише втрата житла, а й повний розрив зі звичним середовищем та системами забезпечення. Другою за чисельністю є група від 31 до 40 років, які переважно є особами активного працездатного віку та які окрім власних потреб часто несуть відповідальність за дітей або старших родичів, тобто вони потребують не лише

працевлаштування, а й умов для поєднання трудової діяльності з доглядом за родиною, що ставить перед системою соціального захисту додаткові виклики. Також вартим уваги є те, що понад 450 тисяч ВПО – це діти віком до 10 років, а ще майже 550 тисяч – у віковій групі 11-20 років, що свідчить про те, що майже 1 мільйон ВПО є неповнолітніми, які потребують не лише безпечного середовища, а й доступу до якісної освіти, психологічної підтримки та умов для розвитку. Втрата дімівки в ранньому віці може мати довготривалі наслідки для формування ідентичності, довіри до суспільства та здатності до соціальної інтеграції. З іншого боку, присутність осіб віком 81-90 років, а також майже 32 тисяч осіб старше 90 років, яскраво демонструє, що ВПО – це не однорідна маса, а демографічно складна спільнота. Люди поважного віку потребують специфічних умов проживання, медичних послуг і догляду, і саме ці послуги найважче забезпечити в умовах кризи. Отже, перед ВПО постають не лише побутові труднощі, а й глибші соціальні виклики, які вимагають системної відповіді. Важливо розуміти, що масштаб і складність цих проблем не залишилися непоміченими. На загрозу соціальної дестабілізації, що виникла внаслідок масового переміщення, реагують як інституції державної влади, так і представники громадянського суспільства.

Усвідомлюючи масштаби викликів, пов'язаних з внутрішнім переміщенням, держава та громадянське суспільство вживають низку заходів, спрямованих на пом'якшення наслідків цієї кризи. Діє система грошової допомоги, була запущена платформа «єДопомога», працюють мобільні офіси соціального захисту, розгорнуті програми підтримки працевлаштування через центри зайнятості. Водночас чималу роль відіграють волонтерські ініціативи, благодійні фонди та міжнародні організації. На рівні місцевих громад саме громадські організації часто стають першими, хто реагує на потреби переселенців: роздають їжу, допомагають знайти житло, проводять консультації та групи підтримки. Таке партнерство між державою та третім сектором – один із найсильніших ресурсів, який ми маємо.

Проте навіть ці зусилля не можуть повністю компенсувати втрату дому.

Право бути вдома – це не лише фізичне перебування у безпечному житті, це і право на соціальні зв'язки, на доступ до якісних послуг, на відчуття приналежності до громади. Для багатьох ВПО найболючіше не тимчасове переселення, а втрата ідентичності, відчуття, що вони більше «ніде не свої». Тут важливу роль відіграє інтеграція: через навчання, працевлаштування, участь у житті місцевої громади. Позитивні приклади такої взаємодії є, і їх чимало. Один із них – ініціатива «Спроможні разом», що була реалізована в місті Дніпро, в якому наразі проживає понад 174 тисячі ВПО, що становить близько 17% від загальної кількості мешканців міста [3]. Саме тому питання ефективної інтеграції ВПО у місцеве життя набуває особливого значення. Під час круглого столу, організованого Дніпровською міською радою, Координаційною радою з питань ВПО та ГО «Джерело підтримки», обговорювались ключові напрями взаємодії між місцевою владою, громадським сектором та самими переселенцями. Учасники події наголошували на необхідності створення умов для повноцінної участі ВПО у житті громади – від забезпечення житлом до реалізації професійного потенціалу.

Зокрема, представники органів місцевого самоврядування у Дніпрі підкреслюють, що ВПО сприймаються як повноцінні члени громади – не лише з правами, а й обов'язками, маючи можливість брати участь у міських процесах, сплачувати податки, висувати ініціативи. Фахівці громадських організацій наголошують на важливості об'єднання зусиль громадянського суспільства і влади, зокрема в контексті впровадження законодавчих змін щодо народовладдя на місцевому рівні та інвентаризації нерухомості. Експерти Координаційної ради з питань ВПО зазначають, що ухвалене законодавство відкриває нові можливості для участі ВПО в суспільному житті. За оцінками спеціалістів міських інспекцій з питань праці та зайнятості, на лютий 2025 року до 70% ВПО у місті працевлаштовані, що є результатом злагодженої інтеграційної політики [3]. Приклад Дніпра свідчить: інклюзивна політика, заснована на діалозі та співпраці, може стати ефективним механізмом соціальної згуртованості у воєнних умовах.

Не менш важливим є залучення самих ВПО до розробки та оцінювання

політик, що їх стосуються. Надання їм голосу на місцевому рівні, підтримка ініціатив самозайнятості, розвиток громадських рад дозволяють перетворити внутрішньо переміщених осіб з об'єкта допомоги на суб'єкта змін. Важливо також зберігати зв'язки ВПО з рідними громадами, які наразі перебувають під окупацією або в зоні бойових дій, що допомагає формувати перспективу повернення, зберігати соціальну тяглість, підтримувати ідентичність.

Підсумовуючи, можемо стверджувати: право бути вдома – це не лише юридичне чи територіальне поняття. У контексті внутрішнього переміщення воно набуває нового, глибшого змісту – це право на гідне життя, безпечне середовище, соціальну включеність і можливість впливати на своє майбутнє. Формування соціальної безпеки ВПО є не лише обов'язком держави, а й викликом для всього суспільства. І чим чіткіше ми усвідомимо, що «їхні» проблеми – це наші спільні завдання, тим ближчими ми будемо до суспільства, де кожен справді має право бути вдома. На нашу думку, важливими напрямками забезпечення соціальної безпеки ВПО є: забезпечення стабільного житлового простору для всіх категорій переселенців; підвищення рівня зайнятості та самозайнятості ВПО через доступ до ринку праці, перекваліфікацію, підтримку підприємництва; розвиток інтеграційних програм на місцевому рівні з метою включення ВПО в життя приймаючих громад; залучення самих ВПО до процесів прийняття рішень та розробки політик, що впливають на їхнє становище; збереження зв'язків з рідними громадами як основа для можливого повернення та відновлення після деокупації;

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформаційно-обчислювальний центр Мінсоцполітики. Дашборд «Внутрішньо переміщені особи». URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo> (дата звернення 03.06.2025 р.)
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 03.06.2025 р.)
3. Департамент соціальної політики Дніпровської міської ради. Круглий стіл «Спроможні разом»: актуальні питання ВПО у Дніпрі. URL: <https://socialpolitica.dniproprada.gov.ua/kruglyj-stil-spromozhni-razom-aktualni-pytannya-vpo-u-dnipro/>